

په يامه كاني
گه نجان
19

تیشکیک بو سهر قهزاو قهدهر

ئیکرام کهریم

منتدى اقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النِّقَافِي)

پدای دانلود کتابهای مختلف مراجعه: (منتدی اقرا النفاقی)

بۆدابهزاندنێ جۆرهها کتیب: سهردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النِّقَافِي)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للکتب (کوردی ، عربی ، فارسی)

۱۹

پەيامەكانى رېئوئىن بۇ گەنجان

ئېشلىك بۇ سەر

فەزاۋ فەدەر

نووسىنى:

ئىكرام كەرىم

زنجیره کتیبه کانی گۆڤاری رینوین

- ناوی کتیب: تیشکیتک بۆسر قهزاو قهدهر
- نویسنی: نیکرام کهریم
- ناوی زنجیره: زنجیره ی پدیامه کانی گه نجان
- ژماره ی زنجیره: نۆزدههم
- تیراژ: ۱۰۰۰ دانه
- نۆبه ی چاپ: یه کهم
- سالی چاپ: ۲۰۱۳
- ژماره ی لایه ره: ۱۰۷ لایه ره
- دیزاین: گۆڤاری رینوین
- چاپ: چاپخانه ی ری نوی
- سه ره رشتیکار: سه رکۆ کریم احمد
- ئیمه یل: renwen۲۰۰۹@yahoo.com
- مائه پهر: www.aubyc.com

له به ریوه به رایه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کان ژماره ی (۱۸۹۸) ی سالی

۲۰۱۳ ی پیدراوه

ئهم به ره ده مه ته عبیر له بۆچونی نوسه ره ده کات

پیشهگی

سوپاس بۆ خواو درودو سهلامیش بۆ پیغه مبهری نیسلام و هه موو پیغه مبهران..

کاتیك کتیبی "پوخته یهك له کتیبی بنه ماکانی نیسلام" م نووسی باسی قەزاو قەدەرە کە ی بووبه جینگه ی مشتومر، له سەر پیتشنیاری کۆمه لێك گهنج که داوا یان کرد کتیبیکی سه ریه خۆ له و باره یه و بنووسم یان روونکردنه وه ی زیاتر بدهم له سەر هه ندی بابه تی ناو نه و باسه وهك:

- سهرینه وه و گۆزینی قەدەرە کان
 - نیراده ی خواو نیراده ی مرۆڤ و نیراده ی شهیتان
 - که م و زیاد کردنی ته مهن و نه جهل
 - نووسینی رزق و به لاگان و ته مهن و چاره نووس له سکی دایکه وه..
- منیش پشتیوان به خوای پهروه رداگار روونکردنه وه ی زیاترم دا له سەر نه و بابه ته و هه لامی نه و جوژه پرسیارانه شم به پیتی توانا دایه وه که له روویه که وه یان زیاتر په یوه نندن به مه سه له ی قه زازو قه دەر وه و به م شیوه یه بوویه کتیبیکی سه ریه خۆ وهك نه یبینن، خۆشم زۆر به دوورگرت له نه و هه مووه خیلافه که لامی و فده لسه فیانه ی که زانا یان ئالاندوو یانه له باسه عه قیده ییه کان به گشتی و نه م باسی قەزاو قەدەرە به تابه تی، بۆ چۆ ئبردنی زیاتر له هه ندی شویتندا شیعر ی مه و له سویم به کاره یناوه، بۆیه به ناشیرین و حه یفی نه زانم ناما ژه ی بۆ نه که م، نه بو مو حه مه د - رزق الله - ی ته میمی حه نبه لی (۴۰۰-۴۸۸ك) - به ره حه مت بیته - جوان نه فه رموی:
- (یقبح بکم أن تستفیدوا منا، ثم تذکرونا ولا تترحموا علينا) ^۱، جوان نیه و ناشیرینه

^۱ سیر اعلام النبلاء، الذهبی (۶۱۳/۱۸).

بۆ ئێوه سوودمان لیبیبین و پاشان که ئەگەوینە بیرتان ڕەجەتیکمان بۆ نائێرن،
 وەنەبیت مەولەوی هەرچی و تیبیت هەرچاک بێت و هەلەمی نەوتیبیت، نا... مەولەویش
 وەك ئەو هەموو زانا پایه‌داری نیسلام وایە که ئیجتیهادیا نکر دوو لە هەندێ
 شتدا پێکاویانەو لە هەندێکی تردا کەوتوونەتە هەلەو، من پرۆام وایە مەولەوی
 شتی جوانی وای هەیه لە جوانەکانی خەلکی جوانترن، شتی واشی هەیه ئەگەر
 بۆکاتی خۆشی جوان بووبیت و کەس رەخنەمی لێی نەبووبیت ئەو بۆ نیتستاو لەم
 سەردەمی گوگل و نینتەرنێت و توویژینا ڕە زانستیه‌دا بەهیچ جۆریک بەرگەمی
 موانەشە ناگریت! ئەو هەش لەگەرەبی مەولەوی نایەنیتە خوارەو و نەکی نیتیه
 بلیین: (رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا
 لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ)، ئەم دوعایەش ئەگەر سوودی بۆ ئەو
 پایه‌برزانە نەبیت ئەو خوا نیتیه فێرنەش کرد ببخوینین! چونکه خو خوا خەلک
 فێری شتی عەبەس و نەبەجی ناکات؟

هیوادارم خۆی گەرە بەرچاوێن روونبکاتەو ئەوێ راستەو دروستە
 بلیین و بینووسین و کاریگەری باشیش ئەتە ناوی، چونکه هەر ئەو نەتوانی
 دەستکاری دلەکان بکات و روویان بکاتە ئەوێ ئەو نیتیه و پێی پازیه...

(وَقُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ اِلَىٰ عَالَمٍ
 الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّتُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (۱۰۵))

ئیکرام کەریم لە ۱۲/۱۲/۲۰۱۲ نووسیبویتی

تییینییهک لەم باسەدا

"قەدەر" یانی ئەندازە گرتن و نەخشە کێشان بۆ کارتیک، "قەزا" ش یانی بریاردان لەسەر کارە کەو جێبەجێکردنی، هەردوو وشە "قەزاو قەدەر" پێش تەرجەمە کردنی فەلسەفەی یۆنانی کەس نەبوو پێکەوه بە کاری هینابن: نەقورتان و نەحەدیس و نەصەحابو و نەلەرێژمانی عەرەبیشدا بە کار نەبراون، بۆ یەکەم جار مۆتەکەلیمە ئیسلامیەکان ئەم دوو وشەیان بەیەکەوه بە کاربردوووە پاش ئەوەی کە فەلسەفەی یۆنانیان تەرجەمە کردو اچاری ئەوە بوون وەلام بۆ ئەو بابەت و پرسیا فیکریانە بەدزەنەوه کە زانستی کەلام ئینانیە پێشەوه، ئەگەر بەوردیش سەیری باس و بابەتەکانیان بکەیت لەسەر ئەزادەو تێختیارو خەلق و کەسب و... بۆت دەرنەکەوی کە ئەو بابەتەکانە بابەتی زانستی کەلامن نەک بابەتی شەرعی ئیسلام، بۆیە راست وایە ئەم باسە تێکەڵ نەکریت لەگەڵ کاروکردهوی "خولقاوه بەئێزادەکان" دا وەک مرۆڤ و پەریهکان، الانس و الجن" بەلکو ئەبێ زیاتر لەباسی دروستکردنی ناسمانەکان و زەمین و زیشان و مردن و سیفەتی "علم" ی خوادا باسبکرت، چونکە وەک هەندێ لەزانان باسی ئەکەن مرۆڤ بەگشتی لەنیوان دوو بازنەدا ئەژێ: بازنەیهک دەسلاتی بەسەر ئەمدا هەیە و پەییوئندی بەئەمەوه نیە، بازنەیهک مرۆڤ دەسلاتی بەسەریدا هەیە و پەییوئندە بەئەمەوه، ئەو بازنەیه کە دەسلاتی بەسەر مرۆڤدا هەیە و پەییوئندی بەئەمەوه نیە دوو بەشە: بەشێکیان قەزاو قەدەرەکانی هەموو هی خوان و دوور لەئێزادەو بەشداری ئەم روونەدن، وەک:

^۱ هەرچەندە مەولوی بلیحەت تەفەرەمۆی: "قەدەر مۆستەلزیم لەبۆ قەزایە... بۆ بەتەصریح حەدیس پێی نایە" یانی قەدەر قەزا لازم و مەلزوومی یەکترین بۆیە حەدیسیش بەتصریح ئاری قەزای نەبردوووە هەر تەنیا فەرموویتی (وان تۆمن بالقدر خیرە وشرە)، بروات بەقەدەر هەبیت چ خیرتی و چ شەڕی، یانی: کەناری ئەمیانت بەتەنیا برد ئەو نەویشیانت مەبەستە... برۆانە: عەقیدەی مەرضییه، مەلا عەبدولکەریمی مودەریس، لاپەرە: ۶۷۷.

جوولسو بەرپۆتوہ چوونى ناسمانەکان و شەوو رۆژو چوار وەرەزى ساڵ و سەرماو گەرماو زەمىن لەرزە... ھتد، ئەمانە لەرووى نەخشەو بەرنامەيە کەوہ روونەدەن کە نەپرس بە مرۆڤ شەکرەيت و نە لىپرسىنەوہشى لەگەلدا شەکرەيت لەسەر شەو شتانە... بۇ شىکى تریان قەدەرەکانى کارى خوان و قەزاکانى ھى مرۆڤن، ئەمە قەدەرى خوايە ناگر بسووتىنەيت و چەقۆ شت بەرپەيت و ژەھر شت بکووتەيت و ژن مائى بىت و زستان سارد بىت و ھاوین گەرم بىت... بەو شىوہيە، بەلام بەکارھىنانەکانى لەلایەن مرۆڤەوہ ئەوہ قەزايەو لىپرسىنەوہى لەسەرە..

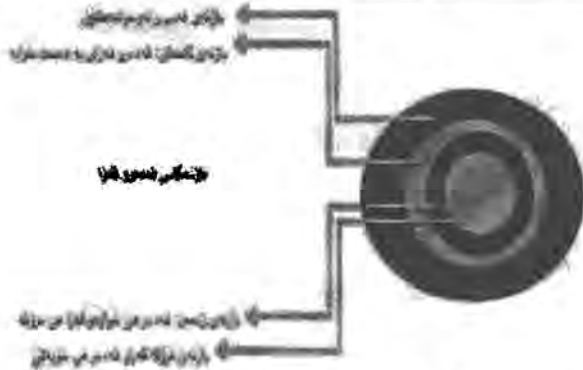
ئەو بازنەيش کە مرۆڤ دەسلانى بەسەريدا ھەيە برىتييە لە بازنەى کارى ئەم مرۆڤە کە بە ئىرادەو برىارى خۆى ئەيانکات، و قەدەرەکانىشى و قەزاکانىشى پەيوەندن بە مرۆڤە کە خۆيەوہ، يانى خۆى نەخشەى بۆ ئەکىشىت و خۆشى جىبەجىياننەکات، و بەو شىوہيەش جىگەى خۆبەتى لەرووى شەرع و لەرووى ياساو لەرووى عەقلىشەرە لىپرسىنەوہى لەگەلدا بکرەيت، جا ئەگەر باشى کردبوو پاداشت بەرپۆتوہو ئەگەر خراپەکردبوو ئەوہ سزا بەرپۆت يان بەپاسارى دروست ببەخشرەيت،

بەلام بابەتى "عيلمى ئەزەلى خوا بە ھەموو شتىک و نووسىنى ئەو عيلمە شامىلەش لە لەوحولەحفوزدا" ئەوہ پەيوەندى بەم مرۆڤەوہ نىەو ئەو زانستە مرۆڤى خواوہن ئىرادە ناچار ناکات بە ھىچ کارىک، چونکە مرۆڤىش لەرپى ئەو نەخشانە ناوہستى و ھىچ نەکات، بەلکە خۆى نەخشە بۆ ژيانى خۆى دانەستەيت و بەو شىوہيەش نەخشەکانى خۆى جىبەجى ئەکات ئەک ئەو نەخشانەى کە لە لەوحولەحفوزەوہ بۆى دىن! ئەمەش دژ ناوہستىتەوہ لەگەل وىست و ئىرادەى خوادا-وہک لە داوہە باسىنەکەين-، چونکە خوا دوو جۆر خولقارى ھەيە: بى

ئىرادەكان و خاوەن ئىرادەكان، بى ئىرادەكان بە قەدەر بە قەزاقى خوا نەپۇز بەپىرئەو كۆنترۆلىيان لاي خۆيان نىيە، خاوەن ئىرادەكانىش كە مرۆڧ و پەرىيەكانن خۆاي گەورە لەكارەكانى خۆياندا سەرىيەستى كەردوون و كۆنترۆلەكانى داوەتە دەست خۆيان و سەرىدەكات بزانى چۆن كار دەكەن و چى دەكەن، (ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ) ^۱، نىمە پاش نەوان نىئەمان كەردە جىنشىنى يەكترى لەسەر زەويدا تا سەرىيەكەين بزانىن چۆن ئەكەن و چى ئەكەن.

ئەكرى درۆتەر بۆلەين: سى بازنە بۆ نەو زانىيارىيە تۆماركراوانە سەبارەت بە دىناو بوون-ئەك جىيەنى خۆايەتى و نادىيارو لەو جەلەحفوز- ھەيە ەك لەپىشەو ەقان: بازنەى بوونەورەو گەردوون-سىستەم و بەرنامەو تەمەنى ناسمان و نەسىتەرەو ھەسارەكان-، بازنەى سەرزەوى و ژيانى دىنايى-بەرنامەو تەمەنى دەرياو و شىكانى و ژىنگەو ەرزەكانى سالا-، بازنەى ژيانى مرۆڧ-بەرنامەو لەدايەكبوون و ژيان و مردن و كارو بەرنامەكانى- كە ئەم بازنانە لەو دا ھەموو ەك يەكن كە خرا زانىيارى پىيان ھەيو درۆزەى ئەو زانىيارىيەنى خۆشى لەسەريان تۆماركردووە، بەلام بازنەى ژيانى مرۆڧ جىياوازيەكى ھەيو لەگەل ئەوانى تردا ئەويش ئەويە نەم بازنەيان با زانىيارى تەواويش لەسەرى تۆماركراوە، بەلام قابىليەتى ئەوي ھەيو كە دەستكارى ئەو زانىيارىيە بىكرىت و بگۆردىن، ئەكرى بۆ زىادە تىنگەيشتن سەرىيەكى ئەم ھىلكارىيە بىكەين:

^۱ بەمانا لە كىتەبى (نظام الإسلام، ققى الدين النبهاني، ص: ۱۲-۱۹) وەرگىراوە.

بۆ زانیی ئەم نەمە راستیە نەتوانی بی دیاریکردن دەمی قورئانە کەت
 بکەیتەوهو نەمبەرۆ تەوبەری پەرەیکە بھۆتیتەوهو وردبیتەوه تا بزانی:
 نەپتەغەمبەران و نەجگە لەوانیش دانەنیشتون و هیجیان نەکردبیت تا نەخشە
 رۆژانە یان مانگانە یان سالانە یان هی تەمەنیان بۆ نەگوازیتەوه لە
 لەوحوڵەحفوزەوه، بەلکو هەموو هەستارن بەوهی کەعەقڵی خۆیان پرپیوتی و
 نەخشەیان بۆ دانارەو کاریان بۆ بەدەستەینانی ئەو نەخشانە کردووە پاشان داوایان
 لەخوا کردووە پشتیوانیان بکات بۆ بەدەستەینانی ئەوهی ئەخوازن و بیانپارێزیت
 لەهەموو نەوشتانەش کە لێتەترسن و سەریانبخت بەسەردا.. خۆای گەرە
 تەفەرصۆت:

(وَقُلْ اَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ اِلَىٰ عَالَمِ
 الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ).. پێشیان بلی: دەی خەریکی کاربن!
 دلنیاين^۱ خوا کارەكەتان نەبیتت هەروەها پتەغەمبەرۆ ئیماندارانیش و پاش

^۱ زانايان ئەلەين: نەم "س" لە وشەي "نەیری" دا بۆ تەنکيدە، پروانە تەفسیری نالەسی (ئابەت) - ۱۰۵ س - سورەتی تەوبە.

ماوهیه کی کم^۱ نه گه پرتنهوه بۆلای زانای نادیارو دیار نه وکاته هه والی نهو کرده وانه تان نه داتی که کرد و تانه ..

چه ئند بنه مایه ک پینش ده ستپیکردن

بۆ نهوهی به دروستی توژی نهوه له بابتهی "قهزاو قهدهر" بکهین پیوسته چوار بنه ما هیه بهردهوام له بهر چاومان بیته:

یه کمه: خوی پهروهردگار دووره لهوهی که ستهم له بنده کانی بکات و تو سقالتیک زولمیش چیه له بنده کانی نایکات، نه له دونیاداو نه له ناخیره تدا، بۆیه بۆ قیامهت فهرموویه تی: (وَنُضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ (۴۷))، ئیمه ترازووی داد بۆ روژی قیامهت دانه ئین، بۆیه هیچ که سیک هیچ جوهره ستهم و ناهه قیسه کی بهرانه رنا کریت، جا نه گه تو سقالتیک له ناوکی خهرته له یه کیش شت هه بیته نهوه نه یقه ی نه روو، نهوه بهسه که ئیمه لی پیچینه وه ده کهین.

بۆ دونیاش فهرموویه تی: (مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّتْهَا نُوفًا إِلَيْهِمْ أَعْمَالُهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ)، هه رکهس ژیا نی دونیاو بریق و باقی نه م ژیا نهی بویت نهوه ئیمه به ته واره تی هه قی کرده وه کانیان پی شه دهین و هیچیشیان لیکه مناکه ی نه وه.

دووهم: خوا به بنده کانی خۆی ناخه له تینیت و درۆیان له گه ئدا ناکات "سبحانه و تعالی" و هه ر قسه یه کی بۆ کردن و هه ر به لئینتکی پیدان نهوه نه بیاته سه ر، وه ک

^۱ "س" و "سوف" بۆ داهاتوو به کار نه هئین، "سوف" بۆ داهاتوو دورو "س" بۆ داهاتوو نزیک، ئیمهش بۆیه وا مانای نایه ته که مان کرد.

نەرموویەتی: (قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (٣٨) وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (٣٩) بە ئادەم و جەواو شەیتانمان وت: هەموو داڕبەزەنە سەر زەوی، جا کە تایینی پڕهیدایەتی منتان بۆ هات ئەوێ بزانن هەرکەس شوێن هیدایەتی من بکەوێت ئەوێ نە ترسی دواوژی ئەبێت و نە خەفەت لەرا بردووە ئەخوات.

دەوی ئەگەر وردببینەوێ لەقورئان ئەبیین کەخوای گەورە زۆر شتی سەلماندووە بۆ ئەم مەزگە، بۆ ئەوێ نەفەرموی:

● مەزگە نازادە لەهەڵبژاردنی تاییندار بەزۆر نەدین و نەبێدینی نادریت بەسەردیدا، خوای گەورە ئەفەرموی: (وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفِرْ)، بێ: ئەوێ لای پەروەردگارانەوێ بۆتان هاتووێ هەق و راستی، جا هەرکەس ئەوێ با ئیمان بەیستی و هەرکەسێش ئەوێ با پڕوات بێدین بێت.

● مەزگە خاوەنی نیرادەیی خۆیەتی و ئەتوانی ئەو نیرادانە نیش پێبکات، بۆ خێر بێت یان بۆ شەڕ بێت، خوای گەورە ئەفەرموی: (مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ)، هەرکەس نارهزویی لە کێلگەیی ناخێرەت هەبە ئەوێ پێشە دەین و بۆی زیاد ئەکەین و هەرکەسێش کێلگەیی دنیای ئەوێ ئەوێ بەشی نە دەین و لە ناخێرەتدا بەشیکی نیە.

● مەزگە ئەتوانی گۆران دروست بکات، چاک بگۆرێت بۆ خراب و خراب بگۆرێت بۆ چاک، خوای گەورە ئەفەرموی: (ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ). ئەوێش لەبەر ئەوێ

که‌خوا هەرگیز نبعمه‌تیک ناگۆریت که رشتوو به‌تی به‌سەر میلله‌تیکدا کاتیک نه‌بیت که‌خۆیان هه‌ل و مەرجه‌کان بگۆرن و خواش بیسه‌ری قسه‌یه‌و زانایه به‌ نیازی ناو دله‌کان.

● مرۆڤه‌توانی ته‌زکییه‌ی ده‌روونی خۆی بکات یان ده‌روونی چلکن و بیسبکات، وه‌ک نه‌فه‌رموی: (وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا (۷) فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا (۸) قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا (۹) وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا (۱۰))، سویند به‌ ده‌روونه‌کان و نه‌و که‌سه‌ی دروستی کردوون، نه‌وجا خیری خۆیان و شه‌ری خۆسانی فی‌رکردوون، به‌دل‌نیاییه‌وه نه‌و که‌سه سه‌رکه‌وتوو نه‌بیت که‌ ده‌روونی خۆی پاک‌بکاته‌وه‌و ته‌زکییه‌ی بکات، نه‌و که‌سه‌ش تیکنه‌شکیت که‌ ده‌روونی خۆی له‌گونا‌ه بنالی‌نی.

سییه‌م: هه‌م دونیاو هه‌م ناخیره‌ت به‌به‌کاره‌یتانی نه‌سباب ده‌سته‌که‌ویت، ناخیره‌ت به‌خواناسی و عیباده‌ت ده‌سته‌که‌ویت و خوا به‌بی هه‌ول و عیباده‌ت که‌س ناخاته به‌هه‌شت وه‌ک نه‌فه‌رموی: (هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَّا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انظُرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ (۱۵۸))، نایا چاره‌پروانی چی نه‌که‌ن نه‌وه نه‌بیت که‌ فریشته بیته سه‌ریان یان په‌روه‌ردگارت بۆخۆی بیت بۆ لایان یان هه‌ندی موعجیزه‌ی په‌روه‌ردگارت بیت لایان، نه‌و رۆژه‌ی که‌ هه‌ندی له‌ موعجیزه گه‌وره‌کانی خوا دیته سه‌ریان نیمانه‌یتان هه‌چ سوودیکی بۆیان نابیت مادامیک پشتر نیمانیان نه‌هه‌یتاوه یان هه‌چ کاریکی چاکیان نه‌نجامنه‌داوه له‌کاتی نه‌و نیمانه‌یتانه‌دا، بلی: مادامیک وایه ده‌ی چاره‌پری بکه‌ن نیسه‌ش چاره‌پری ده‌که‌ین.

ههروهها نهفهرمویت: (وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا (۱۹))، ههركهس تاخیرهتی بویت و ههولتی خۆیی بۆ بدات و ههزوهمان نیماندار بیته نهوه نهو كهسانه ههولهكانیان جینگهی سوپاسه.

دونیاش ههه به ههول و کارکردن دهستهکهویت خوا دونیا نادات بهکهستیک که ههولتی بۆ نهداث بهشیویهک لهشیویهکان:

- نهخۆش نهبی چارهسهه بهکاربهیتته نهوجا خوا شیفای بۆ نهنیتریت، پیغهمهبر (صلی الله علیه والهوسلم) نهفهرمویت: (إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَنْزَلَ الدَّاءَ وَالذَّلْوَاءَ، وَجَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً، فَتَدَاوُوا وَلَا تَدَاوُوا بِحَرَامٍ) ^۱، واته: خوی گهروه ههم دهرود ههم دهرمانیشی ناردوههته خوارهوه و دهرمانی بۆ ههموو دهردیکیش داناره، دهی نیوهش دهرمان و چارهسههکان بهکاربهیتن و بهشتی حهرام چارهسههری خۆتان مهکهن.

- ههژار نهبی دهستهباته کارتک نهوجا خوا رزقی بۆ نهنیتریت، پیغهمهبر (صلی الله علیه والهوسلم) نهفهرمویت: (لو أنکم توکلون علی الله حق توکلہ، لرزقتم کما ترزق الطیر، تغدو خصاصاً وتروح بظاناً) ^۲، واته: نهگهه تیوه بهراستی پشت بهخوا بیهسته نهوه وهک چۆن رۆزی بالنده نهداث واش رۆزی نیوه نهداث، بهیانی زوو بهسکی بهتالوهه نهچیتتهدهرو نیواره بهسکی پروه دیتتهوه! نهوهتا خوا رزقی بالنده نهداث بهلام بۆی ناخاته نار هیتلانهکی! بهلکو نهبی بهیانی زوو بهکووتتهری بۆ بهدهستهیتانی رزقی خۆی!

^۱ الاداب، البيهقي، باب: النهي عن التداوي بالمسكر، (۱/۶۰۹).

^۲ أخرجه الترمذي، جامع الاصول من احاديث الرسول، ابن الاثير، ژمارهی فهرمودهکه (۷۶۱۹).

• نەزان نەبى دەستبەداتە خویندەن ئەوجا خوا زانستى فێرنەكات: (اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (۱) خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ (۲) اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ (۳) الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ (۴) عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ...).

• بێدەسەلات نەبى هەول بۆ دەسەلات بەدات ئەوجا خوا دەسەلاتى نەداتى: (أَنْ اللَّهُ لَا يَغَيِّرُ مَا بَقِيَهُ حَتَّى يَغْيُرُوا مَا بَأْنَفْسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ آلٍ). خوا هەل و مەرچى هێچ مێللەتێک ناگۆزیت تا ئەوان نەو شتاتانە نەگۆزێن کە ئالاولە لەدەرروونیان و خواش و یستى وابوو کە مێللەتێک تووشى سزایەک بەکات ئەو کەس ناتوانى رەتیبەکاتەو و ئەو مێللەتەش جگە لەخوا پشتموانتیکیان بۆ نییە.

پێغەمبەریش (صلی اللہ علیہ والہ وسلم) وەک ئەبو نوما مەبى باھلى ئەگێریتەوہ لىنى کە فەرموویەتى: (لَيُنْفَقَنَّ عَرَى الْإِسْلَامِ عُرْوَةٌ عُرْوَةٌ فَكَلِمًا انْتَقَضَتْ عُرْوَةٌ تَشَبَّهَتِ النَّاسَ بِالَّتِي تَلِيهَا وَأَوْلَهُنَّ نَقْضًا الْحُكْمَ وَآخِرُهُنَّ الصَّلَاةُ).^۱ هەلقەکانى نىسلام هەلقە هەلقە نەکریتەوہ، هەرکە هەلقەیدەک نەکریتەوہ خەلکى دەست بەوہى دواى ئەوہوہ نەگرن، یەکەمىن هەلقە کە نەکریتەوہ نەمانى دەسەلاتەو کۆتایە مینیش بریتیبە لە نوێژ.

کەواتە دەسەلات نەپارێزیت لەدەستت ئەروات و هەولى بۆ نەدەیتەوہ نایەتەوہ.

چوارەم: دەقەکانى شەریعەت نەک دژایەتى یەکترى ناکەن بەلکۆ بەکە نەوى تر قایمتر نەكات، وەک خواى گەورە نەفەر موی: (أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا)، ئەوہ بۆ لەقورئان وردنابنەوہ، خۆ نەگەر

^۱ اخرجه احمد ۲۵۱/۵ (۲۲۵۱۳)

له جگه له خواوه بهاتايه نهوه ناکۆکيهکي زۆري تيدا نهبوو، جا بۆ نهوهی که نهکوهينه چزکردن و تهئويلکردنی دهقی شرعی تهبي نهوه بزانی که حوکمی ههچ مهسهلهیهکی شرعی: عهقیدهیهی بیته یان شرعیتهی بیته بهتهنیا له نایهتیک یان له هه دیستیک وهرناگیریت، بهلکو نهبی هه موو نهو نایهت و هه دیسانه ی که لهو بابه ته دا هاتوون ریزه نه دبیکریت و له گه له یه کتری بگوهیترین و ناکۆکییه رووکه شهکانیان نه هیترین:

له م مهسهله ی قەزاو قەدەر هه شدا کۆمه لێک نایه تی زۆرو کۆمه لێکی زۆرتر هه دیس هه ن که له رووکه شدا به یه ک ناخۆن و نه وه شی مه سه له که ی ئالۆز کردوه - له راستیدا - قسه و راجیاوازه کانی زانایانه، جا نه گهر هه موو نهو نایهت و فەرموودانه ی بۆ گونه له سه ر (قهزاو قهدهر) هاتوون، کۆیان بکه ی نه ره بۆمان ده رته که ویت که له سی کۆمه لدا کۆنه بنه وه:

کۆمه لێکیان: مرۆڤ به ته واوه تی ئازاد نه که ن له و یست و له هه لبژاردن و له کاره کانی داو جۆریک له بیمنه تبه روون له خوا یان لیوه نه خوینرتیه وه به رووکه ش.
کۆمه لێکیان: مرۆڤ به ته واوه تی نه خه نه ژیر کۆنترۆل له و یست و له هه لبژاردن و له کاره کانی داو جۆریک له حسیب نه کردن و وه ک دار و به رد سه یر کردنی مرۆکیان لیوه نه خوینرتیه وه به رووکه ش.

کۆمه لێکیان: مرۆڤ ئازاد نه که ن و یست و هه لبژاردن و کاره کانی شی پهیوهسته که ن به و یست و هه لبژاردن و کاره کانی خوا ی پهروه رد گاره وه.

بۆ گونه خوا ی گه و ره نه فەرمو ی:

● اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ

¹ عهقیدهیهی وهک مهسهله ی قەزاو قەدەر بۆ گونه، شرعیتهی وهک مهسهله ی نیسبال بۆ گونه.

- وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ
- وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ.

- قُلْ لَّا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَاسْتَكْفَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ.
- وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَاهَا وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ... الخ الايات.

ههروهه نهفه رموی:

- كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيئَةً
- إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا
- قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ....

- وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ
 - وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَاتَتِكُمْ إِنَّا عَامِلُونَ... الخ الايات.
- کۆمه لئیکیش فهه رمودهی بهه روکهش ناکۆک ههه لهه مهسه لهیه دا:

- إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ لِلجَنَّةِ أَهْلًا خَلَقَهُمْ لَهَا وَهَمَّ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ وَخَلَقَ لِلنَّارِ أَهْلًا خَلَقَهُمْ لَهَا وَهَمَّ فِي أَصْلَابِ آبَائِهِمْ
- لِكُلِّ شَيْءٍ حَقِيقَةٌ ، وَمَا بَلَغَ عَبْدٌ حَقِيقَةَ الْإِيمَانِ حَتَّىٰ يَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَهُ ، وَمَا أَخْطَأَهُ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبِهِ .
- إِنَّ الشَّقِيَّ مِنَ الشَّقِيِّ فِي بَطْنِ أُمِّهِ ، وَإِنَّ السَّعِيدَ مِنَ وَعْظِ بَغِيرِهِ.

• أَرْبَعٌ لَنْ يَجِدَ رَجُلٌ طَعَمَ الْإِيمَانَ حَتَّى يُؤْمِنَ بِهِنَّ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ ،
وَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ بَعَثَنِي بِالْحَقِّ ، وَأَنَّهُ مَيِّتٌ ، ثُمَّ مَبْعُوثٌ بَعْدَ الْمَوْتِ ، وَيُؤْمِنُ بِالْقَدْرِ
كُلِّهِ.

• رفعت الاقلام وجفت الصحف...

له لایه کی تره وه نه فه رموی:

• " الْمُؤْمِنُ الْقَرِيءُ خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ، وَفِي كُلِّ
خَيْرٍ، اِخْرَصُ عَلَى مَا يَنْفَعُكَ، وَاسْتَعِنِ بِاللَّهِ وَلَا تَعْجِزَنَّ وَإِنْ أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا
تَقُلْ: لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَذَا كَانَ كَذَا وَكَذَا، وَ لَكِنَّ قُلُوبَ قَدَرِ اللَّهُ وَمَا شَاءَ فَعَلَ، فَإِنَّ"
لَوْ "تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ" ^١.

• " اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتُمْ، وَاتَّبِعِ السَّبِيلَةَ الْحَسَنَةَ الَّتِي سَنَنَهَا، وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقِي
حَسَنٍ" ^٢.

• "الدعاء يرد القضاء، وإن البر يزيد في الرزق، وإن العبد ليحرم الرزق
بالذنب يصيبه" ^٣... الخ الاحاديث.

له بهر نه مديه نهو كه سانهی كه تهنیا له یهك گۆشه نیگاوه بۆ قەزاو قەدەر نه پروان
نه كه ونه هه له وه، یان خۆیان تووشی جه برییهت نه كهن و ناچارى تهئویل و
تهحریف كردنی نهو هه مووه ئایهت و هه دیسانه نه بن كه باس له نازادى و بیست و
كارو كاریگهرى عهبد نه كهن، یان خۆیان تووشی بیرى قهده برییهت نه كهن و ناچارى
نهوه نه بن نهو جورته ته بدهن به خۆیان كه نهو هه مووه هه دیسه سه حیهی

^١ الاذكار، للامام النووي.

^٢ الاذكار، للامام النووي.

^٣ ژماره: "٢٥٥٧" له كئیبی "الجامع الصغیر فی احادیث البشر النذیر"، جلال الدین عبد الرحمن بن أبی بكر
السیوطی.

پێغه مەبەر (صلی اللہ علیہ والہ وسلم) کە هاتوون ب دەنە دواوە مانای هەموو نەو نایەتەنەش تەنویل و تەحریری بکەن کە باس لە ویستی رەهای خوار پرسیاری هەموو کات و ساتێکی خوا نەکەن، بەلام لە راستیدا نەنەوێ عەقل و نازایاتیە کە نە میان بکەیت و نە نەوێش عەقل و نازایەتیە نەویان بکە، چونکە مەرۆژ نازادە بەلام نە ک بە مەرۆتەق-وێ خوای گەورە-، ناچاریشە نەویش نە ک بە مەرۆتەق-وێ شتە بیگیانەکان-، یانی وێ فەیلەسوفەکان ئەلین: " مەرۆژ نازادە لە دنیایەکی پرسیوورد" ^۱، یان وێ نەوێ هەندێ لە زانایان پاش توێژینەوێ یەکی ورد گەیشتوونەتە نەوێ بلین: (مەرۆژ خولقاویکی نازادی ناچارە) ^۲، یان (مەرۆژ شتیکی لە نیتوان نەمیش و نەویشدا) ^۳، چونکە مەرۆژ وێ نەو خولقاوانە ی تر نییە کە کۆنترۆلی لای خۆی نەبیت و ناچاری تەواو "جەر محض" بیت و بەو شێوەیە بچوێت کە فەرزکراوە لە سەری، مەرۆژ لە لایەکی تریشەوێ نازادی تەواو نیە وێ خوای پەروردگار- سبجانەو تەالی- هەرچی ویست و نەخشە ی بۆدانا کەس نەتوانیت رایبگریت، بە لێکو مەرۆژ نازادە لە پروویە کەوێ ناچارە لە پروویەکی ترەوێ وێ لە بەسەکانی دواتردا نەمە رۆشننە کەینەوێ لە پرووی بە لێگەوێ..

^۱ دراسات فی الفرق و العقائد الاسلامیة، عرفان عبدالحمید، ص ۲۸۸.

^۲ ئەگەر وردبیتەوێ لەم مەرۆژە بۆتدەر نە کەوێت لە چەند شتدا نازادە لە نەوێ نەمەوێ هەزار نەوێ نەوێشدا ناچارو بیتخیچارە، بۆنە: تیش و کاری جەستە ی خۆی لە کاتی کیدا نەو خەوتووێ هیچ ناگای لە خۆی نییە لە بە ک ساتەوێ خندا ملیۆنەها تیش بەرپێتە کۆرت لە جەستە ی خۆیدا بۆ نەوێ نەو هەر ناگاشی لیتی هەبیت! یان پرسی پیتیکریت! هەرەو لە گەردەلمیە کەوێ تا گەل نەستێرمیە کە هەموو جەبری چوار دەوری ئەم مەرۆژە یە مەرۆژ ناچارە تێداو پرسی پیتاکریت..

^۳ لە جەغەری صادیقەوێ نەگێرنەوێ کە رتوویەتی: " لاجەر ولا تفویض، لئما امر بین امرین" ، بروانە "تصحیح عقائد الشیعة الامامیة، المفید، ص ۱۶".

زانایان بۆ نەهێشتنی ناکۆکی رووکەش لەنیوان دەقەشەرعیەکاندا چەند
بنەمایەکیان داناوە خراب نییە بەکورتی باسیانبکەین:
هەنگاوی یەكەم: (دلتیابوون لەهەردوو دەقەکە)، لەرووی (سند) و لەرووی (مست) و
لە رووی (مانا)وە.

هەنگاوی دووهم: هەماهەنگی و یەكخستنی ئەو دوو دەقە: بە جیاکردنەوهی
بابەتەکانیان بۆ غۆنە، یان پلەکانیان، یان حوکمەکانیان.
هەنگاوی سێیەم: سەلماندن و قەبولکردنی یەكێکیان و رەتکردنەوهی ئەوی تریان: لە
رووی (مرجات)وە نەك لە رووی حەز و ئارەزووبازییەوه.
هەنگاوی چوارەم: کارکردن بەپێسای نەسخ و سڕینەوهی حوکمی یەكێك لەدەقەکان:
پاش دلتیابوون لەمەرجهکانی و لەمیژووی دوو دەقەکە.

هەنگاوی پێنجەم: رەتکردنەوهی حوکمی هەردوو دەقەکە یان هەلبژاردنی
یەكێکیان یان لێوستان لێیان تا تۆیژینەوهی زیاتری لەسەر بکەیت.

زانایانی ئیسلامی چەند رایەکیان هەبە لەسەر ئەم ریزبەندییە، هەیانە
پاش هەنگاوی یەكەم هەنگاوی چوارەم پێش سێیەم و دووهم ئەخات، وەك دکتۆر
زەیدان لە (الوجیز: ص ٣٩٦)دا، هەیشە هەنگاوی چوارەم ئەخاتە سێیەم و سێیەم
ئەخاتە چوارەم، هەشە ئەو تەقسیمبەندییە ئەکات کە ئێمە نووسیمو مانە وەك دکتۆر
موسەفا زەلمی لە (التبیان ص ٣٩ — ٤٠)دا، ئێمە لەبەرئەوهی چ (شەرع) و چ
(عەقل) و چ (ئیجماع) پشتی ئەو ریزبەندییە نەگرتت، ئەومان بە راستتر زانی و
هێنمان، بۆ ئەوهی کە شەرع و ئەل: خۆی گەوره نەفەرئەوهی: "اتبعوا ما أنزل
الله اليكم" شوێن ئەو شتە بکەون کە خوا بۆی ناردوون! بۆیە دروست نیە هەروا
لەخۆرا دەست بنریت بە دەقیكەوه کەبابەتیک باسەکات، عەقلیش ئەل: (نەسخ

لقیتیکی (تهناقوض)، کاتیک نه بیئت په نای بۆ بریئت که موسکین نه بیئت نهو دوو دهقه کۆبکرینه وهو ههردووکیان پینکه وه کاریان پینکریت، تیجماعیش نه لئ: زانایان یه کدهنگن له وهدا که: لابر دنی "تعارض" نه بی به کۆکردنه وه پاشان ته رجیحدان و پاشان نه سخکردندا پروات، نهک به پیچه وانه وه.^۱

دهی که سهیری نهو نایهت و هه دیسانه نه که بین دهه باره ی قهدهرو قهزا هاتون هه موو نهم ریسا شهرعیانه یان به سه ریاندا جیبه جی ده بیئت، هه موو نهو هه دیسانه ی که باس له نووسینی قهدهره کان نه کهن یان باس له قهزاکان و مویره میی قهزاکان نه کهن نه بی له ژیر روشنایی نهو هه دیسانه دا مانایان بکرین که باس له گۆزین و سپنه وه یان نه کهن به دووعاو سه ده قهو کاری دروست و هه ولئی به ردهوام، چونکه نابی نه وه ی په یه ونه ی به خواوه هه یه دژبه یهک سن وهک خۆی نه فه رموی: (أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا)، نه وه بۆ له قورتان وردنابنه وه، خۆ نه گه ر له جگه له خواوه بهاتایه نه وه نا کۆکیه کی زۆری تیدا نه بوو. بۆیه که پیغه مبه ر (صلی الله علیه واله وسلم) نه فه رموی: (وَأَعْلَمُ: أَنَّ الْأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَىٰ أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ، وَإِنْ اجْتَمَعُوا عَلَىٰ أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ، رُفِعَتِ الْأَقْلَامُ وَجَفَّتِ الصُّحُفُ)، مادام پروامان وایه که نهم هه واله هی پیغه مبه ره و نه ویش له خواوه وه ریگرتوه و باسه که باسی دینه نهک دونیا نه وه نه بی دلنیا بین که نابی دژبیئت به ده قینکی تری سه حیح، به لکو نه بی واما نا بکریت که نه وه مه بهستی قهدهره مویره مه کانه که قاییلی گۆران نین نهک مه بهستی نه گۆرو گۆراوه کانیش بیئت نیتر له باز نه ی ناسانه کاندای بیئت یان له باز نه ی زه میندا بیئت یان

^۱ التبیان فی رفع غموض النسخ فی القرآن، د. مصطفی الزلمی، ص (۳۸-۴۰).

لەناو بازنەیی مرۆڤدا بێت، نابێ ئەوە مەبەست پێی هەموو قەدەرەکان بێت چونکە ئەو مانایە ئەچیت بە گۆ دەیان هەدیسە صحیحی ترداو ناکۆکی ئەخاتە ناو دەقە شەریعەکانەوه و ئەوەش هەلەیه و ترسناکیشە... بەلام ئەگەر بەوشیۆیهی سەرۆه تەئویلیکرا ئەو دەقەکان سازنەبنەوه و دەر ئەکەوی ئە هەر یەکەیان باس لە بابەتیک ئەکات جیا یە لەبابەتی ئەوی تریان..

و هەڵ تێبینیش ئەکریت زانایانی فەرموودەناس کە باس لە فەرموودەکانی قەدەر و قەزا ئەکەن هەموو ئەو هەدیسەکانە لەو بارەوه ئەهێتن، و هەڵ نیشامی بەیەهەقی بۆ ئەو ئەو ئەو "القضاء و القدر" یان "کتاب القدر"ی فەرەبایی... ئەوەش بۆیە وایان کردووە تا خۆیان خۆی بەکاری جەمەع و تەو فیق کردن لە نێوان ئەو فەرموودانەدا هەڵبەست و هەر و لە خۆرا ئەنووسیت تەنیا بە هەدیسەکان یان دوانەوه و پایەکی نادروستیان لێدەر بەهێت و خۆی و خەڵکیش مالتێزان بکات.

لەمانەوه بۆمان روونەبێتەوه کە هەر نایەتیک یان هەر هەدیسەکان یان هەر ئیجتەهاد و قەسە زانایە ئەگەر پێچەوانە یە کێک لەم بنەمایانە برو ئەوه حەقەن خراپەحالیبوونیک هەیه لەمەسە لە کەداو پێویستە ئەو نایەتە یان ئەو هەدیسە یان ئەو راو ئیجتەهادانە تەئویلیکرتین و بگوتینترین لە گەن یە کتریداو زولم یان بێوەعدی یان گەمەو گالتەو دژگوتاری-تەناقووس- ئەدریتە پال خراپە پەرۆردگار "عزوجل" لەبەر خراپەحالیبوونی ئەم یان ئەو، یان لەبەر تەمەلێ ئەم یان ئەو شوێنەبوونەوهی بەناو دەقە شەریعەکاندا... بۆ ئەو ئەو کە یە کێکی و هە

سەر ئەو یە یە کێکی و هەڵ ئەو جەمانی ئەندەلوس خاوەنی ئەفسەری بەناوایانگی "البحر المحیط" پاش ئەو یە پێی ئەلین: کەلێ ئەلین: "یحیو الله تعالی من الرزق ویزید فیه ویمحوا من الأجل ویزید فیه"، خوا رزقی دیا ریکراوی بەندە ئەسرتتەوه و زۆری ئەکات و ئەجەلی دیا ریکراوی بەندە ئەسرتتەوه و زۆری ئەکات، پێی وترا: کەن ئەمە یە روتوتیت؟ روتی: ئەو صالح لە جابری کورپی عەبدولای کورپی ریشایی ئەنصارییەوه نویش لە

عەبدولعەزیزی شامی لە باوکیەوه ئەگێڕێتتەوه -کە صەحابەیهکی بەرپێزی پێغه مبه‌ره(صلی الله علیه واله وسلم)-گوایه ووتویهتی : (من لم یحمد الله علی ما عمل من عمل صالح وحمد نفسه فقد کفره وحبط عمله ومن زعم أن الله جعل للعباد من الأمر شیئا فقد کفر بما أنزل الله علی أنبیائه!!) لقلوه (ألا له الخلق والأمر)، الأعراف: ٥٤، هەرکەسێک سوپاسی خوا نەکات بۆ کارێکی چاک کە کردویهتی و سوپاسی خۆی بکات ئەوه سێلەیی بەرانبەر خوا کردووه کارەکەشی پووچتە کاتوه، هەرکەسێش وابزانێ خوا شتێک لێ کاروباره کانی داوه تە دەست بەندە کانی ئەوه بێ پروا بووه بەرانبەر به هه‌موو ئەو په‌یامانه‌ی خوا دایه‌زاندووه تە سەر پێغه مبه‌ره کانی، به بەلگهی ئەم نایه‌ته " خولقاندن و به‌رپێوه‌بردنی هه‌موو برونه‌وه‌ر هەر کاری خوایه به‌ته‌نیا" ..

پێغه مبه‌ره(صلی الله علیه واله وسلم)، کەچی سەر ئەویه نەبر حەیان نەلێ: "إن مع شيء من ذلك ینبغی تأویلہ (!) نەگەر شتیکی صەحیحیش لێو باره‌یبه‌ر هاتییت نەره پێزیستە تەئویلی بکەین! ئەززان بۆچی؟ نەلێ: (فمن المعلوم أن السعادة والشقاوة والرزق والأجل لا یتغیر شیء منها!!) چونکە کامەرائی و ناسۆزی و رزق و نەجەل به هه‌ج جۆزێک گۆرانایان بەسەردا نایه‌ت، تەنانه‌ت کە باسی ئەو دوعایه‌ی نێبێ مەسعود و حەزەرتی عومەریش نەکات کە وتیانە(اللهم، إن كان اسمي في السعداء فأثبتته فيهم، وإن كان في الأشقياء فامحه عنهم واجعله في السعداء) ئەمەش تەئویلە کات و نەلێ: (ینبغی أن يتأول علی أن المعنى : إن كنت أشقیتنا بالمعصية فامحنا عنا بالمغفرة. ومعلوم أن الشقاء والسعادة والرزق والخلق والأجل لا یتغیر شیء منها)، واتە: ئەبێ ئەوش تەئویلیکەین و ئەم مانای بدەینێ: خوایه! نەگەر به‌هۆی ئەو گوناهانەوه کە کردومانە به‌دەخت کردوین لێو گوناهانەمان خۆشبه‌و، چونکە کامەرائی و ناسۆزی و رزق و نەجەل به هه‌ج جۆزێک گۆرانایان بەسەردا نایه‌ت!! نێمەش نەلێین: دەی باشه بۆ ئەبێ هەر یەو باردا تەئویلی بکەین کە دێبان نیشکال دروسته‌کات، بەلام بەم باره‌ی تردا تەئویلی نەکەین کە هه‌موو ئەو نیشکالانە چارەسەر نەکات؟! سەیری کتیبی "روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم والسبع المثانی"، نالووسی و هه‌روه‌ها تەفسیره‌کە خۆشی بنارێ "البحر المیط" نایه‌تی ٣٧ و ٣٨ی سورەتی الرعد... بکه .بۆ فەرمووده‌کەر ژباتنامه‌ی جابری کورێ عبداللای کورێ ریشایی تەنصاریش سەیری (الطبقات الکبری، محمد بن سعد بن منیع أبو عبدالله البصری الزهیری، المحقق : إحسان عباس، الناشر: دار صادر - بیروت الطبعة : ١ - ١٩٦٨ م ، جه‌لدی سێهه‌م، لایه‌ره: ٥٧٤.

دهی نێمه ئەبێ تەنویلی ئەم قەسە بەکەین و بڵێین: مەبەستی ئەو صحابە بەرپێرە ئەوەیە کە کەس نەتوانی شتێک بھۆلێنێ وەک خوا نە نەتوانی شتێک نەبجام بەدات لەم بوونە وەرەدا وەک خوا، بەلگەھێنانە وەشی بە نایەتی {ألا له الخلق والأمر} ھەر ئەم مانایە ھەلدەگرێت، ئەگەر وانەبێ ئەو ئەم قەسە نەبجیت بەگژی دەیان نایەت و ھەدیسدا وەک لەسەرەو بەسا نکر دو ناشییت ئەو صحابە بەرپێرە تاگای لەو نایەتانە نەبوویت کە باس لە نیرادەو کاری راستەقینە ی عەبد ئەکەن.

فونە یەکی تر: شیخی ئیسلام ئیبن تەیمیە ئەلی: قەزاو قەدەر دوو پلە یە:

پلە یە یە کەم (قەدەر) دوو شتە :

- (١) بڕوات وایبێت ھەرچی عەبد بیکات خوا بە عیلمی ئەزەلی خۆی ئەیزانیت.
- (٢) ھەموو ئەو شتانە شی لە (لە و حوولە حفوز) دا تۆمار کردووە.

^١ بۆ زیاتر نزیک کردووی ئەم چەمکە لە زبەن - لەم فونانە بڕوانە - : خۆی گەرە ھاتنی پێغەمبەری ئیسلامی لە تەوراتدا نووسیووە سەفەت و کارو چالاکیەکانیشی باس کردووە باش چەند ھەزار ساڵ درای ئەو پێغەمبەری ئیسلام دیتە برون و ئەو سەفەت و کارو چالاکیانە نەجام دەت، بیان قورئان ئەو ھەموو ھەوالە بۆ داھاتو بۆ باسە کات وەک "چارەنووسی بەنی ئیسرائیل، سەرکەوتنی زۆم، شکستخواردنی جەمعی قورەیش، ... ھتد" خۆی گەرە نەفرەوی: (وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا) (٤) فإذا جاء وعد أولاهما بقمنا عليكم عبادة لنا أولي بأس شديد فجاؤا خلال الديار وكان وعدا مفعولنا، بیان نەفرەوی: (الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْنُوبًا عِنْدَهُمْ فِي الشَّوَارِءِ وَالْإِنْجِيلَ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُعَلِّمُهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْفَبَاتِ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَإِذِينَ آمَنُوا بِهِ وَحَزَنُوا مِنَّوَهُ وَتَصَوَّرُوا وَيَتَّبِعُوا النَّوْرَ الَّذِي أَنزَلْنَا مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) (١٥٧) ، ھەردوھا نەفرەوی: (الم (١) غَلَبَتِ الرُّومُ (٢) فِي آتْنِي الْأَرْضَ وَهُمْ مِن بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ (٣) فِي سِنِينَ لَّهٍ الْأَمْرُ مِن قَبْلُ وَمِن بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفِرُّ الْمُؤْمِنُونَ (٤) يَنْصُرُ اللَّهُ يَنْصُرُ مَن يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ (٥) ، ھەردوھا نەفرەوی: (أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُّنتَهَرٌ (٤٤) سَيَهْرَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ... ھەموو نەمانەش بەدوشتیرەبە روونەدەن کە خوا ھەرالیادو، لەرووی عەقڵی شەرە ئەمە سەلاو، بۆنۆنە: چەندجار زێتە کۆمێت کە لەخەردا رووداویتک

پله‌ی دووه‌هم (قه‌زا) ^١ که نه‌ویش دوو شته :

(١) ب‌روات وایت خ‌وای گه‌وره هه‌رچی ویت نه‌بیت و هه‌رچی نه‌ویست ناییت.
 (٢) فه‌رمانی‌شی به‌ عه‌بد ک‌رد‌وه که گو‌ترایه‌لی خ‌وار پی‌غه‌مبه‌ری خ‌وابن،
 (نه‌هی) شی لی‌ک‌رد‌ون گ‌ونا‌ه ب‌که‌ن، خ‌وای گه‌وره‌ش خ‌واناس و چاکه‌کار و پی‌س‌وی
 داد‌په‌روه‌ری خ‌ۆشه‌و‌یت و ک‌اف‌رو بی‌ دین‌شی خ‌ۆشنا‌و‌یت و‌و‌زی نی‌یه لی‌یان..

نه‌مه وه‌ک له‌ د‌وا‌شه‌وه با‌سی‌نه‌که‌ین نه‌بی ب‌لی‌ین: مه‌به‌ستی نی‌ین ته‌می‌یه
 نه‌وه نی‌ه که ما‌دا‌می‌ک هه‌موو ش‌تی‌ک نو‌وس‌رایت بۆ نه‌م مر‌ۆ‌شه نه‌وه مر‌ۆ‌ژ نی‌تر
 ده‌ست و قا‌ج و نی‌را‌ده‌ی ک‌ۆت و ز‌غ‌ی‌ر ک‌را‌وه و نا‌تا‌وان‌یت نه‌وه قه‌ده‌را‌نه ب‌گ‌ۆ‌ر‌یت
 له‌خ‌را‌په‌وه بۆ چاک یان له‌چاکه‌وه بۆ خ‌راپ، به‌ل‌کو راست نه‌وه‌یه که مر‌ۆ‌ژ کانی‌تی‌کی
 خ‌ا‌وه‌ن نی‌را‌ده‌یه‌وه وه‌ک فری‌شته یان نه‌ستی‌ره هه‌سا‌ره‌کان نی‌ه به‌ کۆن‌ت‌رۆ‌ل ب‌ری‌ت‌به‌ری‌وه،
 به‌ل‌کو خ‌وا نا‌زادی ک‌رد‌وه له‌سن‌و‌ور‌یک‌دا و نه‌تا‌وانی چی بو‌یت بی‌کات و بی‌لیت نه‌گه‌ر
 خ‌وا نی‌زن بدات و له‌هه‌ر ش‌تی‌کی‌ش‌دا خ‌وا نی‌زنی نه‌دا و چه‌ند وستی نه‌وه ش‌ته‌ی بۆ
 نه‌چ‌وه‌سه‌ر نه‌وه حی‌که‌می‌تی‌کی تی‌دا‌یه‌وه نه‌وه به‌ر‌پ‌رس نی‌یه له‌وه ش‌ته‌.

نه‌گه‌ر نه‌م با‌به‌تی قه‌زاو قه‌ده‌ره زۆ‌ر و‌رد ب‌که‌ی‌ته‌وه نه‌بی‌نی به‌دری‌ت‌زایی
 می‌ژ‌وو هه‌ر له‌ دوری نه‌م دوو ته‌وه‌ره سو‌و‌پ‌ا‌وه‌ته‌وه: هه‌ندێ‌ک ته‌ئو‌لی نه‌وه نایه‌ت و
 هه‌دی‌س و نی‌ج‌تی‌ها‌دان‌ه‌یان ک‌رد‌وه که با‌سی گ‌ۆ‌ر‌ینی قه‌ده‌ره‌کان‌یان تی‌دا‌یه‌ تا
 بی‌گو‌نج‌ینن له‌گه‌ل نه‌وه نایه‌ت و هه‌دی‌س و نی‌ج‌تی‌ها‌دان‌ه‌دا که با‌س له‌ نه‌گ‌ۆ‌ری
 قه‌ده‌ره‌کان نه‌که‌ن، هه‌ندێ‌کی تر ته‌ئو‌لی نه‌وه نایه‌ت و هه‌دی‌س و نی‌ج‌تی‌ها‌دان‌ه‌یان

پیشان خ‌ۆت یان به‌کی‌کی تر نه‌دریت و باش ما‌وه‌به‌ک ک‌تومت وه‌ک خ‌ۆی له‌ نه‌زنی واق‌عه‌دا نه‌وه ش‌ته نه‌بی‌تر‌ته‌وه‌وه
 نه‌بیته چی‌گه‌ی سه‌رنج و تێ‌را‌مان بۆ‌خه‌ل‌کی.

^١ نه‌م دوو وشه‌ی (قه‌ده‌ر) و (قه‌زا‌به) له‌سه‌ته‌کانی نی‌ین ته‌می‌یه‌دا نی‌ن، به‌لام من بۆ زیاده‌ تی‌گه‌یش‌تی خ‌ۆت‌سه‌ر دا‌من‌ان،
 چون‌که له‌را‌ست‌یدا نه‌وه دوو وشه‌یه‌ پێ‌ری‌سته هه‌بن.

کردوووه که باسی نه گۆزی قهدهره کانیمان تێدایه تا بیگۆنجینن له گهژ ئهوه نایهت و هه دیس و نیجتههادانهدا که باس له گۆزین و تیمکانی گۆزینی قهدهره کان نه کهن. تێمهش لهم نامیلکه بچوکهدا ههر هه مان کارمان کردوووه ئهوه مان و تسووه که گورجاوه له گهژ دادی خواو رۆژی شه ریهت و نایهت و هه دیس و قسه ی ته صاحب و تاییعینه به ریزه کان و زانا گه وره کانی نیسلام و عه قلی ساغ و سه لیمدا.

ئیمان به قهدهرو قهزا بریتیه له چه ند بر گه یه ک:

بر گه ی یه که م:

بروا بوون به بوونی نیراده جیاوازه کان لهم دونیا یه دا:

○ نیراده ی خوا "جل جلاله": (اِنَّ اللّٰهَ یَحْکُمُ مَا یُریدُ). به د ئنیا ییه وه خوا ههر بریار تکی بویت نه ی دات.

○ نیراده ی مرۆڤ: (بَلْ یُریدُ الْاِنْسَانُ لَیَفْجُرَ اَمَامَهٗ (۵)، مرۆڤ نه یه ویت له پێشیه وه خرا به کاری بکرت، یان (مَا اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ وَمَا اَصَابَكَ مِنْ سَیْئَةٍ فَمِنَ نَفْسِكَ وَاَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُوْلًا وَاَكْفٰی بِاللّٰهِ شَهِیْدًا (۷۹). ههر شتیکی باش رووبدات لیت نه وه له خواره بۆت هاتوووه هه ر لێقه ومان تیکیش ت لێ رووبدات نه وه له خۆ ته وه هاتوووه تو شمان ناردوووه بۆ لای خه لکی و نه وه ندهش به سه که خوا شایهت بیت.

○ نیراده ی شه ی تان: (اِنَّمَا یُریدُ الشَّیْطَانُ اَنْ یُّوَفِّعَ بَیْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَابْغَضَاءَ فِی الْخَمْرِ وَالْمَیْسِرِ وَیُصَدِّکُمْ عَنِ ذِکْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ اَنْتُمْ مُنْتَهُوْنَ). شه ی تان نه یه ویت که دوژ منایه تی و رق و کینه بجاته نیاوتان به هۆی مه بخوار دنه وه و قوما ره وه به رتان لێ بگرت له یاد کردنی خواو نوێژ کردن، نایا نیوه واز نه هی تان؟

○ نیراده‌ی پەری: (وَأَنَا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلْتَأَةً حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهْبًا (٨) وَأَنَا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْمَعُ الْآنَ يَجِدُ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا (٩) وَأَنَا لَا تَدْرِي أَشَرُّ أَرِيدُ بَعْنَ فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا (١٠) وَأَنَا مِنْهَا الصَّالِحُونَ وَمِمَّا دُونَ ذَلِكَ كُنَّا طَرَائِقَ قَدَدًا (١١) وَأَنَا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ وَلَنْ نَعْجِزَهُ هَرَبًا (١٢) وَأَنَا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَى آمَنَّا بِهِ فَمَنْ يُؤْمِنُ بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا). نێمه پێشتر نه‌گه‌یشتی‌نه ناسمان و نێسته نه‌بینین پری‌وه له پاسه‌وان و برووسکه، نێمه پێشتر شوێنی تاییه‌تمان لێته‌گرت بۆ گوێه‌لخست و نێستا هه‌رکەس گوێه‌ل‌بخات نه‌وه هه‌رزوو نه‌دریته به‌ر برووسکه، نێمه نازانین ویستی خراپه به‌و‌که‌سانه هه‌یه له زه‌ویدان یان په‌روه‌ردگاریان نه‌یه‌وی پێیان‌ب‌گه‌یه‌نیت، نێمه که‌سی چاکمان تێدا هه‌یه و که‌سانی تریشمان تێدا یه‌ له‌خوار نه‌وانه‌وه‌ن، نێمه پێشتر چه‌ندین رێبازمان هه‌بوو، نێمه بروامان وایه که که‌س له‌م زه‌مینه‌دا له‌ده‌ستی خوا ده‌رناچیت و که‌شیش ناتوانیت لێی رابکات، نێمه گوێ‌مان گرت بۆ به‌رجاو‌روونی‌که و بروامان پێیه‌ینا، بۆیه دلتیان له‌وه‌ی هه‌رکەس نێمان به‌هینیت نه‌وه نه‌ له‌وه ترسی هه‌یه سه‌رمایه‌که‌ی به‌که‌م بۆ حسیب بکریت و نه‌ترسی نه‌وه‌شی هه‌یه سه‌می لێبکریت.

پڕگه‌ی دووهم :

نیراده که روونه‌کاته کارێک لهم دونیایه‌دا سی‌ حاله‌تی هه‌یه :

١- نیراده‌ی خوا به‌ته‌نیا له‌کارێکدا.

٢- نیراده‌ی عه‌بد به‌ته‌نیا یی له‌کارێکدا..

٣- نیراده‌ی خواو نیراده‌ی عه‌بد که‌یه‌کنه‌گه‌رنه‌وه له‌کارێکدا..

"موعتەزىلەكان" نكولى له ده خالەتى ئىرادەو قودرەتى خوا ئەكەن لە كارى عەبدا، چونكە ئەو بە زەوتكردنى نازادى عەبە ئەزانن، "جەبىرەكان" یش نكولى له ئىرادەو قودرەتى عەبە ئەكەن لە كارى خۆيدا، چونكە ئەو بە ياخيپونى عەبدو دەستەوسانى خوا ئەزانن، بەلام "ئەھلى سوننەت و جەماعەت" ئىرادەو قودرەتى عەبە لە لاىك و ئىرادەو قودرەتى خوا لە لاىك و ئىرادەو قودرەتى ھاوكات بۇ خواو بۇ مرؤفە و پەرى و شەيتانىش ئەسە لە مېتنن و ئەو نەبە ياخيپونى عەبە ئەزانن و نەبە زەوتكردنى نازادى عەبە ئەزانن^۱، ھەرچەندە ھەندى لە زانايان بۇ

^۱ مولومى دانا لەم باسى ئىرادەدا ئەفرەموى:

مسند الى لذات بوجه الاجاب

وذكر نرادى خالىقى وھەباب

دەگەل مرستەنید(الى غير الذات)

وذكر نرادى تۆ، كى ئەرقى ئەكات

بە بى ئىختىار ھەردوى ھەردو ھەس

ھەووت و قېدەم بەمیانەو بەس

لەر سېنەتەدا بى ئىختىارن

لە ئەفەالدا ھەردو موختارن

بەلنى بۇ ھەرىك دەسفن مونسىب

موختارى خالىق، موختارى كاسىب

بەكورتى يانى: ئەو ئىرادەمى ئەدرتتە پال خوا ھەر ئەو ئىرادەمە كەتەدرتتە پال تۆى بەشەر، تەنبا بەك جىوازىيان ھەمە نەوئىش نەرمە: نەرى تۆ ھادىسەو نەرى خوا قەدەم... خواو بەندەش لە ئىرادەكەدا ناموختارن (نەرى خوا مەعلومەو نەرى بەندەش راستىەكەى ئەرمە كەخرا مرؤشى وا دروستكردو ھەخاون ئىرادەپىت و مرؤفە لەو ھەدا ناموختارەو ناتواننى بلن: خواپە بۇ وانكردو ھە كە من مەخلوقىتىكى خاوەن ئىرادەم، بۇ رەك دارو بەردو تاسمان و زەمەن دروست ئەكردم كە خاوەنى ئىرادەو ئىختىار نېن)، بەلام لە كارەكەدا موختارن، بۇ خوا ئەورتت خالىقى كوردو ھەكە، بەلام بۇ عەبە ئەورتت كاسىبى كوردو ھەكە، خواى گەورە بى قەبىلو شەرت موختارو خالىقى كوردو ھەكەم بەندەش بى قەبىلو شەرت موختارو كاسىبى كوردو ھەكە، بەھەر حال ئىشە ناچىنەناو ئەو گىژو ھەوى كە زانايان -بەتابىەتى زانايانى كەلام- دروستيانكردو ھەرىارەى: خەلقى ئەفەال و كەسى ئەفەال و ئوارو ھە ئىشتراك

چارەسەری نەم ئیشکالە بیریۆکەمی "ئیزن" نەهیننە ناو مەسەلەکەو نەلین: عەبد نازادەو ئیرادەو قودرەتی سەربەخۆی خۆی ھەبە ئەگەر خوا ئیزنی بدات ئەو کەسە کاریگەری ئەبیت و نەتوانی ھەم سوود بگەبەیتت و ھەم زەرەر بگەبەیتت، و ئەو کاتە کە خوا ئیزنی دا بەو عەبدە تیتەر لەسەر ئەو کارە چاکەمی کەنەبیکات پاداشتی نەداتەو بەو لەسەر ئەو کارە خرابەش کەنەبیکات لێپرسینەو ھەی لەگەڵدا نەکات، ئەگەر ئیرادەو قودرەتی خۆشی خستە کار بۆ کاریک چاک بیت یان خراب بیت، بەلام خوا ئیزنی نەداو کارەکە پەکی کەوت، ئەو ھەو بەدە ھێچ لۆمەبەکی لەسەر نابێ کەچاکەکی نەکردووە، ھەرودھا ھێچ لۆمەبەکیشی لەسەر نییە کەنەو خرابە

و تیجباری ئیرادی و ئیختیاری کرداری... ھتد، کە لەراستیدا ئەو زانیانە ھەر ئەوەندەیان وردبکردبەتەو کە وەھدەئینیەتی خوا لە زات و لەسیفات و لە ئەفعاڵدا ھەموو وەک یەکن، ئەوە تووشی نەو ھەموو رۆچوونە نەتەبوون، بەسە کە ھێچ عاقلیک نالێ مانای وەھدەئینیەتی خوا لەزات و سیفاندا نەوێبە کە ھێچ زات و ھێچ سیفاتیکی تر جگە لەخوای نەبە بپوێنەدا، چونکە ئەم قەسبە نەگولی لەبوونی ژیان و ئیمان و دارو بەرەو نائەل! ... ئەوانە گشتی ئەکات، دەی خۆ کەسەیری واقع ئەکەمی ئەینی جگە لەخوای پرکەمال ئەم بەشەرە نوقسانەو ئەم ھەموو گیاندارو بێگیانەش ھەن و ھەریەکەشیان خاوەنی کۆمەلێک سیفەتی تابیەتن بەخۆیان، بۆیە راستی مەسەلەکە نەوێبە کە زانییک وەک زاتی خوا یان سیفەتییک وەک سیفاتی خوا نییە کە ئەزەلی و ئەبەدی و بێ کەمبووری بیت، ئەگینا زاتی تر کە سیفەتی تابیەت بەخۆیان ھەبیت زۆرو زەبەندن... بۆ تەوحیدی ئەفعاڵیش پێتسە ھەروا بلێین: کەخوای پەروردگار کاری خۆی ھەبەر مەخلوقاتیش کاری خۆیان ھەبە، بەلام نەک وەک کارەکانی خوا، کە پەن لەدادو ھیکمەت و زانست و سۆز، لەتەبوون نیجادیئەکات، بێتەددو حساب مەخلوقات ئەفعاڵتین، چاوەروانی ھاوکارو ھاوکار ناکات، لەداهاتوریان ناترسیت و... بەسو شتێوبە، بەلام مەرۆد وانیەو کارەکانی لەکاری خوا ناھن، یان دادی تێدا نەبە یان ھیکمەت یان زانستی تێدا نەبە یان سۆز، یان لەداهاتووەکانی نەترسەن یان لەستووری زەملەکان دەرتاچن...! لەراستیشدا ئەو جیاوازی و شەرەقسەنی ناو زانیان زیاتر لەغزی و فەلسەفی و نەزەری ئەک زانستی و شرعی و عەمەلی، ئەو ھەسە بەسە کە خۆی گورە ھەم ئیرادەو ھەم کارو ھەم کاریگەری راستەقینە بۆ خۆی و بۆ مەرۆد و بۆ پەری و شیعان سەلماندووە، ئەو ئیفرات و تەقزیتی ھەندێ لەزانیانیش زیان بەسانی و سازگاری عەقیدەیی ئیسلامی لەبیر لەدەلەکاندا ئەگەبەیتت و خۆبەدوورگرتن لەو گرێکۆترانە بۆ دین و بۆدووباش ماہی سەلامەتیە، بۆ زانیاری زیاتر سەیری کتێبی "المختار من کتووز السنە النبویە، د. محمد عبدالله الدراز، ص ۲۱۶ تا ۲۸۶" بکە.

نه کردوه^۱، قورتان له زۆر نایه‌تدا نهم "بیرۆکه‌ی نین" هی باسکردوه و له راستیدا چه مکیکی زۆر گرنه‌گو نیشکالی زۆر چاره‌سهرنه‌کات بز مرۆڤ له م پرسى قه‌ده‌رو قه‌زایه‌دا، به‌همان شیوه‌ش بیرۆکه‌ی "اردت، اردنا، اراد الله" که خوی گه‌وره له قورتاندا باسیکردوه له‌سه‌ر زمانى (خه‌زیر) (سه‌لامى خوی لیبیت) وه‌ک نه‌فه‌رمویت: (فَارَدْتُ أَنْ أُعِيبَهَا)، (فَارَدْنَا أَنْ يُبَدِّلَهَا رِيْهَمًا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً)، (فَارَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا)..

بیرۆکه‌ی سینه‌م: قه‌ده‌رو قه‌زایش تابیی نهم (نیراده) انه‌یه‌و نه‌بیته‌ سى به‌ش:

یه‌ک: قه‌زاق قه‌ده‌رێک که په‌یه‌ه‌ندی به‌ عه‌به‌ده‌یه‌ نیه‌و موخاسه‌به‌ی نا‌کریت له‌سه‌ری وه‌ک (دروستکردنی خۆی، ره‌گه‌زی، باوک و دایکی، پروداوه سروشتیه‌کانی نهم بوونه‌وره، نیش و کاری له‌شو نه‌ندامه‌کانی نارى، .. وه‌شد)، چونکه له‌راستیدا مرۆڤ هیچ نیراده‌وه‌ خاله‌تیکی نیه‌ تییاندا.

دوو: قه‌زاق قه‌ده‌رێک که ته‌نیا عه‌به‌ده‌که‌ خۆی نه‌یکات-هه‌رچه‌نده‌ نینسى خوی له‌سه‌ره‌- له‌به‌رته‌وه‌ خواش موخاسه‌به‌ی نه‌کات، وه‌ک هه‌لبێژاردنی دینی راست یان بیدینی، نه‌فس به‌ره‌لاکردن یان په‌روه‌رده‌کردنی، گوناه‌کردن یان عیباده‌تکردن.. هتد.

^۱ هه‌رچه‌نده‌ خوی گه‌وره له‌رووی لوتنى زۆری خۆیه‌وه‌ نیازکردنی چاکه‌ به‌چاکه‌ بز مرۆڤ نه‌نورسێ با خوا نینسى کردنه‌کشی پینته‌دات، هه‌روه‌ها نیازکردنی خراپه‌ی به‌خراپه‌ بز نانورسێ با نینسى کردنه‌کشی نه‌دات، نه‌ک هه‌ر نه‌وه‌-به‌ه‌لکه‌ر هه‌رله‌مو لوتنه‌ زۆری خۆیه‌وه‌یه‌تی-که‌ نه‌گه‌ر شو کسه‌ی نیازی خراپه‌ نه‌کات و نایکات خوا نه‌و نواده‌ی نه‌کردنه‌ی به‌ چاکه‌ بز نه‌نورسێ وه‌ک پینته‌سه‌به‌ر(صلی الله علیه‌واله‌وسلم) نه‌فه‌رمویت: {إِنَّا هَمَّ الْعَبْدُ بِحَسَنَةٍ كَتَبْتُ لَهُ حَسَنَةً لِّإِنْ عَمِلَهَا كَتَبْتُ لَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ. وَإِنَّا هَمَّ بِسَيِّئَةٍ لَمْ يَكْتُبْ عَلَيْهِ إِلاَّ عَمَلًا كَتَبْتُ عَلَيْهِ سَيِّئَةً وَاحِدَةً وَإِنْ تَرَكَهَا لِلَّهِ كَتَبْتُ حَسَنَةً}.

لهبەر ئەوه خوا بەزۆر کەس له دین لاناڤات و بەزۆر کەشیش ناخاتەسەر دینی نێسلام وەک ئەفەر مویت ﴿ولو شاء الله لجمعهم على الهدى﴾، تەگەر خوا بپوێستایە هەمووی خەلکی بە جارێک هیدایەت شەداو شارەزای نەکردن لەدیندا، ﴿أفأنت تكره الناس حتى يكونوا مؤمنين﴾، نایا تۆ زۆر لە خەلکی نەکەمی تا ببنە نێماندار، ﴿فمن شاء فليؤمن و من شاء فليكفر﴾ جا هەر کەس نەپوێت با نێمان بەپێت و هەر کەشیش نەپوێت با کافر بپێت، ﴿قد افلح من زكاهها و قد خاب من دسها﴾، هەر کەس دەروونی خۆی پاکبکاتەوه ئەوه سەرکەوتوو و هەر کەشیش دەروونی خۆی پشتگۆی بجات و پاکی نەکاتەوه ئەوه خۆی زەرەر نەکات.

سێ: قەزاو قەدەرێک کە هەندێکی پەپوێندە بەخواوە و هەندێکیشی پەپوێندە بە عەبدووە:

أ- ئەو پەپوێندە بەخواوە عەبد لەبەر ئەوهی ئێرا دەو و پێستی تێیدا نێبە موحاسەبە ناکرێت، بەلام ئەو بەشەمی کە پەپوێندە بە عەبدووە موحاسەبە نەکرێت لەسەری تەگەر بە ئەرکی خۆی هەلنەسێت بۆ نمونە: نەخۆشکەوتنی عەبد بیان تووشی موسیبەت و لێقەومانێک نەپێت بە قەدەر و قەزای خوا، ئەو کاتە ئەرکی عەبد ئەوهی تێبکۆشی لە بەرانبەر ئەو موسیبەتەدا- و بپگۆرێت نەگەر لەو شتانە بوو کە قابیلی گۆرین بوون-، یان ئارام و سەبر بگرییت لەسەر موسیبەتە کە و بەپازی بوون و تەسلیمبوون پووبەپووی بپێتەوه- نەگەر لەو شتانەبوو کە قابیلی گۆرین نەبوو-.

ب- کەراته قەزاو قەدەر لەتەنیا ئایەتێک یان لە فەرموودەیک فەهم ناکرێت، بەلکو نەپێت لەهەموو ئەو ئایەت و فەرموودانەوه فەهم بکرێت کە لەو بابەدا هاتوون. چونکە هەندێ ئایەت و حەدیس تەنیا باسی ئێرا دەی خوا نەکن، هەندێکی تریان

تەنیا باسی ئیرادهی عەبد ئەکەن، هەندئى ئایەت و حەدیسەش باس لە ئیرادهی عەبدو خواش ئەکەن:

● بۆنۆنە خوای پەرورەدگار کە ئەفەرمویت: ﴿فمن شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر...﴾، هەرکەس ئەیهوێت با ئیمان بهێنێت و هەرکەسەش ئەیهوێت با کافر بێت، کەواتە بەراستی مرۆڤ ئیراده بە دەستی خۆیەتی لەم هەلبژاردنەدا، خوا راستەکات لە گەڵ عەبداو نایخەڵەتینی و بفرمویت ئەتوانی ئەوه بکات و کەچی ئەشتوانیت!!

یان کە ئەفەرموی: ﴿ان الله لا يغير ما بقوم حتى يغيروا ما بانفسهم﴾ کەواتە: گۆرانکاری لە دەست مرۆڤدا یەو ئەتوانیت هەلومەرچیک کە بە دلی نییه بێگۆریت بۆ باریک کە بە دلیهتی!!

● پێغه مبه‌ریش (صلی الله علیه و اله و سلم) لەم مانایانەدا یە کە بە کابرای فرموو: (احرص على ما ينفعك ولا تعجز) وهك له كتيبه كاني (السنن) دا هاتوه: پێغه مبه‌ر شەری دوو كەسی ئەكرد، ئەو كابرای كە حوكمه كەى نەبرده وه كاتيك كە پشتیه‌ه‌لكرد وتى: "حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ"، پێغه مبه‌ر (صلی الله علیه و اله و سلم) فرموى: "إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُلْوِمُ عَلَى الْعَجْزِ، وَلَكِنْ عَلَيْكَ بِالْكَفْمِ فَإِذَا غَلَبَكَ أَمْرٌ فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ". واتە: خوا لۆمەى كەسى دەسه‌وسان ئەكات، تۆش نەركى سەر شانتە كە لێپرسینه‌وه لە گەڵ خۆتدا بکەیت، ئەگەر شتی كیش دەستی لێكردیتەوه (وچارت نەئەكرد) ئەوه بلی: خوام بەسه‌و هەر خواش باشترین بریکاره ..

- حهزره‌تی عومر(ره‌زای خوی لیبیت) نه‌فهرمویت: (نفر من قدر الی قدر) ^۱ له‌قه‌ده‌ریکوه رانه‌کمین بز‌قه‌ده‌ریکی تر.
- شیخ عبدالقاری گه‌یلانیش(به‌رحمت بیت) نه‌فهرمویت: (العارف من ینازع القدر لا من یوافق القدر) ^۲ ، واته: خواناسی راسته‌قینه زؤران نه‌گریت له‌گه‌ل قه‌ده‌ردا نه‌ک ته‌سلیمی بییت.
- له‌صه‌لا‌حه‌دینی نه‌یو‌بیشه‌وه نه‌گپیره‌ره که فهرموویه‌تی: "نازعت اقدار الحق بالحق للحق، فالرجل هو المنازع للقدر لا الموافق له" ^۳ ، واته: زؤران‌بازی و کیشمه‌کیشیم نه‌کرد به‌هدق و له‌بهر خاتری هتق له‌گه‌ل قه‌ده‌ره راسته‌کاندا، چونکه پیاری راسته‌قینه نه‌ویه که شهر له‌گه‌ل قه‌ده‌ردا بکات نه‌ک ته‌سلیمی بییت.
- ج- هه‌روه‌ها قورشان دوو جوؤر(ته‌نجام) باسته‌کات که‌بهرتین له‌"هیدایه‌ت و گو‌مرا‌بوون" ^۴ که په‌یوه‌ندن به‌سه‌ره‌تا‌کانیانه‌وه بز‌گونه:
- خوا کس له‌خو‌زپایی هیدایه‌ت نادات و که‌سیش گو‌مرا ناکات له‌خو‌زپایی، به‌لکو نه‌فهرمویت: (فلما زاغوا ازاغ الله قلوبهم)، (لعن الذین کفروا من بنی

^۱ له‌صه‌یحی بوخاری و له‌صه‌یحی موسلیمشدا هاتوره که کاتینک نیماسی عومر له‌ریگه‌دا گه‌رایه‌ودو نه‌یو‌بیشه‌تو شاره‌ی که تا‌عورنی تبتدا بلاؤربو‌بوویه‌وه، نه‌بو عربیه‌ده رهنه‌ی له‌وه‌لویسته‌ی گرت و فهرموی: (افراروا من قدر الله ؟ فقال عمر : لو غنیرک قالها یا ابا عبیده ، ثم نفرؤ من قدر الله الی قدر الله ، ارایت لو کان لک ایل فیلط وادیاً له‌عدوتان إحداهما حسیبة ، والأخرى جذبة ، النیس إین زهیت الضمیه زهیتها بقدر الله ، وإن زعیت الجنة زعیتها بقدر الله ، فجاہ عبید الرحمن بن عمرو ، وکان متغیباً فی بغض حاجته فقال : إن عندی فی هذا علماً سمعت رسول الله یقول : إنا سمعتم به‌ پارضی فلا تقدمو علیہ ، وإذا وقع پارضی وأنتم بها فلا تخرؤوا فراراً منه ، قال : فحمد الله عمر کم أنصرفت) (البخاری : کتاب الطب / باب ما ینکر فی الطاعون ، و مسلم : کتاب السلام / باب الطاعون والطیرة) .

^۲ سعیری کتیبی "المنطلق" سی محمد احمد الراشد بکه.

^۳ هکذا ظهر جیل صلاح الدین، ماجد عرسان الکیلان، ط ۱۹۹۵، ص ۲۴۴.

• پیغەمبەرش (صلی اللہ علیہ والہ وسلم) باسی چۆنیتی رەشبوونەوی دۆ نەکات بە گوناھ تانەگاتە نەوی (مۆر)ی لیتەدریت و لەرەجمەتی خوا دەرئە کریت و تیت نیزی نیمانهتینانیشی پینادریت، نایەت و فەرموودەیه کی زۆر لەو بارەیهوہە یەهە وەک لای موسلمانای خویندەوار مەعلومە.

پەرگە ی چوارەم: مرۆژە هەرچەندد خاوەنی نیرادە ی تایبەتی خۆیەتی و نازادە لە مومارەسە کردنی ئەو نیرادانە دار خاوەنی کاروتیشی خۆیەتی و چی ویست نەتوانی نەخشی بۆ دابنیت و ئەو نێمکاناتە ی خوا پینادە بە کاری بەنیت بۆ نەوی پینبگاتە ئەو نامانجانە ی هەیهەتی لەو نەخشانەدا، بەلام نابی بێمنەت بیت لەخوا، چونکە کۆنترۆلی هەموو شتەکانی تر لای خوا یەو خوا نین نەدات گەلای دەرەختیک لەدار نایبەتوہە، نەخۆشیک چاکنایبەتوہە، منالیک لەدایک نایبیت و زیان یان سوودیک ناگاتە هیچ کەسێک... و بەو شیوہیە، وەک خۆای گەورە ئەفەرەموی: (قُلْ لَّا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتَ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَأَسْتَكْتَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ).. بلی: من بۆ خۆیشم ناتوانم هیچ جۆرە سوودیک یان زیانیک دەستەبەر

بەدەتیا یەو، تۆ شارەزایان نەکەیت لە پەرگە یەکی راست کە بریتیە لە پەرگە ی خوا کە نەوی لە نامان و زەمینا یە هەموو هەر هی نەون یان

• هیدایەت نەگەر درایە لای خۆای پەروردگار نەو بەمانای تەرفیق و دلگۆزین و دەستگرتنی عەبد دیت لەلایەن خوا، چ لەدەنیادا بیت یان لەناخەرتدا بیت، وەک ئەفەرەموی: (إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ (۵۶) القصص، یانی: تۆ ناتوانی تەرفیقی نەوانە بەدی کە خۆشەتوین و دنیان بگۆزی، بەلکو نەو خۆایە کە دلی هەر کەسێک نەگۆزیت نەگەر ویستی و هەرتەر نەزانای کسێ شایستە بەر دلگۆزینە (نەمە بۆ دنیا).. (بۆ ناخەرتیش) ئەفەرەموی: (أَحْسِرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَرْوَاهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ (۲۲) مِنْ دُونِ اللَّهِ فَأَهْدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ الْجَحِيمِ (۲۳) وَقَفَرَهُمْ إِنَّهُمْ مَسْتُرُونَ (۲۴)، الصافات، یان ئەفەرەموی: (وَالَّذِينَ تَبِعُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ (۱) سَيَهْدِيهِمْ وَيُصَلِّحُ بِأَلْفِهِمْ (۲) ععد/ ۵۰.

بکهه نه گهر خوا نه به ویت نه وه ببیت، خۆ نه گهر نادیارم بزانیا به نه وه نیشی چاکێ زۆرم نه کردو هیچ نار به ته به کم به سهردا نه نه هات، من هیچ نیم نه وه نه بیت که ترسیته رو مژده ده رم بۆ گه لێک که بپروا به یێنن.

هه ره ها نه فه رموی: (قُلْ اِدْعُوا الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُوْنَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيْهِمَا مِنْ شَرْكٍ وَمَا لُهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيْرٍ)، بلی: هانا بۆ هه مو نه وان به رن که له خوار خوار نه (که نیه قه ناعه تان وایه فریاتان نه که ون)، دلنیا بن که خا وه نی تۆسقا لێکی شت نین له ناسانه کان و لهزه مینیشدا، شتیکی هاویه شیشیان نیه له و داندا، و هیچ که سیتیکی له وان هه له خوا وه مافیکی له وشپوه یان پینه درا وه... که واته نه راسته وخۆ نه ناراسته وخۆ که س هیچی پینا کریت نه گهر خوا تیزنی گرتسه وه، نه نه توانی زیانێک بگه به نیت و نه نه توانی قازانجێک بگه به نیت..

له بهر نه مانه پتیسته عه به که ژن نه هینی بلی: خوا به! نه وه من وه که تۆ فه رمانت کردوه ژنه ینا، ده ی تۆش منالیم پتیبه خشه، نه وه من وه که تۆ فه رمانت کردوه چاره سه رم بۆ نه خۆ شه که م به کاره ینا، تۆش شیفام بۆ بنیره، من نه وه ده ستمدا به کاسبی کردن، تۆش رزقی هه لالیم بۆ ناسانه که، من وه که تۆ فه رمانت کردوه ده ستم به خویندن کردوه، تۆش زیره کی و تیگه یشتنی جوان و دروستم پی بده، من وه که چۆن تۆ فه رمانت کردوه به رنامه م بۆ کاره کام داناره، تۆش پشتیوانیم بکه سه ر بگرن و کارناسانیم بۆ بکه و گرفت و که مو کورتیه کانیم بۆ چاره سه ر بکه.. به وشپوه به، نه م ترس و نو می دو نه م قه ناعه ت و دو عا کردنه له بهر چه نه راستیه که:

۱- نهو عهده چهند بیهویتی بهرنامهیهک دابنی و کاری بۆ بکات لهراستیدا نهگهر خوا نیزی نههات- له بهر ههر حیکمهتیک بیست- نهوه بۆی ناچیتته سهر، با دهسته بهری هه موو که ره سهیه کیشی کرد بیست بۆ نهو کاره، خوای گهوره له سووره تی نه ئه که هفدا نه فهر موی: (وَلَا تَقُولَنَّ لِيْ اِنَّيْ فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا (۲۳) اِلَّا اَنْ يَّشَاءَ اللّٰهُ وَاذْكُرْ رَبَّكَ اِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَىٰ اَنْ يَّهْدِيَنِيْ رَبِّيْ لِاَقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشْدًا)، به هیچ شتیک مه لئى به یانی نهوه نه کهم تا نه لئى: نه گهر خوا ویستی وابوو، نه گهر نه مهشت بیرچوو نهوه یادی خوا بکهو بلئى: به لکو خوا رینگه م بۆ روشنبکاته وهو له تیربوون و پینگه یشتن نزیکم بکاته وه، (وَمَا تَشَاءُوْنَ اِلَّا اَنْ يَّشَاءَ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا)، نئوه ناتوانن ویستی هیچ بکهن کاتیک نه بیست که خوا ویست بکات، نهو خوایه زاناو دانایه.. خوای گهوره نیگای کرد بۆ داوود پیغه مبه ر(علیه السلام) و پئى وت: (یا داوود انت ترید و انا آرید ولا یكون اِلا ما آرید، فإن سلمت لی ما آرید أتیتک بما ترید وإن لم تسلم لی ما آرید أتعتک فیما ترید ولا یكون اِلا ما آرید^۱. نهی داوود! تۆ ویستی شت نه که بیت و منیش ویستی شت نه کهم و لهودش دلنیا به که نهوهی من ویستی نه کهم نابیت، نه گهر نهوهی من نه مهویتی بۆمی بکهی نهوه منیش بهو شتانه وه دیم بۆ لای تۆ که تۆ نه تهوین، خۆ نه گهر نهوه م بۆ نه کهی که من نه مهوئى نهوه ماندووت نه کهم لهو شتانه دا که تۆ نه تهوین و دلنیا شبه نهوهی من نه مهویتی نابیت.

چهند کهس هیهه گیر نه خوات به دههست خۆیه وه، یان به دههست منائیکیه وه، یان به دههست نه خۆشیکه وه، یان به دههست گرفتیکى ههر زۆر

^۱ پروانه کتیبی: ایقاظ المهم شرح متن الحكم، ابن عجبیه، <http://www.alwarraq.com>، ههروه ها پروانه

کتیبی: قوت القلوب، أبو طالب المکی.

بچوکەوهو تا ئەو کاتەى خوا نيزن نەدات کرفتار نەبیت و ناتوانیت تەکان بھوات بۆ پیتشەوه، کە خواش نيزنیداو ریتگردە کە نەما نەکەوتتە جوولتەو نەشونفا، کى ھەبە نالتیرەدا دەیان نمونەى بۆ ئەم بابەتە پیتنەبیت!

۲- ھەموو ئەو نيمکاناتانەى لەبەر دەستیدايە نەگەر خوا نيزنیا ن پیتنەدات کار بۆ ئەو کەسە ناکەن و دەستى لیتنەکەنەوه، ولاخەکەى ژیرى یان سەیارەکەى، منالەکانى خۆى یان کریتکارو خزمەتکارەکانى، بازارو کارگەر کۆمپانیاکانى، خەلک و کەش و ھەواو... ھتد. (أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّبِينٍ (۲۰). ئەود بۆ وردنابنەوه لەوهى کە لەپاستیدا خرا ھەموو ئەو شتانەى لەناسمانەکان و زەمیندا ھەن بۆ نیتوئى ژیربار خستووو کردوونى بەژیر نازو نيعمەتى ناشکر او پەنھانى خۆبەوه، کەچى ھەندى کەس دەمەدەمى لەگەل خوادا ئەکات بەبى زانیارى و بەبى شارەزایی و بەبى کتیبیکى رووناکی بەخش...

۳- عەقل و جەستەو ئەندامەکانى لەشى خۆى-دل و خوین و رۆح و... ھەموو لەژیر کۆنترۆلى خوادايە، نەگەر خوا نەبەوت، یان خوا نيزنیا ن نەدات کارى بۆ بکەن ئەو بەدلتیایبەوه ئەو عەبەدە پەکی ئەکەوتت و ناچارە کە چۆک دايدات، کابرا کە عەقلی نیشى نەکرد، یان جەستەى نەھات لەشوئینى یان نازارو لاوازی دایە ئەندامیکى لەشى، چى پیتنەکریت کاتیک نەبیت کە خوا ئەو گرفتەى بۆ چارسەر نەکات.. (الَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ (۸۰) خوا ئەو پەرورەدگارەبە کە خواردن و خواردنەردم پیتنەدات و کەکاتیکیش نەخۆشەکەوم ئەو شیفام بۆ نەتیریت.

۴- عه‌به‌ده‌موو شتیکی سنوورداره‌و خ‌وای گه‌وره‌ش هه‌موو شتیکی ره‌هایه، بۆیه خ‌وای گه‌وره که سه‌رچاوه‌ی هه‌موو هیزو ده‌سه‌لات و که‌مالێکه عه‌به‌ده‌پتووستی پێی هه‌یه تا که‌موکورتیه‌کانی بۆ ته‌واو و تیز بکات، بیه‌ارێت له‌ فه‌وتان و له‌ جاوو ددستی دو‌ژمن و زیاد له‌پیشینی و چاوه‌روانکردنی خ‌وایی پێیدات له‌دو‌نیاو له‌ناخیره‌ندا، خ‌وای گه‌وره له‌ سو‌ره‌تی له‌به‌قه‌رده‌دا شه‌فه‌رموئ: (فَمَنْ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۚ) (۲۰۰) أُولَئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ (۲۰۲) هه‌ندی ک‌سه هه‌یه نه‌ئیت: خ‌وایه! (تۆ) له‌دنیادا باش به‌ینه رێم، ده‌ی نه‌و که‌سه هه‌یج پشکیکی له‌ناخیره‌دا پێنادریت، به‌لام ه‌ی واش هه‌یه نه‌ئیت: خ‌وایه! له‌ دو‌نیاو له‌ ناخیره‌دا هه‌ر باش به‌ینه رێمان و له‌ سزای ناگر بمانرێزه، نه‌وانه مافی خ‌وایانه که‌پادا‌شتیان بدریته‌وه له‌به‌رانه‌ر نه‌و کارانه‌دا که‌ کردوویانه‌و خواش به‌خێراییی حسێنه‌کات..

۵- جاری وا هه‌یه کار له‌سه‌ره‌تاوه بیه‌گری و له‌مه‌ر نه‌روات به‌لام له‌نیوه‌یدا کێشه‌و گرتیه‌کی تینه‌که‌ویت یان پیش نه‌وه‌ی بگاته‌ کۆتایی له‌مه‌رێکی دێته‌به‌رده‌م و کاره‌که په‌کنه‌خات، بۆیه عه‌به‌ده‌ نه‌بێ هه‌میشه‌ رووی له‌خوا بێت تا هاوکاری بێت و کێشه‌و گرتیه‌کانی بۆ بکاته‌وه‌و یارمه‌تی بدات کاره‌کانی بگه‌نه‌ نه‌خام، "اٰخِرُصَّ عَلٰی مَا يَنْفَعُكَ، وَاسْتَعِنَ بِاللّٰهِ وَلَا تَعْجِزَنَّ"، نه‌وانه‌ی ب‌روایان به‌قه‌ده‌ر نیسه به‌هه‌یج جۆرێک و ب‌روایان وایه‌ خوا ده‌خاله‌ت له‌کاری بوونه‌وه‌ردا شه‌کات به‌لام ده‌خاله‌ت له‌کاری عه‌به‌ده‌دا ناکات پتووسته‌ له‌م خاله‌ زۆر وردبینه‌وه‌ که: هۆی چیه‌ عه‌به‌ده‌ نه‌بێ هه‌میشه‌ ده‌م به‌دوعاییت و داوای کۆمه‌ک و هاوکاری بکات له‌ په‌روه‌ردگاری، داواکردن له‌ په‌روه‌ردگار بۆ سه‌ره‌تاو بۆ میانه‌ی کارو بۆ نه‌خامه‌کانیه‌تی، دوعا بۆ

ئەوھەبە کە خوا سەھەتا بېخاتە سەر رینگەي راست و دەستی پتوھە بیت و کیشەکانی بۆ چارەسەر بکات لەدرتۆایی نەو کارانەداو سەرەنجامی باش و بەکەلک بداتە نەو کارانەي کە کردوونی.. نەي "ایاک نستەین" یانی چی نەگەر عەبد خۆي خاوەنی خۆي بیت و پتووستی بەخوا نەبیت و ھەموو نیرادەو نیختیارەکان ھەر لەلای خۆي بن؟!

کابرایەک ھەبوو لەسەردەمی عومەری کوری عەبدولعەزیزدا موناقدەشەي زۆری لەسەر نەم قەزاو قەدرەرە نەکرد، پاش موناقدەشەيەکی زۆر ھاتە سەر نەوھو پەیمانی دا ھەرگیز نیتەر لەو مەسەلەیدا قسە نەکات و خەلکی چەواشەنەکات، بەلام پاش مردنی عومەرو دروست لەسەردەمی ھیشامی کوری عەبدولەلیکدا دەستیدایەرە گویمان دروستکردن دەربارەي قەزاو قەدەر، ھیشامیش بانگیکردو پیۆ ووت: باشە تۆ پەیمانت نەدا کە نیتەر بە ھیچ شیۆیدەک قسە لەسەر نەو مەسەلەبە نەکەي؟ وتی: بېبوورن، سویند بەخوا نیتەر ھەرگیز دووبارەي ناکەمەوھ! ھیشامیش وتی: خوا نەمبوری نەگەر بتبوورم، تۆ سورەتی "الفاتحە" ت لەبەرە؟ وتی: بەئێ، ھیشام وتی: دەي بھوینە! نەویش دەستی کرد بەخویندنی سورەتی فاتیحە تا گەبشتە "ایاک نەبەد و ایاک نستەین"^۱، ووتی: بوەستە! داوای یارمەتی بۆ چ شتیک لیتەکەي، داوای شتیکي لیتەکەي کە بەدەست ئەوھ(نەک تۆ)کەچی ناتوانی بۆتی بکات؟! یان داوای شتیکي لیتەکەي کە بەدەست خۆتە(و منەتت بەئەو نیە)؟! پرۆن نەمە لەسیدارەبدەن^۲، چونکە کابرا دەستی دابوویە گەمەکردن بە ئیسلام و

^۱ واتە: نیتەم تەنیا ھەر تۆ نەپەرتەین و تەنیا داوای یارمەتیش ھەر لەتۆ نەکەین.

^۲ بېروانە کتیبی: (مرهم الملل المفضلة في الرد على أئمة المعتزلة)، عبدالله بن أحمد بن علي الباقمي، ص ۱۳۴.

یاریکردن بەعەقڵی خەلکی و نانهوێی گەنەدەلکاری بەبێ سەلکردنەوه لەیاسای گشتی دەولەت.

۶- چەند کەس هەیه ژن نەهێنێ کەچی چەند هەول ئەدات منائی نابێ، یان داوێ دەرمانی دنیا بەکارنەهێنیت و چاک نایتتەوه، یان بەردەوام خەریکی کاسبیکردنەوه کەچی هەر نانی تەواوی دەستناکەوێت، زۆر نەخوێنیت و کەچی شتیکی وا تیناگات، نەخشەمی دنیا دانەنیت و بژی ناچیتتەسەر، لەبەرانبەر دۆزمن و ناحەزەکانیدا هەموو نامادەکارەک ئەکات کەچی هەر سەرکەوتن بەدەست ناهێنیت و لەدەسەلات نزیک نایتتەوه، نزای زۆر ئەکات و کەچی لیبوهرناگیریت و قەدەرەکانی بۆ ناگۆریت... و بەوشپۆهیه، ئەمانە واتەکەن و فێریشەکەن کە عەبد نابێ بەوه فریب بھوات کە ئەو نازادەو منەتی بەخوا نیو دوەکارکردن چەکی دەستی کەسی تەمەل و بێدەسەلاتەو ئەو خۆی چی ویست نەخشەمی بۆ دانەنیت و بەدەستی نەهێنیت، بەلکو ئەبێ هاوڕێی لەگەڵ بەکارهێنانی هەموو هۆکارەکانیشتدا بەدەل بروای وابیت کە ئەوشتانە خوا ئەیانکات و ئەو نیزن ئەدات ناگۆرین و ئەرکی ئەم ئەوێهە کە- دواي دەسەبەکردنی هۆکارەکان - رووبکاتە پەرۆدەگارو داوی لیبکات کارەکانی بۆ ناسانیکات و لە تیکشکان و مایهپووجی بیپارێزیت...

۷- ئەگەر عەبد هەموو ئەو شتانەمی کەبێویستە کردنی کەچی ئەو نەخامانەمی دەستتەکەوت کە خۆی ئەیهوێت ئەو بێتومێد نابێ و دڵتەنگی و کەتابەمی تەوروش ناییت، چونکە ئەزانێ ئەوە خۆایە کە نیزنی ئەداوہ ئەو شتانە رووبەدەن لەبەر هۆیکە یان زیاتر، بێگومان لەبەر ژۆهەندی ئەویشەو خوا ناحەز نیە بەکەس، خۆای گەرە ئەفەرەموی: (عَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ)، ئەگەرچی رەقتان لەشتیک بێت کەچی

خېرىيىت بۇتان و ئەشگۈنجى شىتېكتان خۇشبوۋىت و شەر بېت بۇتان!خوئا ئەمىزانىت و نىۋە نايىزانن^۱، يانى ئەگەر ناردىيە داۋاي چەند كەس و ئەو كارە رىتەكەرت يان دەستىدايە كارىتك چەند جارو ھەرنەھات بەدەستىۋە يان چەند چارەسەرى بەكارھىناۋ چاكنەبوۋىۋە.. ئەۋە لەۋە دلئىيانەبېت كە خوا نىزنى بەر شتانەنەداۋە روۋىدەن لەمەر ھۆيەك يان زىاترا، ئەگەر نا خوای پەروەردگار ئەگەر بىھۆيت نەكچ و نە بارك و كەس و كارى كچ ناتوانن رىتگە لەۋە بگرن و گفت نەدەن و "ئار" بەدن بەكورپ، بەلكو ئەگەر خوئا وىستى خۇشيان نازانن چۆن كارەكە رىتەكەرت و تەراۋتەبېت، يان نەخۇشەكە چۆن چاكنەبېتەۋە ئەچىتەۋە سەركارەكانى خۇى! يان كارە دىنىي يان دىنبايەكان چۆن دىن بەدەستىۋە بەبى خۇزپەئىدانىكى واش كە شايانى باس بېت. پىتخەمبەر (صلى الله عليه واله وسلم) ئەفەرمۇى: "اللهم لا سهل إلا ما جعلته سهلا وأنت تجعل الحزن إذا شئت سهلا"^۲، خوايە ئەۋەى تۆ ناسانى ئەكەى ناسان نابېت، تۆش كەۋىستت غەم و خەفەتېش ناسان و سووك ئەكەيت لەسەر بەندەكانت.

ھەرئەم قەناعەتەيە لە باۋەرداردا ئەبىتتە ھەرىنى ژيانى و سوكنايى بەدل و دەروونى ئەدات و رزگارنەكات لەدلەتەپەۋ نائارامى، واپلىتەكات لەشەردا لەمردن ھەلئەمىت و لەھەرەشى ئەم يان ئەۋىتر نەترىت و برۋاي واپېت كە تا

^۱ شاعىرىك جران ئەلېت:

رب امر تقيہ..... فيہ امر تبتقيہ

خفي المحبوب منه..... وبدا المكره فيہ

^۲ صحيح ابن حبان بترتيب ابن بلبان، محمد بن حبان بن أحمد أبو حاتم القمي البستي، الناشر: مؤسسة الرسالة - بيروت، الطبعة الثالثة، ۱۴۱۴ - ۱۹۹۳، تطويق: شبيب الأنقووط، رقم الحديث: ۹۷۴، قال شبيب الأنقووط: إسناده صحيح.

خو نيزن نەدات ھېچ خولقاوتىك ناتوانى ھېچ بىكات لىتى، نەگەر لەناو رېزمەى گوللەدا بېت يان لەناو شارى مارو مېرودا بېت يان لەناو سەربازگەى دوژمنندا بېت، تاخو نيزن نەدات ھېچى لىنايەت و توشى ھېچ نابىت، خوای گەورە نەفەرموى: (وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُّوجَّلًا)، پىناكەوئىت كەسىك بىرئىت بەبى نيزنى خوا، ئەمە لەرووى نووسراوئىكى ديارىكراوھە شەبىت، (مَا أَصَابَ مِنْ مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ)، ھېچ رووداوتىك روونادات بەنيزنى خوا نەبىت، ھەركەس نىمان بەخوا بەبىئىت ئەوە خواش دلى رۆشنەكاتەوھە ئەىگۆرئىت و رووینەكاتە خۆى... نەبوونى ئەم قەناعەتەشە خەلكى دوور لەدەين توشى ھەلچوون و ترس و كەناھە دئەپراوكە نەكات و ژيانى لىتارىك نەبىت و پەنا بۆ نانومىدى و خۆكوشتا شەبات.. خراى گەورە فەلسەفەى ئەم نىمان بەقەدەرەو قەناعەتە دىنيە باسئەكات و ئەنەرموى: (مَا أَصَابَ مِنْ مُّصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنْ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ) (۲۲) لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ (۲۳).. لىقەومانىك نىە لە زەمىندا يان لەدەرورونى ئىوھە روودات و بىشتەر لە دەفتەرىكدا نەماننووسىبىت ئەمە بۆ خوا ناسان و سانايە * ئەمەش بۆ ئەوئە كە خەفەت نەخۆن بۆ ئەوئە لەدەستان دەرچووھە دئەخۆش و سەرگەرمىش نەبن بەوئە پىتاندرادە، خواش كەسى بەفیزو خۆھەلكىشى خۆشناوئىت... يانى ئەوئە كە شتىكى لەدەستچووھە، بەو بىرئابوونەى ئىتر غەمبار نابىت و تىئەكات ئەوە خوايە نەبىستروھ ئەو كارە بىئىت و ئەم بەبىپارى خوا رازىبەر نارامئەگرئىت لەسەرى تا بى پاداشت نەبىت و ئىتر سەرلەنوئى ئەكەوئىتەوھە ھەولدن، بەھەمان ئىوھە فیزو خۆھەلكىشىش ناكات بەو

شتانوه که ههیهتی چونکه نهزانی نەو شتانه هه موو هسی نەو پهروهرد گارهن و هه کاتیک وستی یان نەم له ماله که نەسه نیت یان ماله که له نەم نەسه نیت! بیوه نەبه نه بورن بێنومید نه بیت، نە به برونیش فریوشه خوات و لووتسه کات به ناساندا!! بێگهردی بۆ نەو پهروهرد گارهی که هه نەو نهزانیته دهرسانی دل و دهر وون و میتشکی نەم مرزۆه له چیدا به و بهچی دانه مرکیته وه و نارووخت!!

پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه واله وسلم) چند جوان نەمه روونته کاته وه و نه فهرموی: "المؤمن القوي خيرٌ وأحبُّ إلى الله تعالى من المؤمن الضعيف، وفي كلِّ خيرٍ، احرص على ما ينفعك، واستعن بالله ولا تعجزن وإن أصابك شيء فلا تقل: لو أني فعلت كذا كان كذا وكذا، ولا تكثرن قولاً قدّر الله وما شاء فعل، فإن" "لو" تفتح عمل الشيطان^١، نیمانداری به هیتر چاکتر و خۆشه وریستره لای خوا له نیمانداری لاواز، هه مووشیان هه خێردارن، پێدابگره و سووربه - له به ده سه ته پێنانی - نەو شتانه دا که سوودت پێنه گهیه ن، پشتیش به خوا به سه ته و پشتوینی لیته که ره وه و ده سه وه سان لێیدا بێشی، نه گه ر شتیکیشت تو وشبو مه لی: نه گه ر وام بکر دایه نه ره وا و نه بوو، به لکو بلی: خوا به رنامه ی به وشیه به بوو، نه وه شی خوا بیه ویت نه یکات، له راستیدا گوته ی "نه گه ر" ده رگای شه ی تان نه کاته وه .

هه رده ها پیغه مبه ر (صلی الله علیه واله وسلم) له م با سه دایه که نه فهرموی: «إن لكل شيء حقيقة وما بلغ عبد حقيقة الإيمان حتى يعلم أن ما أصابه لم يكن ليخطئه وما أخطاه لم يكن ليصيبه»^٢، هه موو شتیکی باریکی راسته قینه ی هه یه، که شیش ناگاته راستی نیمان کاتیک نه بیت که نه گاته نه وه قه ناعه ته ی که نه وه ی

^١ الاذکار، للإمام النووي.

^٢ حديث أخرجه أحمد (٤٤١/٦، ٤٤٢) وابن أبي عاصم في السنّة (٢٤٦) وإسناده حسن.

تووشی بوووه نهمی پینکاهو نهنه بوو هه له بکات و نه بیبیکیت و نه وهشی که نهمی نه پینکاهو لایداوه لیتی نه نه بوو بیبیکیت و لیبیدات!

به کورتی دیدی نه هلی نیسلام له قهزوا قهههردا نه وهیه که :

به کهم: خوی گهوره نیشی خۆی نه کات و عه بدیش نیشی خۆی نه کات که خوا ناگای له هه موو ههیه، واجبی عه بد نه وهیه که (چی بکات و چی نه کات) کاری خواش نه وهیه که (چی نه بیست و چی نابیت)، نینجیل له سه زره تی عیساره "سه لامی خوی لیبیت" نه گپرتته ره که فرموویه تی: "یا بنی اسرائیل لا تقولوا: لم أمر ربنا؟ ولکن قولوا: بهم أمر ربنا"، نه وه کانی تیسرائیل! مه لئین: نه وه پهروه ردگار بو فرمانی وا کردووه؟! به لکو بلئین: پهروه ردگار فرمانی به چی کردووه؟ راته کهری عه قیده تی ته حاری دوا ی نه م قسه یه نه لئ: ههر بو یه پیشینه کانی نه م نومه ته که له هه موو کهس کاملتر بوون له زانست و له عه قل و له مه عریفه دا پرسیاریان له پیغه مبه ر (صلی الله علیه واله وسلم) نه نه کردو بلئین: "لم أمر الله بكذا؟ ولم نهی عن كذا؟ ولم قدر كذا؟ ولم فعل كذا؟ لعلمهم أن ذلك مضاد للإيمان والاستسلام"^۱. له راستیدا عه بد بو ی نیبه ده خالته له نیشی خوا دا بکات و راشنه سپی زاوه که بوه ستیت تابزانیته خوی پهروه ردگار چی نه کات و چی ناکات، به لکو نه بیته به دوا ی کاری خۆیدا پروات و بزانیته (مامه له) ی خوی پهروه ردگار به پیته (مامه له) ی نه مه له گه ل شه رع ی خوا دا.

ههر بو یه:

^۱ شرح الطحاویة فی العقیة السلفیة، صدر الدین علی بن علی بن محمد بن أبی العز المنفی، تحقیق أحمد محمد

أ- موملمانان فیروزه کات در عابکهن تا سهو قهده رانهی خیران پیسار خوشهرو
 نه پانه ویت بزیان بیته دی. چونکه نه گم. سهو دوعانه که لکبان نه بیت حرا نیری
 عهبدی ناکات، یان نایه ئی عهبد بیانکات، چونکه نه گم. نه بیت سهو
 عهبدیه تهو خواش دورود لهود کالته به عهبدی خوی نکات. بلی ده سگهرو
 که چی نهو دوعانه هیچ له مهسه نه کانیش نه گورن!

(رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى
 الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَارْحَمْنَا
 أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ (۲۸۶) سهو له سورده تی نه لبه قه ره دا
 نه فهر موی: (وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي
 سَيَخْلُقُونَ جِنَّةً مِنْ دَاجِرِينَ (۶۰) په روره د گاری نیتوه فهر موی ته تی: هاوارم لیبکهن من
 دیم به هاوار تانه وه، نهو که سانهی خوله وه به گه روره تر نه زانن که عیباده تی من بکه ن
 نه بی به رسواییه وه بچنه ناو جهه نهم.

ب- نه وهی به دوا ی خیرو هیدایه تدا بگه ریت قورنان و سه دیس به ناما وه
 به راشکاوانه ش دهریان پرپروه که خوا هیدایه تی نه دات و تووشی خیریشی
 نه کات (فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاءُ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ)
 وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ، نه وه شی به دوا ی شهرو گومر پاید
 بگه ریت نه وه خوا تووشی شهرو گومر پایی نه کات وه نه فهر موی: (فلما زاغوا ازاغ
 الله قلوبهم) که له دین خویان به دورور گرت و لایاندا خواش دوروری خسته نه وه و لایدان،
 (لعن الذين كفروا من بنى اسرائيل على لسان داود وعيسى ابن مريم ذلك بما
 عصوا وكانوا يعتدون كانوا لا يتناهون عن منكر فعلوه لبئس ما كانوا يفعلون)،
 نه فرینکرا له کافرانی ناو نه وه کانی نیسرائیل له سهو زمانی داوودو عیسا ی کورپی

مەريەم ئەۋەش لەبەر ئەو گوناھكردن و سنوورشكاندنەي خۇزيان بوو، ئەوانە رېنگرييان نەنەكرد لەو خراپەكارىانەي نەناوياندا نەكرا، بېغەر كارىك كە دەستيان دابوويه، (إن الله لا يهدي القوم الظالين) خوا مىللەتى سستەمكار بەرچاروۆشەن و شارەزاناكات، (كذلك يطبع الله على قلب كل متكبر جبار)، نابەوشىۋەيه خوا مۆر ئەنيت بەدلى ھەموو كەسيكى لووتبەرزى ستەمكاردا، (و كذلك نطبع على قلوب الذين لا يعلمون) بەو شىۋەيه مۆر ئەنيت بە دلى ھەموو ئەوانەي كە نايانەوي فېرى شت بېن، ھەر ھەا بۆھىدايەتېش نەفەرمويت: (ومن يؤمن بالله يهدى قلبه) ھەر كەس نيمان بەخوا بېھيتت ئەوە خواش دلى رۆشەنە كاتەوەر نەيگۆرېت و رووينە كاتە خوا، (والذين اهدوا زادهم هدى وآتاهم تقواهم) ئەوانەي بەدواي بەرچاروونى و شارەزابوون لە نايىندا نەگەرېن خوا زياتر بەرچاروون و شارەزايان نەكات لە نايىندا، (ومن يعصم بالله فقد هدى الى صراط مستقيم)، ھەر كەس دەست بەخواو بەگرت ئەوە شارەزاي نەكەين لە رېگەيەكى راست و رېكدا، (والذين جاهدوا فينا لنهدينم سبلنا) ئەوانەي تېدەكۆشەن لە پېتتارى تېمەدا ئەوە تېمەش شارەزاو بەرچاروۆشنيان نەكەين لە ھەموو رېگەكانى خۇماندا.

ج-عەبەد فېرئەكات كە نەگەر نەخامى ئەويت ئەبى ئەو رېگەو كەردەسانە بەكاربېھيتت كە ئەو نەخامانەي پېبەدېنەھىترت: بۆ غونە: نەگەر بەھەشتى ئەوي ئەبى عىبادەت بكات، نەگەر منالى ئەوي ئەبى ژن بېھيتى، نەگەر تېرېرونى ئەوي ئەبى خواردن بجات، نەگەر زانايى ئەوي ئەبى بھوئيتت و نەگەر دەولەمەندى ئەوي ئەبى كاسى بكات و... بەو شىۋەيه، بەلام پېويستە ئەۋەش بزائيت كە ئەبى برواي بەخوا ھەبېت و پىشتى پى بەستيت بۆ بەدەستھيتانى ئەو نەخامانە، چۈنكە نەگەر

خوای نیرین نه دات عمبد هم موو تهو ریگه و کهره سانهش بگریته بهر تهو نه نجامه ی
همر ده ست ناکه ویت که نه یه ویت، خوای گه وره نه فدره ویت:

- (وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ)
- (كَمْ مِنْ فِتْنَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِتْنَةَ كَثِيرَةٍ بِإِذْنِ اللَّهِ)
- (فَهَرَمُوهُمُ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ)
- (فَاتَّقِعْ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُبْرِيءُ الْأَكْمَةَ وَالنَّابِرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللَّهِ)

- (مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ)
- (وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تُوْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَجْعَلُ الرُّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ)^۱

^۱ تم نایه ته که مرؤفی موسلمان زور وانه گریته و برسیاری زوری بو دروسته کات، لهوانه: یانی چی عمبد به نیرینی
خوای نه بی نیمان ناهینن؟! نهی نه گهر خوای نیرینی نه دات نهو عمبده چی بکات؟ نهی نهو عمبده چ کوناهیتی همیه
لهودا که خوای نیرین نه دات نیمان بهینیت!!!

بهلام که له نایه ته که زور ووردی بیته وده لاهمه کی تیدایه و نهو نیشکالانه هم موو چاره سر نه کات...چون؟
نایه ته که نه فدره ویت: "هیچ که سینک نیمان ناهینن تا خوای نیرین نه دات، خواش رسوایی نه خاتمه سر نهوانی که نه قل
ناگرن" واتای نایه ته که نهویه: نهو که سه کی که بریاریداره عقلی خوی دا بجات و به هیچ شیویه که گوی بو خوار دینی
خوار پیغمبره اش خوای نه گریته، نهک نهو به لکو نیراده و عقلی خوی نه خاتمه کار بو بییدین کردن و گنده لکردنی
خداک، نهو کاته نیر خوای موز له دتی نهو جزره که سانه نه دات و دوی نهو نیر نیرین نادات نیمان بهینن و بیجسته
ناو مهمله که تی پر توهری نیمانه و، که دیاره نهو ختم و مؤره رسواییه کی پیویه و شایسته مه بهو جزره که سانه،
جگه لهم حالته تاییه ته نیر خوای نیرینی کراریه بو نیمان و عمبد نهک دهره فیتک و دبیان دهره فیتی له بهره مستدایه
بو نیمانه نیمان به لکو سه دان و هزاران دهره فیتی له ده مستدایه نه گهر له خرابه کردن و سه مکاری و درو کردن
نه گهر پیته و نهو سنووری که موز له دتی نه داریت پیویسته نومی کهس نه کات خوی نهینت، چونکه دیاره خوای
گهره دبیان و سه دان جار لیبووردنی بو دهره نه کات له سر نهو گوناو خرابانه ی نایانکات اخوای گهره
نه فدره ویت: ﴿تِلْكَ الْقُرَى نَصْرٌ عَلَیْكَ مِنَ آتِنَاهَا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِهَا كَذَّبُوا مِنْ
قَبْلُ كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ (۱۰۱) وَمَا زَجَلْنَا أَكْثَرَهُمْ مِنْ عَذَابٍ وَإِنْ زَجَلْنَا أَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ﴾ بیان

• عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ، يَنْفَعُ الدَّوَاءُ مِنَ الْقَدْرِ؟
قَالَ:الدَّوَاءُ مِنَ الْقَدْرِ ، وَقَدْ يَنْفَعُ بِإِذْنِ اللَّهِ.¹

د- خۆی گەوره رایگه یاندووو که خه لکی نازادن - و به راستیشیی - له هه لێباردنی

دین و بییدی و گۆزان و مانه وه له ناو ستهم و تاریکیدا:
«وَقَالَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ».

سەدای: ئەوانەى سوپاسى سەن دەكەن شایەنى ئەوەن زیاتر بپرژم بەسەریاندا ئەوانەى عیبادهتى سەن ئەكەن شایەنى ئەوەن خۆشەویستى سەن بۆن، ئەوانەى بێگوتى سەن دەكەن بێهەوايان ناكەم لە رەحمەت و سۆزى خۆم، ئەگەر (لە كۆتاییدا) گەرانه وه ئەوه خۆشم ئەوین، كەسى تۆبەكارو پاكم خۆش ئەویت، ئەگەر تۆبەش ئەكەن ئەوه سەن ئەم بە دكتۆریان، توشى لێقەومان و موسیبهتیان ئەكەم تا پاك ئەبەنوه له شورهی و گوناهاكەتیا، چاكە لای سەن دەتەنوهدى خۆى پاداشتى هەیه یان زیاتریشیان ئەدهى، خراپەش لای سەن هەر یەك پاداشتى هەى یان لێشيان ئەبوورم، (بەدەشتیایەوه) سەن بەرانبەر عەبەدەكەم بە مەهرو بەرەمترم لە دایكێك بەرانبەر بە سەندالەكەى!!
لەم نایەت و جەدىسانەوه (دەتەكەویت كە خوا دەرفەتى زۆر بە عەبەد ئەدات بۆ ئەمانەتیا، بەلام ئەو هەموو ئەو دەرفەتانه لەدەست خۆى دەرنەكات و ئەگاتە ئەوهى كە گاتەى بێت بە ئەمان و خراو دین، بۆیه پاش ئەو هەموو دەرفەتە كە ئەیدا بەعەبدو ئەو عەقلى نادەتى خواش مەز لەدەلى ئەدات و نیت لێى یاساغ ئەبێت بچیتە مەمەلەكەتى ئەمان كە ئەو خۆى گاتەى پێى دیت، بۆ باس ئەشیت كە خۆى گەوره وشەى: "ران" و "طبع" و "اقفال" و "ختم" ی بەكارهاتارە لەم بابەتەدا، زانايان ئەلێن: "الزین أیسر من الطبع، والطبع أیسر من الإقفال والإقفال أشدها"، قازى "عیاز" ییش بۆ مانای ئەو وشانە ئەفەرموی: "اختلف المتكلمون في هذا اختلافاً كثيراً، فقیل هو إعدام اللطف وأسباب الخير، وقيل هو خلق الكفر في صدورهم وهو قول أكثر متكلمي أهل السنة، وقال غيرهم: هو الشهادة عليهم، وقيل هو علامة جعلنا الله تعالى في قلوبهم لتعرف بها الملائكة من تمدح ومن تذم" بڕوانە: دایل الفالھین شەرح ریاض الصالھین(6/473). ئەنیش رای بۆ ئەم كە دۆ وەك چۆن بە گۆنێگرتن و گۆنێبەلێ بۆ خراو یێفەمبەرى خرا(صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم) پەلەپەلە روزناكەنەبیتەوه نارام ئەگرت و لە ئەخۆشى روزگارى ئەبیت، بەهەمان شێوه بە گوناھەردن و درۆو سەم و بێوھەدى ئەخۆش ئەكەویت و پەلەپەلە تارىك ئەبیت و ناسادەبى تێدا ناسنێن بۆ وەرگرتنى دین و لەمرۆك ئەبیت و تا ئەگاتە ئەوهى خەتم و مۆزەكەرت و باشان قورفلى لێنەدەرت، ئەمانە قۆناغ بە قۆناغ رووتەدەن و عەبەد ئەتران: تا كۆتا هەنگار بە تۆبە پەشیمانبووتەوه كارى باشە دلى چارەسەر بكات، پشش ئەوهى بگاتە ئەوهى كە خوا ئەنێنى لێبگرتتەوه كە نیت رەخەرزۆو رەخەمسارى دۇنياو ناخەردت بێت "پەنا بەخوا".

¹ معجم الطبراني رقم الحديث: ١٢٦١٢.

«ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ..»

دوووههه: تیشکردن و (کسب) و اجیبی عهبدو و ازهیتنان له کار به بیانووی (قهدهر چی نووسی تیپههری تازه) درۆکردنه به دهم خوای پهروهردگاروهه.
خوای گهوره نه فهرموئی:

● (فمن شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر)، به دلنیا بیسهوه خوای گهوره راستگۆشه لهه قسه یه دا.

● (و ان الله لهادي الذين امنوا الى صراط مستقيم) به دلنیا بیسهوه خوای گهوره راستگۆشه لهه قسه یه دا.

● (فلما زاغوا ازاغ الله قلوبهم) به دلنیا بیسهوه خوای گهوره راستگۆشه لهه قسه یه دا.

● (ان الله لا يهدي من هو مسرف كذاب) به دلنیا بیسهوه خوای گهوره راستگۆشه لهه قسه یه دا.

● نه بوزههری غیفاری نه فهرموئی: خراج رسول الله صلى الله عليه وسلم على أصحابه وهم يتذاكرون شيئا من القدر، فخرج مغضبا كأننا فقتى في وجهه حب الرمان فقال: «أبهذا أمرتم؟ أما نهيتهم عن هذا؟ إنما هلكت الأمم قبلكم في هذا، إذا ذكر القدر فأمسكوا، وإذا ذكر أصحابي فأمسكوا، وإذا ذكرت النجوم فأمسكوا»^۱ پیغه مبههه (صلى الله عليه و اله وسلم) چوهه ناو سه حابه كانى و نهوانیش باسى قهدهه ریان نه کرد، به تهووره یه سهوه هاته دهه دهه وهك سهوه و ايسور دهه نکی هه نارت بهه روویدا ته قانده بیت، و فهرمووی: سهوه نیسهوه بهه و شیوه یه

^۱ الإبانة الكبرى لابن بطة، ابن بطة العکبری، <http://www.alsunnah.com>

فەرمانتان پێکراوه؟ ئەمى ئەوه رێگریان لەوه لێنەکراوه؟ دلنیا بن میلیه ته پیشووه کانی تێوه لەسەر ئەو شتانه لەناوبران، ئەگەر باسی قەدەر هاته پیشه‌وه دەستبگرنه‌وه، ئەگەر باسی هاوه‌لائی من هاته پیشه‌وه دەستبگرنه‌وه، ئەگەر باسی فال و ئەستیره هاته پیشه‌وه دەستبگرنه‌وه^١.

● نىمامى نەبۆه کەر ئەفەر مۆیت: (اقول برأى فأن كان خطئا فمني ومن شیطاني وان كان صوابا فمسن الله)، من بیرووی خۆم دەرته‌برم، جا ئەگەر هه‌له‌بوو ئەوه لەه‌نفس و شه‌یتانی خۆمه‌وه‌یه، ئەگەر راست و دروستیش بوو ئەوه لەخوای پەرودردگاره‌وه‌یه.

● نىمامى عومەرى كورپى خه‌تتاب (ره‌زای خوای لیبیت) پرسیاری له کابرایه‌ک کرد بۆچی دزیت کردوه؟ وتی: قەدەری خوا وابسو قوربان! عومەر فەرمانی کرد دەستی بپن و چەند (جلد) تیکیشی لیبه‌دن. وتیان (جلد) بۆ، قوربان؟ فەرمووی: دەستپینه‌که‌ی له‌بەر دزیه‌که‌ی، (جلد) ه‌که‌ش له‌بەر ئەوه‌ی درۆ به‌ده‌م خواوه ئەکات. (وهك تعزیرو ته‌می‌کردن).

● پیاویکی به‌ته‌مه‌ن له نىمامى عەلى پەرسى پاش ئەوه‌ی له شه‌پى (صفین) گه‌رانه‌وه له‌کوفه‌دا دانیشته‌بون: ئەرى ئىمام اباسى ئەم رۆیشتن و شه‌پ‌کردنه‌مان له‌گه‌ڵ خه‌لکی شامدا بۆ ناکه‌یت، ئایا ئەوه‌ی روویدا به‌قه‌زاو قەدەری خوا بوو؟ عه‌لیش فەرمووی: بێ‌ئێ پیاوی به‌ته‌مه‌ن! هه‌نگاوێکتان نه‌ناوه‌و نه‌چوونه‌ته‌ ناو شه‌پو دۆلێک به‌ قەدەر قەزای خوا نه‌بوویت، کابرای ریش سپی پێبووت: دەى خوا ره‌حم بکات و ئەم هه‌موو ماندووبوونه‌مان بۆ حسیب بکات، کابرا به‌ هه‌له‌ له نىمامى

^١ مه‌به‌ستى پینغه‌مبه‌ر (صلی الله علیه و آله وسلم) ئەوه‌ نیه که هەر قەسە تێدا نه‌کریت، به‌لکه‌ر -خوا زاناره‌- مه‌به‌ستى ئەوه‌یه که شه‌پ به‌لگه‌ی تێدا نه‌کریت و به‌ بێ به‌لگه‌ی روون و ناشکرا قەسە تێدا نه‌کریت.

عهلى تىگەشت و ايزانى پيشهوا عهلى پرواى به (جه بريعت) ههيه، بۆيه پيشهوا (عهلى) بۆى رۆشنگرد هوه و فەرمووى: مه يا شيخ! والله لقد عظم الله لكم الاجر في مسيركم وانتم سائرون، وفي مقامكم وانتم مقيمون، وفي منصرفكم وانتم متصرفون ولم تكونوا في شئ من حالاتكم مكرهين، ولا اليه مضطرين... راوهسته پياوى به ته مەن! سويند به خوا پادا شتى گه و رهى بۆ نووسيون له م كاروان و هاتن و رۆيشته تانداو له ناوماڵ و مناله كانيش تانداو له چوونه وه بۆ شوينى خوستان، و له ههريه ك له م كارانه شتاندان زۆرتان ليتنه كراوه و ناچار نه كراون به و كارانه، كابرارى ريش سهى پيشووت: "كيف لم نكن في شئ من حالاتنا مكرهين ولا اليه مضطرين وكان بالقضاء والقدر مسيرنا ومتقلبنا ومنصرفنا؟"، چۆن به زۆر نه هاتووين و ناچار نه كراوين كه هه موو نه و رۆيشتن و هه لگه رانه وه و گه رانه وه مان به قەزاو قەدەر بوويت، عهلى پيشووى فەرموو: "اتظن انه كان قضاء حتما وقدرا لازما، انه لو كان كذلك لبطل الثواب والعقاب والامر والنهي والزجر من الله، وسقط معنى الوعد والوعيد، ولم تكن لائمة لمذنب ولا عمدة لمحسن، ولكان المذنب اولى بالاحسان من المحسن، والمحسن اولى بالعقوبة من المذنب، تلك مقالة عبدة الاوثان وخصماء الرحمن وحزب الشيطان وقدريه هذه الاممة ومجوسها. ان الله كلف تحميرا، ونهى تحذيرا، واعطى على القليل كثيرا ولم يعص مغلوبا، ولم يطع مكرها ولم يملك مفوضا، ولم يخلق السموات وما بينهما باطلا، ولم يبعث النبيين مبشرين ومنذرين عبثا، "ذلك ظن الذين كفروا فويل للذين كفروا من النار".^۱ باشه و اگومان نه بهى كه نه و شتانه پريارى كى حەمى و نه خشه يه كى نه گۆره، جا نه گەر نه وه و اييت كه واته

^۱ پروانه كتيبي "دراسات في الحديث والمحدثين" <http://www.yasoob.com>، ههروهه سەيرى (أنوار الفروق في أنواع الفروق (مع الموامش)، أبو العباس القراني، حقيق خليل المنصور، دار الكتب العلمية، ١٤١٨هـ - ١٩٩٨م).

پاداشت و سزاو فەرمان و پىنگىرى و گازندەى خىوايى ھەموو ناھەقىيە، و بەوشىۋەيش ھىچ مانايەك نامىنى بۇ بەلئىن و بۇ ھەرەشە، و جىڭگەى خۆى نىيە كە لۆمەى كەسى تاوانبار بىكەيت و سىياسى كەسى چاكەكار بىكەيت، ئەو كات بەدلىيايىوۋە كابراى گوناھبار شايستەتر بوو بە ئەو سىياسەى كە بەرانبەر چاكەكارىك نەكرىت و چاكەكارەكەش شايستەترە بەو سزايەى كە بەرانبەر گوناھبارەكە نەكرىت، دەى ئەمە قسەى بىتەرستان و دوژماننى خىواى بەسۆزە و قسەى ھەوادارانى شەيتان و قەدەرىيەو ناگرەپرستانى ناو ئەم نوممەتەيە، دلىيابن كە خوا نەركى خستەتە سەرشانى خەللكى بەلام نازادن لەكردنىدا، ھەرەشەشى كرددوۋە بۇ ترساندن و ناگادارى، پاداشتى زىادىشى ئەداتى لەسەر ئىشى كەم، خىواى پەرورەدگار كە بىنگويى ئەكرىت لەبەر بىدەسلاتى ئەو نىيە، كە گوپرايەلىش ئەكرىت بەنابەدلى و زۆر نىيە، كە بووۋتە خاۋەنى تاسمانەكان و زەوېش لەبەر ئەوۋە نىيە كە لەكەسى ترەوۋە پىدرايىت، پەرورەدگار ئەم تاسمان و زەمىنەو ئەوۋە لەنىۋانپاندايە بە ناھەق و لەخۇپرا دروست نەكردوۋە، ئەو پىتغەمبەرەنەشى كە نارددوۋنى بۇ ئەوۋەى خەللكى ناگادار بىكەنەوۋە مژدەيان پىبىدەن ھەروا بۇ گالتە نەناردوۋن، ئەوۋە گومانى ئەو كەسانەيە كە كافرن، دەى ناگرو لەناوچوۋن بۇ ئەو كەسانەى كە كافر ئەبن.

● قازى عەبدولجەببار لە نىمامى عومەرەو ئەگىرپىتەرە لەكتىبى "طبقات المعتزلة" دا ئەلئى: لە عەبدوللاى كورى عومەرەو ئەگىرپىتەرە كە كابرايەك لەروويدا ھەستايەوۋە وتى: نەرى باۋكى عەبدورەھمان! ھەندى كەس ھەيە لاي نىمە زىنناھكەن و دزىنەكەن و مەى نەخۇنەوۋە خەللكى بەناھەق ئەكوژن و ئەشلىن: ئەمە لە عىلمى خوادا ھەبوۋە كە نىمە وابكەين بۇيە ناكرى وانەكەين!! نىبن

عومەریش توورەبوو وتی: بێتعیبى بۆ خۆی گەورە، راستە لە عیلمی خوادا هەبوو،
 کە ئەوان وا ئەکەن بەلام خۆ نەر عیلمە ناچاری نەکردوون کە نەو کارانە بکەن،
 باوکم عومەری کورپی خەتتاب بۆی گێژامەو، کە گوێی لە پێتغەمبەر(صلی اللہ
 علیہوالہ وسلم)بورو، فەرموویەتی: "مثل علم اللہ فیکم کمثل السماء التي
 أظلتکم، والأرض التي أقلتکم، فکما لا تستطيعون الخروج من السماء والأرض
 فکذلك لا تستطيعون الخروج من علم اللہ تعالی، وکما لا تحملکم السماء والأرض
 علی الذنوب فکذلك لا یحملکم علم اللہ تعالی علیها"^۱. فونەى زانستی-
 واتەسیستەمەکانی خوا کە لەرووی زانستی خواو، دانراون بۆ ژیان-وہ ک نەم ناسمانە
 وایە کە سەری لێگرتوون و وہ ک نەم زەمینە وایە کە ژێری لێگرتوون، وە ک چۆن
 ناتوانن لە سنووری ناسمانەکان و زەمین بچنە دەرەو، هەر و اش ناتوانن لە
 سنوورەکانی زانستی خوا بچنە دەرەو، بەهەمان شێو، وە ک چۆن ناسمانەکان و
 زەمین ناچارتان ناکەن گوناھتیکی دیاریکراو بکەن، بەهەمان شێو، زانستی خواش
 ناچارتان ناکات گوناھتیکی دیاریکراو بکەن.

● لەجایی کورپی عەبدولارە ریوایەتکاراوە کە پێتغەمبەر(صلی اللہ علیہ
 والہ وسلم) فەرموویەتی: (یکون فی آخر الزمان قوم یعملون بالمعاصي ثم یقولون:
 اللہ قدرها علینا، الراد علیهم یومئذ کالشاهر سیفہ فی سبیل اللہ)، لەناخری
 زەماندا کۆمەڵێک پەیدائەبن سەرئەگەر گوناھ و پاشان ئەلێن: خوا لەسەری
 نووسیوین، ئەو رۆژە هەرکەس وەلامیان بداتەو، وە ئەو وایە کە شمشیری
 لەپێناوی خوادا هەلکێشاویت.

^۱ فرق وطبقات المعتزلة/ ص ۲۴. هەر وەها "مفاتیح الغیب" الرازی، مرقع شبکە مشکاة الإسلامیة
 /http://www.almeshkat.net

● ریوایه تیشکراوه که کابرایهک هاته لای حهسه نی به صری و وتسی نه سی نه بوسه عید! من ژنه که مم سی تلاقه داوه، چاکنه کریتته وه؟ نه ویش فه رموی: مالویران دهی چی ناچاری نه مهی کردی؟ وتسی: قهزاق قهدهر! شیخ حهسه نیش پییوت: تو درۆ بده مهی پهروه رد گاره وه نه که می بژیه ژنه که ت لی حهرا صبووه!

● هه ره له حهسه نی به صریه وه ریوایه تکراره که دای به لای فوزه یلی کوری بورجا کرابوو به دارا! نه ویش پییوت: چی ناچاری نه م دزیکرده نی کردی؟ وتسی: قهزاق قهدهری خوا! وتسی: درۆت فه رموو سپله می ناکهس به چه! قابیله خوا دزیشت پیبکات و دهستیشت بیری؟!

● له نیین سیرینه شه وه نه گپز نه وه که له کابرایهک نه پرسیت فلانه کهس چۆنه؟ نه ویش نه لی: بهو شیویه که خوا نه یه ویت؟ نیین سیرینه نی وتسی: مه لی بهو شیویه یه که خوا نه یه ویت، به لکو بلی: بهو شیویه که خوا نه یزانیت، چونکه نه گهر بهو شیویه بیت که خوا نه یه ویت نه وه پیاوئکی زۆر صالح و باش نه بیت.

● نیمامی نه وه دی (رحه الله) نه فه رمویت: له کتیبی "سنن أبی داود" دا له عهرفی کوری مالیکه وه ره زای خوی لیبت ریوایه تمکردوه که پیغه مبه ر (صلی الله علیه و اله وسلم) شهرعی دوو که سی نه کرد "کابرای که شه ره که می کراو دۆراندنی، پشتی هه لکردو وتسی: "حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ"، پیغه مبه ریش (صلی الله علیه و اله وسلم) فه رموی: "إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَلُومُ عَلَى الْعَجْزِ، وَلَكِنْ عَلَيْكَ بِالْكَيْسِ فَإِذَا غَلَبَكَ أَمْرٌ فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ" خوا لۆمه می که سی ده سه وسان نه کات،

¹ نه وه دی له کتیبی "الانکار" دا نه فه رموی: حافیز نیین حهجه ره فه رموی: هذا حديث حسن أخرجه أبو داود والنسائي، ولي سنده سيف، منيش نه لیم (قه که می نه وه یه): الكَيْسُ بفتح الكاف وإسكان الياء، چند مانایه که گپه نیبت: له وانه نرم و نیانی و له سه رۆزی، به لام مانای دروستی- والله أعلم بربیبته له: به نه رمی سه رشانتی بزانه نرم و له سه رۆزیه و نه وه نه کار بده وه بهر که بتوانی نه نیامیان بدیت و بهر ده وامیش بی له سه رمی.

تۆش نەرقی سەرشانته که لێپرسینهوه له گهڵ خۆتدا بکهیت، نهگهر شتیکیش دهستی لێکردیتهوه (وچارت نه نه کرد) نهوه بلی: خوام به سهو ههر خواش باشترین بریکاره..

● ریوایه تکراره له عومهری کورێ ههیه سهوه^۱ که وتویهتی: جارێکیان له که شتیه کدا سواربووم کابرایه کی ناگره برست و کابرایه کی قهدهریمان له گه لدا بوو، کابرای قهدهری به کابرای ناگره برستی وت: بۆچی موسلمان نابیی؟ نهویش وتی: ناخر خوا نایه ویت! کابرای قهدهری وتی: درۆنه که می خوا نیه ویت به لام شهیتان نایه ویت و نایه ویت! کابرای ناگره برست وتی: که واته شهیتان نیه ویت و خوا نایه ویت که چی وسته که می شهیتان هاتوه ته دی نه که نهوهی خوا! به راستی شهیتان کانی نیکی به هیهزه! له ریوایه تیکی تردا نه لئ: کابرای ناگره برست وتی: دهی من له گه ل به هیهزه که یاندا نه م!^۲

● پیاویکی لادیسی ژیر هاته لای عه مری کورێ عوبهید که پیاویکی زاهیدو خواناسی سهیربوو، کابرای لادیسی - که خه لکی به صره بوو - هوشتریکی لیتون بوو بوو، ههر نه یئه ده وژییه وه وه سه رگهردان لادیکانی بۆ نه گهرا، پیتیانوت: برۆ بۆ لای نهو پیاوه خواناسه صالحه با دوعات بۆ بکات و هوشتره که ت بدۆزیته وه، نهویش چوو بۆ لای عه مری کورێ عوبهیدو شکاتی حالئ خۆیی لاکرد و وتی:

۱ ناری عه مری کورێ ههیه سه مری کورێ قه نئ زویهیدیه، هه دیسی له نه بو حه نیفه و مالیکه وه گنزاوه ته وه وه نه حه دو یه حیا ی کورێ سه رعینیش هه دیسیان له نه سه وه گنزاوه ته وه، نه بره داریش نه لئ: چینگه ی شتانه یه، به روانه: "المسقلانی، ته ذیب الته ذیب، ۱۴، دار الفکر - بیروت، ۱۴۰۴ هـ - ۱۹۸۴ م، (ج ۱/۳۸۱) رقم ۷۷۳. هه ردوو تریزه مری کتیبی "العقیده الطحاویة" نه لئین: "هو ثقة مات علی رأس المائتین (الترکی، الأرنائوط، شرح العقیده الطحاویة: ۳۲۳/۱).

^۲ کتاب الشریعة، الاجری، ص: ۲۴۴.

بەلکو دوغایەکم بۆ بکەم خوا هوشترە کەم پێداتەوه، عەمریش - کە بروای وابوو خوا هەقی بەسەر مەژۆهوه نیه و نەبێ خۆی بەرپرسیاریتی خۆی و کارەکانی هەلبگریت و بروای بەقەدەر و قەزا نەبوو - دەستی بەرزکردەوه بۆ ناسمان و وتی: "اللهم إنك لم ترد أن تسرق ناقة هذا الأعرابي، اللهم فارددها عليه!" کابرای ژیری لادینشین تێگەشت له بیروبووچوونی عەمرو تووڕەبوو لیبی و وتی: "لا حاجة لي في دعائك!! ما دام أنه أراد أن لا تسرق فسرت، فأخشى أن يريد أن ترجع فلا ترجع!!"، پتویستم بەدوعای تۆ نیه! مادامیتک ئەو نەبویستوو بەرزیت و کەچی هەر دزرا، نەترسم بیهویت بیدۆزمهوهو کەچی هەر نەبیدۆزمهوه!

● زانا یان ئەلین: هەندێ لە زانا یانی ئەهلی سووننهت لە گەڵ یەکیک له سەرانی موعتەزیلەدا بوو ئە مونا قەشەو مشتومریان، کابرای موعتەزیلی وتوویەتی: "سبحان من تنزه عن الفحشاء" کابرای سوونیش وتوویەتی: "سبحان من لا يقع في ملكه الا ما يشاء"، کابرای موعتەزیلی وتوویەتی: "أيشاء ربنا أن يعصي"، کابرای سووننی وتوویەتی: "أفيعصى ربنا قهرا"؟، کابرای موعتەزیلی وتوویەتی: "أرأيت أن منعني الهدى وقضى علي بالردى أحسن الي أو أساء؟"، کابرای سووننی وتوویەتی: "ان كان منعك ما هو لك فقد أساء، وان كان منعك ما هو له فإنه يختص برحمته من يشاء"، کابرای موعتەزیلی ماتبووهو قسە ی پێنەماوه!^۲

سێیەم: قەزاو قەدریش وەك ئێین تەبییە ئەفەر مویت: دوو پلەیه:

پلە ی یەكەم (قەدر) دوو شتە:

^۱ شرح العقيدة الطحاوية، سفر الحوالي.

^۲ هەمان سەرچاوەی پێشوو.

(۱) بپروات وا بیتت هه رچی عهبد بیکات خوا به عیلمی نه زهلی خۆی نهیزانیت. خوای گهوره نه فرموی: (وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ) ﴿یونس: ۶۱﴾، ههروهه نه فرموی: (وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا) ﴿الفرقان: ۲﴾، ههروهه نه فرموی: (وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا) ﴿الاحزاب: ۳۸﴾. ههروهه نه فرموی: (اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا) .

(۲) هه موو نهو شتانه شی له (له وحومله حفوز) دا تۆمار کردوه.

• (ألم تعلم أن الله يعلم ما في السماء والأرض إن ذلك في كتاب إن ذلك على الله يسير)

• (ما أصاب من مصيبة في الأرض ولا في أنفسكم إلا في كتاب من قبل أن نبرأها إن ذلك على الله يسير) .

^۱ بۆ زیاتر نزیکردهوهی نهم چه مکه له زهین - لهم غوناته بپروانه - خوای گهوره هاتنی پیغه مبهری نیسلامی له تهوراتدا نووسیوهو سیفته و کارو چالاکیه کانیشی باسکردهوهو باش چه ند هه زار سال درای نهوه پیغه مبهری نیسلام دیته بوون و نهو سیفته و کارو چالاکیانه نهجام نه دات، یان قورنانه نهو هه مووه ههواله بۆ داهاتوو باس نهکات وهک " چاره نووسی بهنی تیسرانیل، سهر کهوتنی رۆم، شکتخواردنی چه معی قهردیش، ... هتد " خوای گهوره نه فرموی: (وَرَفَعْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّةً وَيَتَذَكَّرُنَّ لَعَلَّكُمْ كَيْفًا) (۴) فإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَاهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا)، یان نه فرموی: (الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْنُوزًا عِنْدَهُمْ فِي الشُّرُورَةِ وَالْأَيْدِي جِيبٍ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَابْتَغَوُا الشُّرُوكَ الَّذِي أَنْزَلَ مَعَهُ أَوْلِيَاءَ لَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَافِكُونَ (۱۵۷) ، ههروهه نه فرموی: (ألم (۱) غَلَبَتْ أَرْبُومُ (۲) فِي آدَتِي الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَلَيَّمْ سَتْلَبُونَ (۳) فِي سَبِيلِ اللَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلِ وَمِنْ بَعْدِ وَتَوْمَنِيذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ (۴) يَنْصُرُ اللَّهُ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ (۵) ، ههروهه نه فرموی: (ألم يَقُولُوا نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرُونَ (۴۴) سَيَهْتَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ) .

• نین تهییبه نه فەرموی: (وهذا التقدير - التابع لعلمه سبحانه - يكون في مواضع جملة وتفصيلا فقد كتب في اللوح المحفوظ ما شاء).

پلهی دووهم(قەزا) که نهویش دوو شته:

(١) پروات و ابیت خوای گه وره هەرچی و بست نهیکات و هەرچی شی نهو بست نایکات.

(٢) فەرمایشی به عبید کردووه که گوێرایه لئی خواری پیغه مبهری خوابن، (رینگری) شی لیگردون گوناھ بکهن، خوای گه وره ش خواناس و چاکه کارو بیساری دادپه روه ری خۆش نهویت، هەر کس له نیمانداران که کاری چاکه ده کات خوا لئی رازیهو، کافرو بی دینیشی خۆش ناویت و رازی نییه لییان، عاذز نهیبت له وانیهی که خه لکی فیری گوناھ و بی دینی نه کهن، به کوفر رازی نییه و خراپه کاری پیخۆش نییه.

(نین تهییبه) رۆشنتر نه فەرمویت: (والعباد فاعلون حقيقة والله خالق افعالهم والعبد هو المؤمن والكافر البر الفاجر والمصلي والصائم، وللعباد قدرة على أعمالهم و لهم ارادة والله خالقهم وخالق قدرتهم، وهذه الدرجة من القدر يكذب بها عامة القدرية الذين سماهم النبي مجوس هذه الأمة و يغلو فيها قوم من أهل الأثبات حتى سلبوا العبد واختياره ويخرجون عن افعال الله حكمها و مصالحتها) ^١.

به لām له راستیدا نه بی و پیتوسته بۆ نه هیشتنی ته نا قوز له و قسانه ی نین تهییبه و زانیانی تریشدا یه ک پله ی تر زیاد بکریت بۆ نه و چوار پله یه و بینه پینج پله، که شیخولئیسلا م نین تهییبه نه فەرموی: (هه سرو نه و شتانه شی له

(لەحوولە حفوز) دا تۆمار كىردۈدە. ئەبى ئەم پلەيەش بىخەينەسەرى شەۋىش ئەۋدەيە: كە خوا نىزنى داۋە ھەر عەبدىك نىرادەي بىخاتە كارو رەنج بدات و ۋەسىلەي دروست بىگىرەبەر بۇ گۆرپىنى ئەۋ قەدەرەنە كەلەۋ كىتەبەدا نووسراون ئەۋە بىگومان ئەگەرى سىپىنەۋەيان ھەيە-دىيارە نەگەر خوا نىزىن بدات- خۇاي گەرە كە ئەفەرمۇي: (وما يعمر من معمر ولا ينقص من عمره إلا في كتاب) ئەشەفرەمۇيەت: (يحو الله ما يشاء ويشبث وعنده أم الكتاب)..

كەۋاتە: دوعا كىردن بۇ گۆرپىنى ئەۋ قەدەرەنە ۋەسىلەي دروستەۋ ئەۋ قەدەرەنە ئەگۆرپەت، جىھاد بۇ گۆرپىنى قەدەرەكان ۋەسىلەيەكى دروستەۋ قەدەرەكان ئەگۆرپەت، خۇيىندن و خۇيىندەنەۋە تۆۋرپىنەۋە ۋەسىلەي دروست بۇ گۆرپىنى قەدەرەكان و ئەيانگۆرپن، كاسىبىكردن و نەخشەي زانستى و مەتتىقى ۋەسىلەي دروست بۇ گۆرپىنى قەدەرەكان و ئەيانگۆرپن... بەلام نەزان ھىچ ھەۋلىك نەدات و نەزانىنە كەي بىخاتەسەر شەرع، يان ھەزار ھەۋلنەدات و ھەزارىە كەي بىخاتە سەر شەرع، كەسى بىدەسەلات و دواكەۋتو لەخەلكى ھەۋلنەدات و بەجىمان و بىدەسەلاتىە كەي بىخاتە سەر شەرع و كەسى بىدەين و ستەمكار ھەۋلنەدات بۇ رىزگار بوون لەۋ بىدەينى و ستەمكارىەۋ بىدەينى و ستەمەكانى بىخاتە سەر شەرع... ئەمانە قەدەرەكانىان ۋەك خۇيان ئەمىننەۋە ئەبى ھەر لۆمەي خۇشيان بىكەن لەپراستىداۋ ناپەۋايە نەزائىن يان بىدەينى يان ستەمكارى يان ھەزارى خۇيان بىكەن بەخەتاي شەرع و بىخەنە سەر خوا.

خۇاي گەرە ئەفەرمۇي: (يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ (۲۹) فَيَأْتِي آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (۳۰))، ھەرچى لە ناسمانەكان و زەمىندا ھەيە ھەموويان پىۋىستىيەكانى خۇيان لەخۇاي پەرۋەردگار داۋانەكەن بۇ دونياۋ بۇ

ئاخیره تیان، نوپوش ھەموو رۆژیک لە کۆرانی شتەکاندا یەو نەم بەرزەنە کاتەو و نەو نەخاتە ژێرەو، یتۆھ کام لە نیعمەتەکانی خوا بەدرۆ نەزانن.

"دووریەت لە خواچاواندن بە خەلک" نەمە وەك ئەو کۆمەڵە مامۆستایە وایە کە نەخشە ی رۆژانە دانەنیت بۆ قوتایەکانی و لەپاڵ ھەریە کەشیاندا ھەلسەنگاندنی خۆی و پێشبینی بۆ سەری سالتی ئەو قوتایە نووسبو، جا ھەرکە ئەو قوتایە ھەولنەدات و ئەو نرانی نەگۆریت مامۆستا کەش بەو پتییە نەجامەکان نەگۆریت و ئەمەیان کە مامۆستا کە بەتەمای یەکەمی بوو بۆی، بە کەمتەرخەمی و ھەولنەدان نمرەکانی خۆی ھیناوتە خوارو وەو نەوی تریان کە نەم بەتەمای کەوتنی بوو، بە کۆشش و ھەولدان نمرەکانی خۆی بردو و تە سەرەو و سەرکەوتنی بەدەست ھیناوتە ئەوانەش کە ھەر لەسەر رەقی خۆیان ماونەتەو چارەنووسیان بەو شیوہیە نەبیت کە مامۆستا کە پێشبینی بۆ کردوون...

ھەرچەندە زانست و پێشبینی خوا وەك ھی خەلکی نییە، خەلک نەگوچیت نەیزانیت و وادەنەچیت بەلام نەو نەگەرە سەبارەت بەخوا و نییە، خەلک نەگوچی ئەو گران بیت بۆی کە ئەو ھەموو پێشبینیە بکات کە داھاتووی لی نادیارەو ناگایەکی لیتی نییە، بەلام خوا وانیەو ئەو ناسانە بۆی وەك نەفرەموی: (وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمِّرُ مِنْ مَعْمَرٍ وَلَا يَنْقُصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ) (۱۱)، ھەر وەھا نەفرەموی: (مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ) (۲۲) لِكَيْلًا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ (۲۳)، چەند ھەر موودە یە کیش ھەن نەم مانایە روون و بەرچەستە نەكەن.

نه بهوره بیره نه فسه رموی پیغه مبهمر (صلی الله علیه و اله وسلم) نه فسه رموی: "ما مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَكَلَهُ مَنَزَلَانِ: مَنَزَلٌ فِي الْجَنَّةِ، وَمَنَزَلٌ فِي النَّارِ، وَإِنْ مَاتَ وَدَخَلَ النَّارَ وَرِثَ أَهْلُ الْجَنَّةِ مَنَزَلَهُ" فذلك قوله: (أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ) ^۱. کسهس نییه له نیتوه دوو خانووی بز دانسه نراییت، یه کتیکیان له بههشتدایه و نهویان له ناگردایه و نه گهر مردو چوویه ناگر نهوه خانووه کهمی نهو نه درریت به خه لکی بههشت، نه مه مانای نهو نایه ته یه که خوا نه فسه رموی: (أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ)، نانه واننه که میراتی بههشت نه بهن بو خویان..

نین عه بیاسیش نه فسه رموی: (أول ما خلق الله القلم خلقه من هجا قبل الألف واللام فتصور قلما من نور، فقليل له: إجر في اللوح المحفوظ. قال: يا رب ماذا؟ قال: بما يكون إلى يوم القيامة، فلما خلق الله الخلق وكل بالخلق حفظة يحفظون عليهم أعمالهم، فلما قامت القيامة عرضت عليهم أعمالهم و قيل: {هذا كتابنا ينطق عليكم بالحق إنا كنا نستنسخ ما كنتم تعملون} عرض بالكتابين فكانا سواء... ^۲). یانی یه کهم شت که خوای گه وره دروستی کرد بریتی بوو له قه له له پیته کانی هیجا دروستی کرد، پیتش نه لیف و لام، ویتنه ی قه له میکی دروست کرد له رووناکی و پییوترا: له سهر له و حوله حفوز بنووسه! وتی: پهروه ردگار چی بنووسم؟ فسه رموی: نهودی نه بی بییت تا نه گاته رژی قیامت! که خوای گه وره ش خولقاره کانی خولقاند بو هه موو خولقاریک چند پاسه وانی دانا تا کرده وه کانیان تۆمار بکه و بیانپارترین، که قیامتیش دیت نهو کرده وانه یان پیشانته دریت و پییان نه و تریت: نه مه نامه ی نیمه یه به دروستی و راستی قسه تان له گهل نه کات،

^۱ فتح الباری، ابن حجر العسقلانی (۳۸۶/۶)، ورواه احمد وابن ماجه.

^۲ هذا حديث صحيح الإسناد ولم يخرجاه، تعليق الذهبي في التلخيص: صحيح، المستدرک (جزء ۲ - صفحه ۹۳)

نیمه روونوس له هه موو کاریکی تێوه نه گرین، که نهو دوو نامهیه بهراووردنه کرین بهیه کتری ههردووکیان وهک بهکن!^۱

چوارهم: سههلی سهرونهت حالهتییکی مامناوه نسدن له نیوان جهبریه کان و قهدهرییه کاندایا، جهبریه کان که نکولی له ویست و نیرادهو کاری عهبد ته کهن و واگومان نه بهن ته گهر نیرادهو کار بۆ عهبد سههلیتن نهوه وهک نهوه وایه بیسههلیتن دوو خولقیتهر هیه-عهبد و خوا-^۲! و قهدهرییه کانیشت نکولی له ده خالهت و

^۱ مولوی زانا دهبرای نه م سپنهوهی قهدهران له عهقیده معرضیه کهیدا له (۷۷۶)دا نهفهرموی:

(لکن فی لوح المعج والاثبات)

بۆ نه مه کس دهرک عیلمی حق نهکات

بهعضی بیه مهتلوق نوویسیاگه

قهیدی له عیلمی حه قدا کر...

(ههنا سمید) که چه عی (قه یشتی)

(ذا شقی) که چه عی (یسعد و یرقی)

یانێ: بۆ نهوهی نهو فریشتانهی که چاویان به لهو حوله خفوز ته کهری تهواوی راستیه کانیان دهبرای زانیاری خوا بۆ ده نه که موت، له سهر لهو حی مهحور نیسیات ههتدی له شتهکان بهردها نووسراون که چهی له عیلمی خوادا قهیدر مهرجی هیه، بۆ نهته: لهو لهو حی مهحور نیسیاته دا نووسراوه: (ههنا سمید)، نه مه بهختیارو کامهرا نه به رههایی و بی مهرج، له هه مان کاتدا له عیلمی خوادا نهو مهرجی بۆ دانراوه که نه بی نه مهو نهوه بکات، یان نه مهو نهوه نهکات، یان بۆ نهته نووسراوه: (ذا شقی) نه مه به ده بخت و ناکامهرا نه، نه میشت ههر به بی قهیدر مهرج، له هه مان کاتدا له عیلمی خوادا نهو مهرجی بۆ دانراوه که نه بی نه مهو نهوه بکات، یان نه مهو نهوه نهکات، جانه گهر نهو مهرجانه هاتنه دی نهوه کاره کهش دیته دی، نه گهر نا نهوه نهو کاره پوونا دات و پیتچه وانه کهی روونه دات، بۆیه نهفهرموی: (ههنا سمید) که چه عی (قه یشتی)..... (ذا شقی) که چه عی (یسعد و یرقی) ..

^۲ ههتدی له زانایان نهو نهده زیاده رویان کردوه له مهدا ته نانهت پیتشیاریان کردوه که له نیهرا بکرده نیشدا وشس "فاعله جکر" به سهر نهوه له زانستی نه حودا لای نه و هه لیبگرن! چونکه فاعیل ههروایه، تا نیشتاش له ههتدی حو جردها ههقی وایتر نه کریت که روتی نهوه فاعیله له گه لیدا بلت: فاعیل ههروایه! له کاتی گه لدا نهوه جگه له جۆزیک له نیراف و زیاده رویی و نه راستیشدا جۆزیک له حالینه بوون بهیت هیچی تر نه، چونکه که خوای گهرد نهفهرموی: "فما بکم من نعمة فمن الله" ههروهک نهوه وایه که نهفهرموی "فما تشاءون الا ان یشاء الله" چۆن

ئىرادەى خوا ئەكەن لە كارى عەبدادو واگومان ئەبەن كە ئەگەر دەخالەت و ئىرادەى خوا بۇ كارى عەبد بەسەلەتەن نەوە زولم و ستەمیان داوۋەتە پال خاواو نابى خاوا دەخالەتى ھەببەت لەكارى عەبدادو چونكە عەبد نازادو خاوەن ئىختىيارە؛ بەلام راست تەوہبە كە خاواى گەرە چۆن ئىرادەو كارى سەربەخۆى بۆ خۆى سەلماندوۋە ھەرواش ئىرادەى سەربەخۆو كارى سەربەخۆى داوۋەتە پال عەبدەكانى و كردوونى بەخاوەنى ئىرادەو كارەكانى خۆيان، وەك ئەفەرموى:

- " لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ،
- "وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَى لَهَا سَعْيَهَا،
- "لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذْكَرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا،"
- "إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ،"

- "وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۵۴) وَكَذَلِكَ نُنفِصُ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلَ الْمُجْرِمِينَ (۵۵)"
- " مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّه حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (۹۷)"
- "وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ"، وە ھەرۋەھا، لەم ئایەتەنەو دەردنەكەوئیت كە مرۆڤ خۆى كارەكان نەكات و خۆى خاوەنئىتى، مرۆڤ خاوەنى ئىرادەى خۆىەتى و

تەمیان نەقى مەشھەتى عەبد بە مەرئەق ناكات ئەوئىشان نەقى بوونى ئەولیاى نەعمەتى نەم بیان نەو بەمەرئەق ناكات، رەزای خوا لەنەبەن عەبەس بېت كە ئەفەرموى " مامەن عام الا وقد خصص"، دەقىكى گشتى نەبە تاپبەت نەكراببەتەو، سەبىرى كىتئى "منهج الاشاعره فى العقيدة، سفر بن عبدالرحمن الموالى" بىكە بۆ نەم باسە.

خۆی به کارینه هێتیت، به لām نهوهنده ههیه نیرادهی خواو کاری خوا راناوهستی لهسر نیزنی عهبده کانی، به لām نیرادهو کاری عهبد راههستاه لهسر نیزنی خوا، وهک نهفه رموی: "مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ"، نهسه یانی نهوه: خوا پێویستی به نیزنی عهبد نییه بۆ کارێک بیکات، یان کهس ناتوانی کارێک و بریارێکی خوا په کبخات، به لām عهبد پێویستی به نیزنی خوا ههیه بۆ کارێک و خوا نه توانی کاری عهبد په کبخات نهگهر ویستی، وهک نهفه رموی: "وَاللَّهُ يَحْكُمُ مَا مُعَقَّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ" خوا بریارنه دات و حوکم نهکات کهس ناتوانی په رچ له بهردهم حوکمی خوادا دابنی. ههروهها عهبد پێویستی به هاوکاری و پشتیوانی خوا ههیه تا سهرکه وتووێت له کاره کانی داو دووویت له به لاو نه خۆشی و ناخۆشی، به لām خوا پێویستی به عهبد نییه و بێمه ته له عهبده کانی. وهک خراوی گهره نهفه رموی: (قُلْ لَأَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَاسْتَكْرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسْنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ).. بلی: من بۆ خۆیشم ناتوام هیچ جۆره سوودێک یان زیانی که دهسته بهر بکهم نهگهر خوا نهیه ویت نهوه بییت، خۆ نهگهر نادیارم بزانیایه نهوه نیشی چاکی زۆرم نه کردو هیچ نار هه تییه کم به سهردا نه نه هات، من هیچ نیم نهوه نه بییت که ترسینه رو مۆده ده رم بۆ گه لێک که پروابهینن.

کهواته نکولی کردن له ویستی راسته قینهو کاری راسته قینهی عهبد سهته مدانه پال خراوی تێدایه - سهبجانه و تعالی -، نکولی کردنیش له ویستی راسته قینهی خواو کاری راسته قینهی خواو ده خاله تی له ویست و کاری عهبد دا نه توانین و دهسته و سانی دانه پال خراوی تێدایه - سهبجانه و تعالی -، ههردو باره که شه

هەلەبەو "بیرۆکەیی نیزی" چارەسەری هەموو ئەو نیشکالانە ئەکات لەم مەسەلەیی
قەزاو قەدەرەدا وەک لە پێتسەوێه روونمانکردووە، سوپاس بۆ خوا..

رەحمەتی خواش لەمەولەوی شاعیر بیتت کە تەفەرەمۆی:

(قـــــوم افـرطوا، قوم فـــــرطوا

أذنبهم من حق، هـلّا قـــــرطوا؟)

جەهەری بیتحالی و قەدەریی مەجوس

ئەو بۆ خوێننخۆرو ئەم بۆ سپروان جوس

بـایـیـن (لەبەن)بـین ئەمـا ئەک دەمی

(نخـــــرج من بین فرث و دم)

نەوێک لادیی نەوێک شاری بـــــین

خالص بین سانیغ لەبۆ (شاریبـــــین)

افرطوا: لە (ئیفراط)هۆد هاتوود، واتە: نیسراف و زیادەپۆیی، فرطوا:

لە(تە فریط)هۆه هاتوود، واتە: کەمتەرخەمی و هەولتەدان، موسلمان نەبۆ

لەنیوان (ئیفراط) و (تە فریط)دا بیتت، نە نیسراف بکات و نە کەمتەرخەم بیتت،

جەهەری: ئەوانەن کە مرۆڤ بە نیجبارکراو ئەزانن و وەک دارو بەرد سەیری نەکەن،

قەدەری: ئەوانەن کە پەروایان بەقەدەر نیەو مرۆڤ بە نیوخوایەک سەیرتەکەن،

مەجوس: ناگەرەست، سپروان: یانی ریخ: ئەو پێسایەییە کە لەورگی ناژەلدایەو

پاش سەرپەڕین فرێتەدریت و ورگەکەیی لێ پاکتەکرێتەووە نەکریت بەگێشەو

شەخوڕیت، (لەبەن)واتە: شیر، شاریبین: یانی (شاربین) ، خوای گەورە

تەفەرەمۆی: (وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ

لَبْنَا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ)، واتە: ئێتو لەناژەلانددا پەندو نامۆژگارییەکی باشتان

دەستتە كەوتت، ئىمە لەسكى ئەو ناژە لائەمە لە نىوان سىروان (پىسايى) و خويىنە كەيمە شىرىكى خالص و پالقتە دەرد دەيتىن كە ناسان بھورىتە و دە خواردى ئەوانە تە دەين كە شلە خۆرن..

كورتەى ماناى بەيتە كان، واتە: قەومىك لەم مەسەلەى قەزاو قەدەرەدا زۆر زىادە رۆيسان كىردو دە قەومىكى تر زۆر كە مەتەرخە ميبان كىردو دە گوئىيان نە گرتو دە بۆ حەق، كە نە تەبو و ابكەن بە ئكو نەبو، قەمى زانايانىنى شارەزاو موعتە بەريان وەك گوارە بىردايتە گوئىيان و نە لايەنى جەبرىە كانيان بىر تايە و نە لايەنى قەدەرىە كانىشان بىر تايە كە لە ناگرە رستان ئەچن و پروايان بە زىاتر لە خولقتىنە رىك ھەمە، جا ئەلى: وەرن يا ئىمە وەك شىر لە نىوان ئەو خويىنە خۆر ئەو (...). خۆرانەدا بىتتە دەردە وە ليا نە وەكو لادىنى بىن نە وەكو شارىش بىن، وەك لادىنى نە بىن ئەودەندە شىرە كە بىكولتىن شىتىكى وای لىتە مېنىتە وە وەك شارىش نە بىن كە ئەودەندە ئا و ئەكەنە ناو شىرە كە لەزەتى تىتدا ناھىلن.. بە رىبازى ئىمە لە ھەمىب بە دوور بىت و پاك بىت، وەك شىرىكى ساف بىت و ناسان بھورىتە و دە سوودى لىتە بىر بىر تەت..

نایا قەدەر سابیتە و ناگۆریت؟

نایا قەدەر سابیتە و ناگۆریت، یان کارو تیرادە ی عەبدو نیزنی خرا

هاوزەمان، یان مەشینەت و تیرادە ی خوا بە تەنیا نەتوانی قەدەر بگۆریت؟
 خۆی گەورد لە تورنادا نەفەر موی: (يَمْحُو اللّٰهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ اُمُّ الْكِتَابِ
 (۳۹) يَمْحُو اللّٰهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ اُمُّ الْكِتَابِ (۳۹) یانی: خوا کە ویستی
 شت نەسپیتە و دەو جیگیریشی نەکات و سەرچارە ی هەمرو نووسراوە کانیش هەر لای
 نەود...

زانایان لە وەلامی نەم برسیار دەدا نەئین: بە ئی نەو قەدەرانیە کە هەن عەبد نیزنی
 نەو ی پێندراوە کە هەول بۆ گۆرینیان بەدات و نەو سونەن و سیستەمانە کە شەفکات
 کە نەو قەدەرانیە پی بگۆریت، نیت نەو شتانە بە لای موسیبەتیک بن یان گومرایی
 و هیدایەت بن یان رزق و بێرزقی بن یان دەرجوون و دەرنەچوون بن یان سەرکەوتن
 و دواکەوتن بن یان دوعاکردن بێت بۆ لەناوچوونی زائەتیک. هتەد، بۆغونە:
 بنەبەرکردنی نەخۆشی بە کەشفکردنی چارەسەرەکان و بەکارهێنانیان، خۆزگارکردن
 لە هەژاری بە گرتنەبەری رێوشوینی کاسبی و کەسابەتی زانستیانە، یان
 خۆزگارکردن نە جەهل و نەفامی بە گرتنەبەری رێوشوینی زانست و زانیاری، یان
 خۆفوتارکردن لە سەرکزی و بەجیماوی بە گرتنەبەری رییازی شۆرشکردن و هەولدان
 بۆ دەسلەلتگرتنەدەست... وە هەر وەها، دۆزینەردی نەو ریسار سونەنانە کە نەو
 واقع و قەدەرانیە نەگۆرن بۆ چاکتر و باشتر و گرتنەبەریان -نەگەر خوا ئیزن بەدات-
 نەو قەدەر و بارودۆخانە لە قۆناغیکەو بە قۆناغیک نەگۆرین، بۆ مامەلکردنیش
 لە کەل نەم چەمکەدا زانایان دوو زاراوە بەکار نەبەن: قەزای موبەرم، و قەزای
 غەیرە موبەرم، خوا نەو قەدەرانیە نەگۆریت هەرکاتیک ویستی، عەبدیش نەتوانی

نهو قهدهرانه بگۆرۆیت هدر کاتیک وستی،-بهلام نهگهر خوا نئیزن بدات-، وهک نهفه رموی: (وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ).^١

نئین کهسیر له تفسیره کهیداو له تهفسیری نایه تی (يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ

وَيُثَبِّتُ) دا نهفه رموی:

(... قال مجاهد: { يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ } إلا الحياة والموت، والشقاء والسعادة، فإنهما لا يتغيران. وقال منصور: سألت مجاهدا فقلت: أرأيت دعاء أحدنا يقول: اللهم، إن كان اسمي في السعداء فأثبتته فيهم، وإن كان في الأشقياء فاحمه عنهم واجعله في السعداء. فقال: حسن. ثم لقيته بعد ذلك بحول أو أكثر، فسألته عن ذلك، فقال: { إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ }، قال: يقضي في ليلة القدر ما يكون في السنة من رزق أو مصيبة، ثم يقدم

^١ به پیتی دهیان نایهت و دهیان جه دیسی پیغه مبهه (صلی الله علیه وانه وسلم) به درعا کردن و ههولدان و صهده که کردن و چاکه کردن و سیلهی و دهیم قهدهر کهان نه ترا نئیت بگۆرۆین، بۆ نمونه پیغه مبهه (صلی الله علیه وانه وسلم) تهفه رموی: (إِنَّ الدُّعَاءَ يَنْفَعُ مِمَّا نَزَلَ وَمِمَّا لَمْ يَنْزَلْ فَعَلَيْكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِالْدُّعَاءِ). و فی روایه: ((مَا سَأَلَ اللَّهُ شَيْئًا أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يُسْأَلَ الْعَاقِبَةَ)). أخرجه الترمذي "٣٥١٤": "لَا يَرُدُّ الْقَضَاءُ إِلَّا الدُّعَاءُ، وَلَا يَزِيدُ فِي الْعَمْرِ إِلَّا الْبِرَّ". هوباره کفوری له کتیبی "حفه الاحوذی" یه دا نهالی: (لا یرد القضاء إلا الدعاء) القضاء هو الأمر المقدر وتأويل الحديث أنه إن أراد بالقضاء ما يخافه العبد من نزول المكروه به ويشترقه فإذا وقع للدعاء دفعه الله عنه فتسميته قضاء مجاز على حسب ما يعتقد المتوقى عنه، يوضحه قوله صلى الله عليه وسلم في الرقى: هو من قدر الله. وقد أمر بالتداوي والدعاء مع أن المقدر كائن لغفاته على الناس وجرداً وعدمياً ولما بلغ عمر الشام وقيل له إن بها طاعوناً رجع، فقال أبو عبيدة: أتفر من القضاء يا أمير المؤمنين؟ فقال: لرجعك قالها يا أبا عبيدة نعم نفر من قضاء الله إلى قضاء الله. أو أراد برد القضاء إن كان المراد حقيقته تهوينه وتيسير الأمر حتى كأنه لم ينزل، يزيد ما أخرجه الترمذي من حديث ابن عمر أن الدعاء ينفع مما نزل وما لم ينزل. وقيل: الدعاء كالتوس والبراء كالسهم والقضاء أمر صبهم مقدر في الأزل (ولا يزيد في العمر) بضم الميم وتسكن (إلا البر) بكسر الباء وهو الإحسان والطاعة. قیل یزاد حقیقه. قال تعالی: (وما يعمر من معمر ولا ينقص من عمره إلا في كتاب) وقال: "يمحو الله ما يشاء ويثبت وعنده أم الكتاب" ..

ما يشاء ويؤخر ما يشاء، فأما كتاب الشقاوة والسعادة فهو ثابت لا يُغير. ومعنى هذه الأقوال: أن الأقدار ينسخ الله ما يشاء منها، وثبت منها ما يشاء، وقد يستأنس لهذا القول بما رواه الإمام أحمد عن ثوبان قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "إن الرجل ليحرم الرزق بالذنب يُصيّبه، ولا يرد القدر إلا الدعاء، ولا يزيد في العمر إلا البر". ورواه النسائي وابن ماجه، من حديث سفيان الثوري، به .

وثبت في الصحيح أن صلة الرحم تزيد في العمر وفي الحديث الآخر: "إن الدعاء والقضاء ليعتلجان بين السماء والأرض" .

بەلام شەوکانی فراوانتر بیرئە کاتەوێ لەپرسە کەو لەتەفسیرە کەیدای ئەفەرموی: (وظاهر النظم القرآني العموم في كل شيء مما في الكتاب، فيمحو ما يشاء محوه من شقاوة أو سعادة أو رزق أو عمر، أو خير أو شر، ويبدل هذا بهذا، ويعمل هذا مكان هذا { لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْتَلَوْنَ } ﴿ الأنبياء : ٢٣ ﴾ وإلى هذا ذهب عمر بن الخطاب، وعبد الله بن مسعود، وابن عباس، وأبو وائل، وقتادة، والضحاك، وابن جريج وغيرهم .

شیخ نالوسی بەرەحمەت بیئت لیکنۆلینەوێهە کێ زۆر جوان ئەکات بۆ ئەم بابەتەو ژمارەیه کێ زۆر بەلگەمی ئەقلی و عەقلی باسئەکات لەسەر ئەوێ کە قەدەرۆ قەزاکان قابیلی ئەوەن کە بە هەولێ و تیتکۆشانی عەبدەکان گۆڕانیان بەسەردا بیئت، جاپاش ئەوێ کەپرای زانا کلاسیکیه کە باسئەکات و رەخنەیان لیتئەگرتت، ئەفەرموی: ". کاتی خۆی لەکتیییکدا کە هەندێ لەزانا بەرێژەکان دایانسانبوو دەستنوو سیکی لام هەبوو لەرووداوه کەمی بەغداددا تیاچوو تاییەت بەم بابەتە نووسرابوو، لەویدا و تراپوو: هیچ شتێک نیه کە ئەگەری ئەوێ نیئت بگۆرردریت و

لەبەری ئەو شەتیکە تر دابنرێت، تەنانەت قەزاو قەدەرە نەزەلییەکانیش..
 بەلگەیەکەکی زۆریشی بۆ ئەو قەسەبە هێنابووێوە وەك:

● لەفەرموودە ی صحیحی پێغەمبەردا (صلی اللہ علیہ والہ وسلم) هاتووہ
 کە لەقونوتدا دوعا یە کردو نەیفەرموو: «وقنی شر ما قضیت»، بپارێزە لە
 خرابە ی ئەو بپارائە ی داوتە، دە ی ئەم دوعا یە پێغەمبەر ئەو ی تێدایە کە
 دروستە دوعا بەکە ی بۆ گۆرینی قەدەری ئەزەلی و ئەگەر ئەو قەدەرە ئەش هەلنەگرن
 بەگۆرین ئەو ئەو دوعا یە دروست نەئەبوو پێغەمبەر بیکردایە!

● بەلگە یەکی تر: حەدیس ی تەراویح بە صحیح ی هاتووہ
 کە پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ والہ وسلم) نەرۆیشت بۆ مزگەوت هەرچە نە خەلکیش
 هەموو کۆبوو بوونەو، پاساوشی بەو هێنایەوہ کە ئەترسێت ئەو نوێژدیان لەسەر
 فەرز بێت، وەك فەرمووی: "خشیت أن تفرض علیکم فتعجزوا عنها" دە ی هیچ
 مانایە ک بۆ ئەو ترسە ی پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ والہ وسلم) نامینێت ئەگەر
 قەدەری ئەزەلی ئەگەری گۆرینی نەبێت، چونکە لە راستیدا ئەگەر تەراویح
 قەدەر کرابێت لە پێشەوہ فەرز کرابێت ئەو هەر ئەبێ فەرز بێت و خۆ ئەگەر قەدەر
 فەرز نە کرد بێت ئەو عاڵە فەرز بێت، هەر وە ها ئەو حەدیسە صحیحە ش هە یە
 کە کاتێک بە پێغەمبەر راتە گە یە نرێت خوا پەنج نوێژی لەسەر نوعمە تە کە ت دانارەو
 ئەویش "صەلات و سەلامی خوا ی لیبیت" لەسەر پێشنیاری گەورە مان
 موسا "سەلامی خوا ی لیبیت" ئەگەر پێشەوہ بۆ لای خواو داوای لیتە کات کە پەنج
 نوێژە کە ی بۆ بکات بە پێنج نوێژ، جا ئەگەر پێغەمبەر (صلی اللہ
 علیہ والہ وسلم) برۆ ی وانە بوایە کە قەدەرە کان ئەگەری گۆرینیان هە یە بەدوعا یان

به تکا نهوه مانايهك ناميتته وه بۆ نهو كارو تكايه ي پيغه مبه ره (صلى الله عليه واله وسلم).

● يه كيتكى تر لهو بدلگانه نهو حديسه صهحيه ي پيغه مبه ره (صلى الله عليه واله وسلم) كه نه يگيتر نه وه ليتي: له كاتي هه لكردني ره شه با دا ر دنگي نه گۆزاو و پيغه كهوت كه نهو شه وهش نه نه خهوت و نه يفه رموو: "أخشى أن تقوم الساعة"، نه ترسم قيامت هه ستيت! نه گهر پيغه مبه ره (صلى الله عليه واله وسلم) بر داي وانه بو ايه كه قه ده رده كاني خوا نه گوخي ت گۆزانيان به سه ردا ييت و شتي تر بچي ته جيگه يان شه تر سه ي هيچ پاساويكي نه بوو، چونكه خو نهو نه يزاني پيش هاتني قيامت زۆر شتي تر هيه نه بي رووبدهن وهك: هاتني مه هدي و هاتنه خواره وه ي حه زره تي عيساو ده رچووني به نجو ج و مه نجو ج و هه لاتني خۆر له خۆر ناوه و... نه واني تريش ..

● نه وهش هه ر به لگه يه كي روونه كه شهو كه سه انه ي مژده ي به هه شتيان پيتر ابو له سه رده مي پيغه مبه ردا (صلى الله عليه واله وسلم) هه مو نه تر سان له وه ي بخوينه ناو ناگرو هه ر يه كه يان ده يان ترسيان لهو بار دوه ليته گيتر نه وه، هه يان بو نه يوت: "ليت امني لم تلدني"، نيمامي عومده ريش نه يفه رموو: "لو نادى مناد كل الناس في الجنة إلا واحداً لظننت أني ذلك الواحد"، ده ي نه گهر له ديدي شه م خوا پي دا وانه دا شه كه و ابو ايه كه قه ده رده كان گۆزانيان به سه ردا نايهت، شهو قسه و تر سانه هيچ مانايه كيان تي دا ناميتت و تر سي بي جي ن! - دوو ري يت له وان -.

¹ جامع لطائف التفسير، عبد الرحمن بن محمد القاسم، إمام وخطيب بدمولة الإمارات العربية (٢٣/٣٠٤). هه روه ها: روج المعاني في تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني، عماد الأكرسي (١٣/١٦٩).

• بەلگەیهکی تر ئەوەیە ئەگەر ئەوەی دوعا نەکات بپروای وانهبیت که قەدەرەکان تەگۆنجی بگۆڕین و شتی تر بچیتە جیگەیان ئەوە ئەو دوعاو پارانەوەر لالانەوێ لەخوا - که نەخۆشەکی بۆ چاکبکاتەوێ یان رزقی بۆ زیاد بکات یان منالەکی زاناو سەرکەوتوو بکات یان لەبەلاو زیانی ئەم و ئەو بپارێزیت - هیچ مانایەکی نەئەماو ئەو کارەئەبوویە گالتهجاری و خۆفرێدان، چونکه داوای شتیکی محال نەکات که قابیلی ئەو نییە دەستکاری بکریت!!

• تەنانت پێغه مبهەر ئەو کەسانە که لەژياندا بيشوميد بوون فيترەکات که دوعا بکەن ئەگەر مردن خیرتره بۆیان داوا بکەن خوا زووتر بپارێزیت، وه ئەفەرمویت: (لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ مِنْ ضَرِّ أَصَابِهِ فَإِنْ كَانَ لِأَبَدٍ فَاعِلًا فَلْيَقُلْ : اللَّهُمَّ أَحْسِنِي مَا كَانَتْ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي وَتَوَفَّنِي إِذَا كَانَتْ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي).^١ جا لەراستیدا ئەگەر ئەو دوعا کردنە گالتهجاری بیت و داوا کردنی شتی محال بیت ئەوە نە پێغه مبهەر (صلی اللہ علیہ والہ وسلم) موسلمانان فیری ئەو دوعا یە نەکات و نەئەو دوعا یەش دروستە مرۆژی موسلمان بیکات.

• شیخ نالوسی ئەلئیت: هی وا هدیە لێرەدا ئەلئیت: دوعا کردن بۆ دەربسیرینی عەبدایەتی و کزۆلی خۆتەو هەر ئەوەندە سوود بەسە بۆ ئەوەی بیکەیت! بەلام لەراستیدا ئەوە پێچەوانەی ئەو نایەتە یە کە ئەفەرموی: (ادعونی أستجب لكم)، (غافر: ٦٠)، نیشوێ هاوارم لێبکەن منیش وەلامتاشە دەمەو، هەر وەها پێچەوانەی ئەو فەرموودە صەحیحە پێغه مبهرشە (صلی اللہ علیہ والہ وسلم) کە نین عەبباس لە پێغه مبهردە ئەیگێرتەرە کە ئەفەرموی: (لا ینفع الحذر من القدر ولكن الله تعالی یحوو بالدعاء ما یشاء من القدر)، حەزەر کردن کە لکی نییە

^١ الاداب البیهقی، باب: الغیبیة بالاولاد.

له کاتی قەدەردا بەلام خوا بههۆی نزاهه هەر قەدەرێکی بویت ئەیسیرتەوه، ئین مەردەوهیبهی و تین عەساکریش له حەزردتی عەلیهوه نهگێرێوه که پرساری له پیغه مەبر (صلی الله علیه واله وسلم) کرد دەبارەى ئەم نایەتە که ئەفرموی: { يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ }، پیغه مەبر (صلی الله علیه واله وسلم) ئەفرموی: "لأقرن عينك بتفسيرها ولأقرن عين أمتي بعدي بتفسيرها، الصدقة على وجهها وير الوالدين واصطناع المعروف محول الشقاء سعادة ويزيد في العمر و يقي مصارع السوء"، چاوی تۆو چاوی نۆمه ته که شم به ته فسیری دروستی نەر نایه ته گەشنه که مهوه: خێر کردن وه خۆی و گوێزایه لێ و چاکه له گەل باوک و دایکداو چاکه دروستکردن نه مانه به ده ختی نه گۆرن بۆ کامه رانی و ته من زیاد نه کەن و له مردنی خراپیش مرۆژ نه پارێژن، دهی نه م شتانه ناچنه عەقله وه وابن نه گەر قەدەر نه گۆر بیت و نه گەری گۆرینی نه بیت.

● خۆای گهوره ئەفرموی: (لَسِنُ شُكْرُكُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ) (إبراهيم: ۷). واته: نه گەر سوپاس بکهن ئەوه په یمان بیت منیش بۆتانی زیادته که م. جا نه گەر شته کان زیادر که م نه کەن ئەم په یمانه چیه خوا نه یدان به بنده کانی و به مه نتیقی نه وانه بیت که بروایان به وه نیسه قەدەرە کان نه گۆرین ئەوه نه بوو-بۆنونه- خرا بیفهرمووايه: نه گەر سوپاس بکهن ئەوه نه وهی بۆم داناون نه تانده می و لیتانی ناگرمه وه..

جگه له م به لگانه هه دیس و ناساریکی زۆر هاتوه که ئەوه نه سه لیتن له توانادا هیه که قەدەرە کان بگۆرین به ههول و کۆشش و دوعار سه ده قە کردن و تکا کردن له خۆای په روه ردگارو سیلهی ره حم و.. وه که پیغه مەبر (صلی الله علیه واله وسلم) له حەججی مالتاوا ییداو به سه ر و شترێکی سووری گوێزایه وه بوو

نه يفرموي: (أَيُّهَا النَّاسُ، تَعَلَّمْنَ إِنَّمَا الْإِنْدِي ثَلَاثَةٌ يَدُ اللَّهِ فِي الْعُلْيَا، وَيَدُ الْمُعْطَى الْوُسْطَى، وَيَدُ الْمُعْطَى السُّنْلَى، فَتَعَلَّمْنَ وَلَوْ بِحَزْمِ الْحَطْبِ، ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ فَقَالَ: اللَّهُمَّ خَلِّ بَلْعَتٌ^۱ خَلَ كَيْنَهُ! نهو د باش بزنان که دهسته کانی سې جوړن: دهستی خوا که له سر ورو هم ورو دهسته کانه وديه، دهستی که سی به خشنده که له ناوډه استاډايه، دهستی وډرگر که له خواره وديه، که واته خوټان دهوله مهنه بکهن نه گهر به دار فر و شيش يوه، پاشان دهسته کانی سې ناسمان به زر کرده ووه و نه فرموي: پوره درد کاري خوښه ويست! نایا (په يامه که ی توږم) گهيانده؟.. جا نه گهر پیغه مبه (صلی الله علیه واله وسلم) برورای به وه نه بو ويټت که رزق به هول و کاسي کړدن نه کوږریت و دهوله مهندي دروسته کات چوڼ نه وه نه فرمويت و ناويشي نینه نيټت په يامي خوا؟!)

يان که پیغه مبهري خوا (صلی الله علیه واله وسلم)، موسلمان فيري نوټوي ټيستيخاره نه کات بڼ چييه؟ نه گهر بڼ نه وه نه بيټت که نه وه قه درانه نه توانریت بگوږریت و تکا له خوا بکريت بڼ نه وه نه قه درانه دهستکاري بکات بڼ نه م، نوټوي ټيستيخاره بریتييه له نوټوي د انراوه بڼ موسلمان کاتیک نه يه ويټت کاريتک بکات و که چي نازاني خيري تيډايه يان شهري تيډايه، له کاتهدا سووننه ته بڼي که دوو رکات نوټوي بکات و نه م دعايه بخوټيټت که پیغه مبهري (صلی الله علیه واله وسلم) صه حابه به پرتزه کانی خوټي فير کرده ووه بيخوټينن که نه ميه: (اللهم إني أستخيرك بعلمك، واستقدرك بقدرتك، وأسألك من فضلك العظيم، فإنك تقدر ولا أقدر، وتعلم ولا أعلم، وأنت علام الغيوب. اللهم إن كنت تعلم أن هذا الأمر - ويسمي حاجته - خير لي في ديني ومعاشي وعاقبة أمري فاقدره لي، ويسره لي،

^۱ إمام الهجرة المهرة بزوائد المسانيد العشرة، أحمد بن أبي بكر بن إسماعيل البرصبي.

ثم بارك لي فيه . وان كنت تعلم أن هذا الأمر شر لي في ديني ومعاشي وعاقبة
 أمري عاجله وأجله فاصرفه عني واصرفني عنه ، واقتدر لي أخيراً حيث كان ثم
 أرضني به)) (البخاري ١١٦٢)، واته: خواى خوشهويست! من بههزى زانستى تۆوه
 داواى خيتر لىندهكەم، بههزى دەسلانئى تۆوه داواى توانات لىندهكەم، داواى هەندئى
 لەو چاكە گه‌وردى خۆتت لىئنهكەم، دلنيام كه تۆ توانات هەيسو من نيمه، تۆ
 نهيزانى و من نايانم، تۆ زاناي بهه‌مرو نادياره‌كان، خواى خوشهويست! نه‌گەر
 تۆ نه‌زانى ئەم نيشه-ناوى نيشه‌كه نه‌هيتنيت-خيتره بۆ دىن و ژيان و پاشه‌روژى
 كارەكەم ئەوه بۆم رىكبخه‌و، بۆمسان بكه‌و به‌ره‌كه‌تى تىبخه، نه‌گەر تۆ نه‌زانى
 ئەم نيشه خراپه بۆ دىن و ژيان و نىستار پاشه‌روژى كارەكەم ئەوه لىم دووربخه‌روه‌و
 نه‌ويش له‌من دوور بخه‌روه‌و، خيترم بۆ بريار بده له‌هەر كوئىدايم و پاشان رازيشم بكه
 به‌و شته .

لەم شەرح و تەفصیلە زۆردى زانایانەوه لەناو صەحابەو تابعین و پێشەوانى دینەوه
 نەگەینه ئەودى كە قەدەرەكان و قەزاكانیش بە هەرل و بە درعای عەبد كۆزانیان بەسەردا دیت -
 نەكەر خوا نيزن بدات- و بەره‌ش ئەو ناكۆكیانه نامىنيت له‌نيوان ئەو دقانه‌دا كه‌نامازد بۆ
 نەگۆزینی قەدەرەكان نەكەن یان باسى ئەوه نەكەن: نایا نەكەر خوا شتیكى نەويست نەبیت یان
 نابیت، نایا خراپه كەروونه‌دات خوا پیتی خۆشه یان پێیناخۆشه ..

وہ لاهی چند گومانیک

ئەم بابەتی قەدەر و قەزایە چەند روونی بکەیتەو ھەر بەشی ئەو ناپروونی تێدا ئەمیتیتەو کە کەسانی دەروون نەخۆش یان کەم عیلم یان ناھەز بەدین ھەندئۆ گومان بھاتە ناو باسە کە، ھۆکەش ئەو ھەبە کە قەدەر و قەزایە روویەکیەو بریتییە لە درێژە ئەو نەخشەو سیاسەتە ی کە خوا داڕێژاوە بۆیە پێوە بردن و ھەتسوراندنی ئەم بوونە فراوانە، لە لایەکیشەو بەیوەندە بەم مەژۆھەو چارەنوسی ئەم مەژۆھە، بۆیە ناساییە کە مەژۆ نەتوانیت لە درێژە ئەو نەخشەو سیاسەتەنە حالی بێیت و تێیانبگات، وە کە چۆن لە درێژە ئەو نەخشەو سیاسەتە ی کە سێکی دەولە مەند یان سیاسەتەدار یان حکومەتیک یان نەخشەو سیاسەتە ی دەولەتیک گەرە یان بچوک بەتەر وادەتی حالی بێیت و پرسیاری نەمیت، ئەو تا ئیمامی تەحاری لەم بابەتەدا ئەفەرموی: "وأصل القدر سر الله في خلقه لم يطلع عليه ملك مقرب، ولا نبي مرسل، والتعمق والنظر في ذلك ذريعة الخذلان وسلم الحرمان، ودرجة الطغيان. فالخذر كل الخذر من ذلك نظراً وفكراً ووسوسة، فإن الله طوى علمه عن أنامه، ونهاهم عن مرامه، كما قال تعالى في كتابه: لا يُسألُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسألُونَ ﴿الأنبياء: ۲۳﴾، فمن سأل لم يفعل؟ فقد رد حكم الكتاب، ومن رد حكم الكتاب كان من الكافرين".

گومانی یە کەم: نایا خوا ناگای لە داھاتوو ھەبە کە چی نەبیت و چی نابیت، کام نەخشە سەر نەگرتت و کام نەخشە سەر ناگرتت؟

ئەلێن: بەلێ خوا گەرە وە کە چۆن ناگاداری رابردوو و ناگاداری نێستایە ھەر واش ناگاداری داھاتوو کە چی نەبیت و چی نابیت و داھاتوو ئاسمان و زەمین و مەژۆ و گشت خولقاو کانی تر نەزانی و ناگای لێبەتی، چونکە مەژۆ کە نازانی داھاتوو

چی ئەبیت نەوە بەلگەمی سنوورداری زانیاریەکانیەتی و کەموکورتی و نوqsانیشە بۆی، بەلام خوا سنوور نیە بۆ زانیاریەکانی و نابیی خوا تەو نوqsانیەیی تێدا بیست، ھەر مرۆڤتیک پێشبینیەکانی بۆ داھاتوو زۆرتر دروست دەرجیت ئەوہ نیشانەیی زاناوون و کاملبوونی زیاترە تێیداو ھەرکەسیش پێشبینیەکانی وادەرنەچن نەوہ عەیبەییە تێیدا، نابیی خواش ھەر وەک مرۆڤ بیست و شتەکان تا روونەدەن ئەیزانیت و کە روویدا تەو کاتە زانیاری بۆ دروست بیست دەبارەیی تەو شتە^۱، خوای گەورە

^۱ بەداخەرە پیاویکی زانی وەک شیخ بابا عەلی شیخ عومەری قەرەداغی نەسەر تەو بیروبروایە کە شت تا روونەدات خوایش نایزانن و کە روویدا تەو کاتە نوویش ئەیزانیت، (" القضاء والقدر في القرآن الكريم " ، بابا علی الشیخ عەر انقرداغی، ص ۱۷۶، لەبلازکراوەکانی نووسینگەیی تەفسیری، دیارە نەمەش تۆزی فەلسەفە عیسی کەلامو بەسەر بیو دلی تەو پیاووە نیشتەرە، خۆی لە چاوپێکەوتینکدا دەبارەیی خۆیی و مامۆستا پارەزانی نەئە: (من لە ھەلەبەییە فەقەیی بوم کە پارەزانی ھات بۆ مرگەوتی مەلا سالح و بوو فەقە: نەو کاتە شیخ عەزیز (کەلەنەسوی بووھانی) دەخۆتندو لە ھەموو ھارەلەکانی زیرەکزو تینگەیشتووتر بوو: مامۆستا مەلا سالحیش دانپێسادا (دناو، بەجیاواز لەوانی تر سەیری دەکرد: کە گەر پێتەرە سلیمانی لە مرگەوتی (شیخ مەحمود قەرەچینوار) یا لە (خوغانە) دەمدی، چەند لاپەرەییکی (فتح القریب) و سەرھەکەم لاخۆتند، کە لەسەرەتای پەنجاکاندا دەستیدایە کاری نایسندۆستی و بێداری نیسلاسی، ناگاداربووم مامۆستا نامەییکی گلەیی بۆ پەکی لە مەلاکانی سلیمانی نارد کە گواپە خۆتندنگاکەیی کردۆتە چەقی بلاوکردنەووی بێ دینی و نیلحاد، توانی بەچەند فەقەییەکی تێمزی پەکیو بێتیرن بۆ مەلاکە، من لەو کاتەدا لە خزمەت تەو مەلایەدا (دخۆتند، ناگاداربووم کە چەند کەوتبوو ھەلوئیتیتکی ناھەموارەوو بەدریژی ھەیرانی مرگەوتەکەدا پیاسەیی دەکردو بە منی دەگوت : فلانی کووم نیمانی لە کیزی گوێژە نەستووترە ئەمان بە مرگییدی ئەزانن، بەلام یۆزگار دەرچست کەبەقەدەر بالی مێشورنەپەکی نیمانی نەبوو. پاشان شیخ بابا عەلی نەئە: (لەوکاتەدا بەرگری لە نیسلاو خۆبەستەرە بە فەرمانەکانیەو کارتکی گرتگ بوو، مامۆستا پارەزانییش روۆ بەروۆ سالا بەسالا پێش دەویشت، تاوای لیھات گیانی خزمەتکردن بەنیسلام لەدلیدا جێگیو بوو. وازی لەھەندئە لە زانیاریە کۆتەکان ھیتا کە زۆرەیی ژیانی تێدا بەسەر بردبوو، وەکو (مەتین) و چوار سالی ژیانی پێوژی لەکەل (بووھانی گەلەنەسوی) و (پەرەوێزەکانی پینجسویی) دا تەواوکرد کە مەتین بوون، بەلام مامۆستا وازی لێھێتەن و روویکردە تەفسیری قورئان و مێژووی نیسلام و بابەتە نوێکانی بانگەوازی نیسلامی، وەک کتیبەکانی (سەید قوتب) و عەسەدی برای و نەبو نەعلاعی مەوردردی) و کەسانی تر، مامۆستا سە (تەھافت انغلافسەیی) ھەبوو لەبەک بەرگدا کە ھی (عەزالی و نین روئشو خواجە زاہە) بوون، زۆرم حەز لێدەکردن. نوویش حەزی لە (الدستور الاسلامی) مەوردودی و (تاریخ الدعوة الإسلامیة) مەسعود نەئەندەووی بوو، کە کۆکرابووە

نهفه رموت: (وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنَ سَّمَاءٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظِلْمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَصْبٌ وَلَا يَاسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ (٥٩))، كليله كانى ناديارى ته نيا لاي خوان، نهو نه بيت كهس نيا نزانيت، ناگاسى ههيه لهوانهسى لهوشكانى و لهده ريداه ههه و كه لايهك ناكه و نيته خواره ده نهو نهيزانيت و دانه و يله هيك نيه له ناو تاريكايى زهويدا بيت و نهو نهيزانيت، نه وشك و نه ته پرتك نيه له ده فته رتكي رووندا نه بيت.

ههروه ها نهفه رموت: (هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ)، ههروه ها نهفه رموت: (وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ).

نيسامى شافيعى ره جهه تى-خواى ليبيت- نهفه رموت: "ناظروا القدرية بالعلم، فإنا أقروا به خصموا، وإن أنكروا كفروا"^١.

گوماسانى دووهه: نيا سا خوا هه رمو نهو شتانهى كه له ده اها تودا روونه ده دن توماري كه ردون لاي خوزى يان نا؟ له وه لامدا نه بى بلتين: به لى، هيج ريتگرتك نيه بى

لهيك بهرگى بچوكدا، زوز به ناسانى نهو بهر كه بچوكه مان تالوگرتي كه رد بو بهر كه گهروه، ههروه دلامان به تاوا تى خومان كه يشته! -جا ماضت شايخ بابا عهلى بو ميژوو- نه لى: (ناشكرابه ناراته كهى نهو كه لى پيروز بو، نه وهى منيش هه كهر خدا بوخوزى بزائى كه چيدو چهنده فريان به نيسلامو بيرويا وهى نيسلاميه وه ههيه!!، له پيشه كى كتبى "نيشكردن يان نهه لى، شماره (٢٤)ى كتبته بلاو كراهه كانى پروژهى نيشك، وهر كه اووه كورته اووه دهو.

^١ شرح المحلحوية في العقيدة السلفية، صدر الدين علي بن علي بن محمد بن أبي العز الحنفي، تحقيق أحمد محمد شاكر، ياني له ته وهى-عيلم- دا مونه شهى قه دريه كان بكهه و لتيان پيرس: نايا خوا عيلسى به رابردو به نيشتاو به اها توه ههيه يان ههروهك نيميهو شت تاروونه دات نايزانيت! جانه كه نهو ديان سه مانده كه خوا عيلسى به رابردو به نيشتاو به اها توه ههيه نهوه نه بهن، نه كه نهو نكوليشيان له وه كه نهوه كه فرنه بن!، نيسامى رازى وهك پهراويتريك بو نهم قهسى شافيعى نه لى: (لو اجتمع العقلاء على ان يردوا على هذا الاكزام بحرف واحد لما استطاعوا الا ان يخذوا بقول غلاة القدرية انه تعالى لا يعلم الاشياء قبل وقوعها، بزوانه: المختار من كنوز السنة النبوية، د. محمد عبدالله الدران، ص ٢٤٣.

نهودی خوا نهو زانیاریانهی خوی تۆماربکات، چونکه هیچ کهستک ناتوانی بلی: خویابه نهو شتانه تۆمار مهکه! یان هیچ کهس ناتوانی بلی: خویابه نهکهر سو نهو شتانه تۆمار کرد سهبارت به ناسمانه کان و زهری و مروّقه کان نهو نیت زهوی و ناسمانه کان و نهوانهشی لهو ناوه دان ناچار نهبن که پیره لهو نووسراودی تو بکهن و نیت نیرادهو نیختیارو عهقلی خویان له دهست تهدهن! لهوه لاهدا نهبی بلیتین:

أ: کهس ناتوانی ریگه له خوا بگریت که نهو زانیاریانهی خوی دهرباردی داهاتوری نهه بوونه و درو ژیان و مروّقه تۆمار بکات، نه مه ههم واقیعهو ههم شه رعیش وا نهلی: واقیعه له بهر نهودی نهه بوونه و دره له سر سیستمیکی ورد نه پروات که نه خشی بۆ دارژراوهو به موو لانادات لیتی. و نه بی ههر واش بیت چونکه خو خوا و دک انیمه ناو دستیت به دیار نهه بوونه و دره بۆ نهودی بزانی سا کوی نه پروات و بهر کوی مل نه نیت! به لکو خوا نه خسه که ی بۆ داناوه نه بی بهو نه خسه به پروات و لهو خاله دا بو دستیت که خوا دیناوه تیندا بو دستیت، خوی که ورد نهه فرموی:

(وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَا لَّا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِیْهِ وَمَا یُعْمَرُ مِنْ مُّعْمَرٍ وَا لَّا یَنْقُصُ مِنْ عُمْرِهٖ اِلَّا فِیْ کِتَابٍ اِنَّ ذٰلِکَ عَلٰی اللّٰهِ یَسِیْرٌ (۱۱))، هر وهه نهه فرموی: (مَا اَصَابَ مِنْ مُصِیْبَةٍ فِی الْاَرْضِ وَا لَّا فِیْ اَنْفُسِکُمْ اِلَّا فِیْ کِتَابٍ مِنْ قَبْلِ اَنْ نُبْرَاَهَا اِنَّ ذٰلِکَ عَلٰی اللّٰهِ یَسِیْرٌ (۲۲)) نکیئا تاسوا علی ما فاتکم وَا تفرحوا بما آتاکم وَا اللّٰهُ لَآ یُحِبُّ کُلَّ مُخْتَالٍ فَخُوْرٍ (۲۳) ، هر وهه نهه فرموی: (وَالشَّمْسُ تَجْرِی لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذٰلِکَ تَقْدِیْرُ الْعَزِیْزِ الْعَلِیْمِ)، چند فرمودهش همه نهه روونتره کاتهوه.

ب: زیاد له مهش نهو تۆمار کردنهی خوا کهی مروّقه ناچارته کات نیرادهو عهقل و نیختیاری خوی له ده دستبات، نهوه درۆ کردنه به دهم خواره چونکه خو خوا

ناگاداریان ناکات لهو شتانه یان به نیگیا بۆیان بنیترست و نهواتیش مووبه موو له گه لیدا برۆن، نهی نیتر چۆن ته زانی خوا نه مه یانی نووسیوو ه یان ته وه یانی نووسیوه؟

ج: زیاد له مهش باشه خو خوا نیگیاو په یامیکی وردو بهرژوه و نه دنا میزی به پیغه مبه راندا بۆ ناردوو و که چی نه وان مووبه موو له گه لی ناچن و ناشلین: خواجه مادامیک تۆ نهو شتانه تۆمار کردوو و داوات کردوو لیمان که بیکهین نیتر زهوی و ناسمانه کان و نهواته شی لهو ناوهنده دان هه موو ناچارین که پیتره لهو نووسراودی تۆ بکهین و نیتر تیراده و نیختیارو عه قلی خۆمان له دهست بدهین!

د: زیاد له مهش نهو چۆره که سانه هه میسه باس له لایه نه سلبيه که نه کهن نه که لایه نه نیجابه که وه که بهر هه میکی سرورشی نهو ناخپسیه یان که تروشی هاتوون: نهو چۆره مرۆفانه هه رگیز نالین: خواجه مادامیک تۆ نووسیوو ته نیسه نوژیگه رو موسلمان و عیباده تکه ره بین نهوه ناچارین و نه وه تا خه ریکی نهوهین که تۆ نووسیوو ته! به لکو نهو چۆره که سه لارانه هه میسه لایه نه خراپه که نه گرن و نه لین: مادامیک تۆ نووسیوو ته گونا هبارو خراپ بین نهوه بۆیه نیسه ناچارین خراپ بین و خه ریکی گونا هکردن بین!

ه: زیاد له مانهش قسه که ی عومهر چند جوانه که نه شیداته پال پیغه مبه ره (صلی الله علیه و اله وسلم) که نه فه رموی: "مثل علم الله فیکم کمثل السماء التي أظلتکم، والأرض التي أقلتکم، فکما لا تستطیعون الخروج من السماء والأرض فکذلك لا تستطیعون الخروج من علم الله تعالی، وکما لا تحملکم السماء والأرض علی الذنوب فکذلك لا یحملکم علم الله تعالی علیها". فونه ی زانستی - راته سیسته مه کانی خوا که له رووی زانستی خواوه دانراون بۆ ژیان - وه که نه م ناسمانه

وايه كه سەرى لىگرتوون و وهك ئەم زەمىنە وايه كه ژىسى لىگرتوون، وهك چۆن ناتوانن لەسنوورى ناسمانەكان و زەمىن بچنە دەرەو هەرراش ناتوانن لەسنوورەكانى زانستى خوا بچنە دەرەو، بەهەمان شىوێ وهك چۆن ناسمانەكان و زەمىن ناچار تان ناكەن گوناھىكى ديارىكرائو بكەن، بەهەمان شىوێ زانستى خواش ناچار تان ناكات گوناھىكى ديارىكرائو بكەن.

و: زياد لەمانەى سەرەو هەش نىمە نەرەشمان سەلماند بەبەلگەى قورئانى و حەدىسى و بىروپراى سەحابەو زانايانى كۆن و تازە كه قەدەرەكان نەتوانن بگۆررێن و بەو سەيلەى شەرى و گونجاو دەستكارى بكرێن و ئەمەش ياساى خوايەو نەرە "جل جلاله" نەيانگۆرپێت بۆ عەبەدەكانى و خوا نەو دەرەفەتانه بۆ بەندەكانى نەرە خستىت.

ز: لەسەر و نەمانەشەو ئى خۆ بەپێى حەدىسى سەحیح خوا هەموو كەسێك بە موسلمانى و نىماندارى دروستەكات، بەلام دواتر باوك و داىك ئەيكەنە جوولەكە يان گاوير يان ناگيرەست وەك پيغەمبەر (صلى الله عليه و الهوسلم) نەفرەموى: (مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ كَمَا تَتَنَجَّى الْبَيْهِيْمَةُ بِبَيْهِيْمَةٍ جَمْعَاءَ هَلْ تُحْسِنُونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ، ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: (فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ، ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ)، هېچ منالێك نىبە بە موسلمانىتێ لەداىك نەبیت، دواتر نىتەر لە لاىەن باوك و داىكەو يان نەكرێ بە جوولەكە يان بە گاوير يان بە ناگيرەست، وەك چۆن ناژەلى لووت و گوێ ساغ بەگوێ و لووتى ساغەو لەداىكى نەبیت نایا نەبينن لووت و گوێ براپبیت كه لەداىك نەبیت؟

جا کهواته بۆچی ئەر کهسه لارو خوارانه نالین: خواجه تۆ هەر به موسلمانن ئیمه و خولقاندوو له بهر ئهوه ناچارین و هەر ئه بێ خواناس و خواجه رست بین و ناتوانین بیدین و گونا بهار بین!!

گومانی سینه م: نه گهر خوا شتیکی و یست و عه بدیش شتیکی و یست و شهیتان شتیکی و یست نایا و یستی کامیان جیبه جی نه بیته؟ یان نه گهر خوا شتیکی نه و یست و مرۆڤ یان شهیتان ئه و شته یان و یست نایا کامیان جیبه جی نه بیته؟

ئیمه له پیشه وهش و تمان: که خوا نه توانی کاری هه ریهک له مرۆڤ و په ری و شهیتانه کان رابگریته و نه یه لیتت ئه و کارانه بین، یان رینگه بدات پیچه وانه کانیا ن بین، به لام عه بد ناتوانی کارێک که خوا نه یه ویت رابگریته یان پیچه وانه که ی بیته، چونکه راگرتنی کاری عه بد له لایه ن خواره لاوازی عه بد نه گه یه نیت و خواش لاواز نیه تا عه بد کاره کانی رابگریته و په کیانه بخات: اخوای گه وره نه فەر مویته: "وَاللّٰهُ یَحْكُمُ لَّا مَعْقَبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِیْعُ الْحِسَابِ"، خوا بریار نه دات و حوکم نه کات کس ناتوانی په رچ له بهرده م حوکمی خوادا دابنی، به لام نه گهر شتیکی رووبدات که خوا خۆشی نایه ت لیتی ئه وه خوا ئیزنیداوه رووبدات له بهر هۆیهک یان زیاتر، نهک بیئاگاداری و بیته زنی ئه و روویاندا بیته..

گومانی چوارهم: نایا که عه بد کوفرته کات یان گونا ه و داوینپییسی نه کات ئه وه خوا نه یه ویت و پییخۆشه وهک چۆن چاکه ی نه ویت و پیی خۆشه؟ یان ئه وه سه رکه وتنه به سه ر ئیراده و یستی خوادا و به زاندنی ئه وه- په نا به خوا- ئه و نایه ویت و که چی هه ر رووشنه دات؟!

له وه لامدا نه لیتین: نه نه میانه و نه نه ویا نه، هه روه ها جیاوازی هه یه له نیتوان ئه و شتانه دا که خوا ئیزن نه دات رووبده ن: هه یه رووشنه دات و خواش پییخۆشه، هه یه

روونه‌دات و خوا پێیخۆش نییه، کاتیک که نێزن نه‌دات کاری چاک بکریت نه‌وه پێیخۆشه و نه‌شیه‌ویت بکریت، که نێزنیش نه‌دات کاری خراپه بکریت پێیخۆش نییه به‌لام نێزن نه‌دات بکریت، نه‌گه‌ر نه‌شیه‌ویت بکریت نه‌وه نێزن نادات و حه‌مه‌ن نابێ بکریت و رووبدات، چونکه کێ نه‌توانی رێگه له‌خوا بکریت. (وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدٌ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ آلٍ)، خوا نه‌گه‌ر ویستی سزای قه‌ومیك بدات نه‌وه کهس ناتوانی ره‌تیبکاته‌وه و جگه له‌خواش کهس ناتوانی بیته پشتیوانیان، خواش ویستی وابوو که میلیله‌تیک تووشی سزایه‌ک بکات نه‌وه کهس ناتوانی ره‌تیبکاته‌وه و نه‌و میلیله‌ته‌ش جگه له‌خوا پشتیوانیکیان بۆ نییه، بۆیه خوا نه‌کوفرو خراپه‌کاری نه‌ویت و نه‌پێیخۆشه بکرین، به‌لام له‌بهر نه‌وه‌ی بریاریداره مرۆڤ و پهری بکاته خولقاوتیکی خاوه‌ن نه‌راوه، رێگه‌ی نه‌و شتانه‌یان لێناگری مه‌گه‌ر بۆ حیکمه‌تیک بیته، خوای گه‌وره نه‌فه‌رموی: (إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ)، نه‌گه‌ر کاسفرین خوا بیتمه‌ته لێتان و رازی نییه و کوفری پێخۆش نییه بۆ عه‌به‌ده‌کانی، نه‌گه‌ر سوپاسیسی بکه‌ن پێی رازیسه و خۆشی دێ لێتان، گوناه‌ی که‌سیش نادریت به‌کۆلی که‌سی تر دا..

گومانی پێنجهم: ئایا خوای گه‌وره له‌و پێشبینانه‌دا که نه‌یکات بۆ ناسمانه‌کان و نه‌ستیره‌کان و مرۆڤ و شه‌یتان و په‌رسه‌کان نه‌که‌وتیه هه‌له‌و رینه‌که‌ویت که واده‌نه‌چیت و پێچه‌وانه‌که‌ی ده‌ره‌چیت؟

له‌وه‌لامدا نه‌بێ بلیین: نه‌گه‌ر به‌هه‌له‌ ده‌ره‌چیت نه‌وه به‌لگه‌ی سنوورداربوونی زانستی خوایه‌و به‌لگه‌شه له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که خوای گه‌وره ناگای له‌جیهانی غه‌یب و نادیار نیه و خواش هه‌ر نه‌وه‌نده‌ی مرۆڤه‌ بینینی نه‌روات و نه‌مه‌ش به‌شه‌رع و به‌

عقلیش هدهلهیه، خورای گهوره نه فهرموی: " وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبُرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ رَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلْمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ (۵۹). " تمهه بهعه قلیش هدهلهیه، چونکه نهوه نهوپهیری نوقسانیه نه گهر روویدات و نابی خواش نوقسانی تیدابیت.

گومانی شه شهه: تیوه که نه لئین: قهدهره کان نه گۆرپین و تمهمن کهم و زیادی پینه کریت و رزق زۆرو که می پینه کریت، نهی وه لاهی نهو فهرموده یه ی پیغه مبهبر (صلی الله علیه و اله وسلم) چۆن نهده نهوه که کاتیک نوم حه بیبه دعوی کردو ووتی: "اللهم أمتعني بزوجي رسول الله صلى الله عليه وسلم و بأبي أبي سفيان و بأخي معاوية"، پیغه مبهبر (صلی الله علیه و اله وسلم) فهرموی: " قَدْ سَأَلْتُ اللَّهَ لِأَجْلِ مَضْرُوبَةٍ وَأَيَّامٍ مَعْدُودَةٍ وَأَرْزَاقٍ مَقْسُومَةٍ لَنْ يُعْجَلَ شَيْئًا قَبْلَ جَلِّهِ أَوْ يُؤَخَّرَ شَيْئًا عَنْ جَلِّهِ وَلَوْ كُنْتُ سَأَلْتُ اللَّهَ أَنْ يُعِيدَكَ مِنْ عَذَابِ فِي النَّارِ أَوْ عَذَابِ فِي الْقَبْرِ كَانَ خَيْرًا وَأَفْضَلَ " رواه مسلم، نهوه تا پیغه مبهبر (صلی الله علیه و اله وسلم) ره خنه له نوم حه بیبه نه گری که داوای تمه ندریزی بۆ میردو براو باوکی نه کات و پیتی نه فهرموی: تۆ داوای گۆرپینی نه جه لئیک نه که ی که دانراوه و داوای گۆرپینی شوینه واریک نه که ی که نه خشه که ی ریژراوه و داوای گۆرپینی رزقیک نه که ی که دابه شکراره!

زانایان بۆ وه لاهی تمه نه لئین:

۱- له جه نئین فهرموده ی صحیحی پیغه مبهبر دا هاتوه که تمهمن و رزق گۆرپانیاں به سه ردادیت که نیمه له پیشه ره چهند فهرموده مان هیتا، ههروه ها له نه نه سه وه به صحیحی هاتوه که پیغه مبهبر (صلی الله علیه و اله وسلم) پیغه فهرموی: "اللهم أكثر

ماله وولده و اطل حياته و اغفر له" ^۱، خواجه مالیشی زۆربکه و منالیشی زۆربکه و ته مەنیشی درێژ بکه و لیشی خۆشبیبه، ته نهس خۆی ته فه رموی: "فدعا لي بثلاث فدفنت مائة وثلاثة وان ثمرتي لتطعم في السنة مرتين وطالت حياتي حتى استحيت من الناس وأرجو المغفرة" ^۲. پیغه مبهه (صلی الله علیه و سلم) سۆی دوعای بۆ کردم، نه وه بوو به دهستی خۆم صدو سۆی نه وهی خۆم ته سپهردهی خاک کرد، داردره خته کاتم سالی دوو جار به ریا نه دار لیبان نه خورا، نه وه نه دهس ته مه نم درێژ بوو شهرم له خه لکی نه کردو نو میدیشم وایه خوا لیمخۆش ببیت.

ههروهها سه عدی کۆری نه بی وه قعاص (رهزای خوای لیبیت) دوعای کرد له کابرایه که بوختانی بۆ کردبوو، وتبووی: "إن سعداً كان لا يسير بالسرية، ولا يقسم بالسوية، ولا يعدل في القضية"، سه عدا ناچیت بۆ جیهاد له گه ل مه فزه کاندا، به داد سامان دابهش ناکات و داد په ره ریش نیه له داوهره یکردندا! سه عدیش دوعای لیکردو فه رموی: "أما والله لأدعون بثلاث: اللهم إن كان عبدك هذا كاذباً قام رياءً وسمعة، فأطل عمره، وأطل فقره، وعرضه للفتن"، سویند به خوا منیش سۆی دوعات لیته که م: په ره وردگار لته گه ر ته م عبه دهی تۆ درۆ نه کات و ته م قسه یه بۆ ریا بازی و ناویانگ نه کات، نه وه ته مەنی درێژ بکه ره وه هه ژاری بجه و بیکه ره په ندو نا پرووی بیه، نه وه بوو کابرا کۆله واریبوو به درعا که ی سه عده وه وه له وه ودوا که کاری گەنی نه کرد لیبان نه پرسی نه وه شهرم ناکه ی؟ نه بیوت: پیریکسی ناخر شهرم، کۆله واریبووم به نزاکه ی سه عده وه! نه وهی ته م رووداوه ته گێریته وه نه لئ: من خۆم

^۱ الادب المفرد، قال الشيخ الألباني: صحيح.

^۲ الادب المفرد، محمد بن إسماعيل أبو عبدالله البخاري الجعفي، ت: محمد نؤاد عبدالباقي،

نهو پیاوهم بیینی نه‌ونه‌نده پیربوو پیلوی هه‌ردووچاروی نیشته‌سه‌ر یه‌گتری و شه‌رمی تیندا نه‌مابوو، به‌و کوسیری و ته‌مه‌نه‌وه ریگه‌می به‌ که‌نیزه‌ک و که‌چان ته‌گرت و ده‌ستبازی له‌گه‌ل نه‌کردن!^۱

۲- له‌پیشه‌وه باسی نه‌وه‌مانکرد که مرۆف دروسته بۆی که داوابکات خرا زووتر بيمرینیت نه‌گهر ژیان خیر نیه بۆی و قیامهت خیرتره بۆی، وه‌ک نه‌فه‌رمویت: (لَا تَمْتَنِينَ أَهْدَكُمْ الْمَوْتَ مِنْ ظُلْمٍ أَصَابَهُ فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ فَأَعْلَا فَلْيُقْبَلِ : اللَّهُمَّ أَحْسِنِي مَا كَانَتْ الْحَيَاةَ خَيْرًا لِي وَتَوَفَّنِي إِذَا كَانَتْ الْوَفَاةَ خَيْرًا لِي)^۲.

جا له‌راستیدا نه‌گهر نه‌و دوعا کردنه گالته‌جاری بیت و داوا کردنی شتی محال بیت نه‌وه نه‌ پیغه‌مبه‌ر(صلی الله علیه‌واله‌وسلم) موسلمانان فیری نه‌و دوعایه نه‌کات و نه‌وه دوعایه‌ش دروسته مرۆفی موسلمان بیکات.

۳- هه‌ندی له‌زانا یان نه‌لین: نه‌م فه‌رموده‌یه‌ی نوم چه‌بیبه‌ دزایه‌تی نه‌و راستیانه‌ ناکات و نه‌وه‌ی له‌و فه‌رموده‌یه‌ وه‌رده‌گیریت نه‌وه‌یه‌ که پیغه‌مبه‌ر(صلی الله علیه‌واله‌وسلم) ریگری له‌و دوعا پارانه‌وه‌یه نه‌کردوووه نه‌یفه‌رموووه: (نزاکردن بۆ زیاد کردنی ته‌مه‌ن هیچ رۆلێک و کاریگه‌ریه‌کی نییه‌) یان نه‌یفه‌رموووه: (عانیشه‌ دوعای وامه‌که دروست نیه‌)، تا ئیوه‌ش بیده‌ن به‌گۆی نه‌و چه‌دیسانه‌ی تردا که له‌خالێ یه‌که‌مدا باسه‌مانکردن، به‌لکو نوم چه‌بیبه‌ی فیری باشترین شیواز کردوووه له‌نزاکردندا چونکه نزاکردن عیباده‌ته‌و ره‌چاو کردنی باشترین شیوازیشتیکی پتووسته‌ تیندا^۳، له‌مه‌ش رۆشنتر ئیبنوموفلیح نه‌فه‌رموی: (أَنْ هَذَا الْحَدِيثِ أَنَّهُ

^۱ پروهانه: "الجمع بين الصحيحين البخاري ومسلم"، محمد بن فتح الحميدي، ت.د. علي حسين البراب.

^۲ الاداب، البيهقي، باب: المصيبة بالاراد.

^۳ تعليقات على شرح العقيدة الطحاوية لابن أبي العز الحنفسي، عبد العزيز بن محمد العبد اللطيف،

—عليه الصلاة والسلام— لم ينه أم حبيبة أو لم يخطئ أم حبيبة في دعائها وإنما أرشدها إلى الأفضل، الأفضل أن تستعبد من عذاب جهنم ومن عذاب القبر^١.
 وهك له فخر موروده يه كي تردا هاتوره بيغهمبهر (صلى الله عليه واله وسلم) هه موو
 موسلمانان فترنه كات كه به شيوازيكي جوان دوعابكهن و نه فرمويٽ: (يا أيها
 الناس إن الغنى ليس عن كثرة العرض ولكن الغنى غنى النفس وإن الله عز وجل
 يوتي عبده ما كتب له من الرزق فأجملوا في الطلب خذوا ما حل ودعوا ما
 حرم).^٢، خه لكينه! دهوله مهندي به مال زوري نيه، بهلكو دهوله مهندي دهوله مهندي
 دهروونه، خواي پهروه ردگاريش نهو رزي و بزيويه ي بز عهدي بريوه تهوه ههر
 پيٽيه دات، جا نيٽهش به جواني دوعاو دارا بكهن، شهوي حه لاله وهريبگرن و
 نهوه شي حرامه وازيليبهينن..

٤- ههندي له زانايان نه لٽين: يه كيك له ناوه كاني خواي گه وره (المؤخره)، ياني: شت
 دينٽيه دواوه، وهك چون شتيش نه بابه پيشهوه، دواختني شت يان (كه ونيه) وهك
 دهستكار يكردن و دواختن يان پيشخستني ته مهن و ژيان و مردن، يان شه رعيه
 وهك دواختن و پيشخستني نوٽو روژووشكاندن و .. هتد، بزيه سروشتيه كه نهو
 دوعايهش بكرٽت و هيچ دژايه تيه كي شه رعي تيدا نيه.^٣

^١ وهريگراوه له (ماده ي عقيدته بق ثامسي چواره م: ل ٨٤)، له نو ميني هه مان نويسه ري سر چاوه ي

پيشهوه، نه ويش له كتيبي "الردع" ي ثين مطلع وه ريگرتوه كه به دهق نه لٽي: (لَمْ يَنْهَ وَأَمَّا أَنْ الدُّعَاءَ لَا
 أَتْرَ لَهُ فِي نَهَادَةِ الْفُجْرِ، وَأَمَّا أُرْشِدَ إِلَى الْأَفْضَلِ لِأَنَّهُ جِهَادَةٌ).

^٢ صحيح لغيره، (صحيح الترغيب والترهيب - الألباني، زماره ي نمروده: ١٧٠١).

^٣ بهواهه كتيبي: (أسماء الله الحسنى الثابتة في الكتاب والسنة، د. محمود عبد الرازق الرضواني، الأستاذ المساعد
 بقسم العقيدة والمذاهب المعاصرة، كلية الشريعة وأصول الدين جامعة الملك خالد).

كۆتايى

چەند سەرنىيىك لەسەر فەرموودە كەي نىيەن مەسعود

لە كۆتايى ئەم نامىلىكە يەدا پېمباشە كە چەند تېشىكىك بىخەينەسەر ئەو
فەرموودە يەيە عەبدولاي كورپى مەسعود كە باسى قەزاو قەدەر ئەكات و ھەندىك
لەبەر زۆر وردنە بوونە لىي ئەيكەنە كىشە لەم بابەتەدا، ئەمەش بۇ ئەو ھى بىتتە
بەشىك لە چارەسەر نەك بەشىك لە گەرتتە كە .

عەبدولاي كورپى مەسعود ئەلئى پىتغە مېبەر (صلى الله عليه واله وسلم)

پېيىراگە ياندىن كە پروامان وايە ھەر ئەو ھەر راستگۆ بە راستگۆ زانراو فەرموى: « إِنَّ
أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا نُطْفَةً ، ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذَلِكَ ، ثُمَّ
يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ ، ثُمَّ يُرْسَلُ الْمَلَكُ ، فَيَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ ، وَيُؤَمَّرُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ :
بِكُتْبِ رِزْقِهِ وَأَجَلِهِ وَعَمَلِهِ وَشَقِيٍّ أَوْ سَعِيدٍ . فَوَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ
بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّىٰ مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ ، فَيَعْمَلُ
بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُهَا ، وَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّىٰ مَا يَكُونُ بَيْنَهُ
وَبَيْنَهَا إِلَّا ذِرَاعٌ ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا » . مُتَّفَقٌ
عَلَيْهِ .

واتە: دلتىابن كە ھەرىك لە نىئە لەسكى دايكىدا چل رۆژ بە نوتفەيى
ئەمىنئىتتە ھەو پاشان ئەو ھەندەش بە عدلە قەيى و پاشان ئەو ھەندەش بە موزغەيى،
پاشان فرىشتەيەكى بۇ ئەنئىرئىت و رۆج ئەكات بەبەرىداو فەرمان بەو فرىشتەيە
ئەكرىت كە چوار وشە ھەيە بىنووسىت: نووسىنى رزق و نەجەل و كارو كامەرانى
يان بەدبەختى ئەو كەسە، بەو كەسەي جگە لەو خوايەكى راستە قىنەي تىننە ھى
واتان ھەيە خەرىك ئەبىت بە كارى خەلكى بەھەشتەو تا ئەندازەي قۆلئىك لە نىئان

ئەو بەهەشتدا ئەمینی کتیب پێشی ئەکەوێت و دەست ئەداتە کاری خەلگی ناگرو
 نەچیتەناوی، هی واشتان هەیه خەریک ئەبیت بەکاری خەلگی ناگروه تا ئەندازە
 قۆلێک لەنێوان ئەو ناگردا ئەمینی کتیب پێشی ئەکەوێت و دەست ئەداتە کاری
 خەلگی بەهەشت و نەچیتەناوی..

ئەم فەرموودەیهی ئێین مەسعود سەبارەت بە قەزاو قەدەر گەرفتی زۆر
 دروستە کات بۆ ئەو کەسانە ی کە شت وردناکەنەو هەر وا لەناو زاھروو رووکەشی
 مەسەلەکاندا ئەمێننەو و ناچنە ناو کەزۆک و قولایی بابەتەکان و تەنیا لەتاکە
 فەرموودەیه کەو حوکمی مەسەلەیه کی ئالۆزی وا وەرئەگرن ئەک لەکۆی هەموو ئەو
 فەرموودانەو کە لەم بابەتەدا هاتوون.

یەگەم: ئەم فەرموودەیه راستەو بوخاری موسلیم ریبوایەتیا نکر دوو بەو پێشەش
 نابێ صیححەتی فەرموودە کە بخریتە ژێر پرسیارەو، بۆیە ئەلێین: فەرموودە کە
 صەحیحەو نکولی لێناکرت، بەلام نابێ حوکمی مەسەلەیه کی هەستیار ی وەک
 قەزاو قەدەر بەتەنیا لەم فەرموودەیه وەربگرن و هەموو فەرموودەکانی تر کە
 لەم مەسەلەیه دا هاتوون پشتگوێ بچەین بیان لەبەر ئەمیان هەموو ئەوانی تر
 تەئویل یان تەزعیف بکەین، بەلکو ئەبێ ئەو بزانین هیچ پێگرتنک نیە لەو دا
 ئەمیان تەئویل بکەین و لەگەڵ ئەوانی تر دا بیگوینین وەک لە پێشەو ئەمەمان
 روونکر دوو لەپووی بەلگەو.

دووو: لە حەدیسە کە دا سەرەتا چوار شت باس ئەکات: (نووسینی رزق و ئەجەل و
 کارو کامەرانی یان بەدبەختی ئەو کەسە) بەلام لە داویدا تەنیا باسی دوانیان
 ئەکات کە قاییلی گۆرین نین: (بەدبەختی یان کامەرانی، هەر وەها کارەکانی)،
 کەچی باسی (رزق و ئەجەل کە) ی نەکردوو ئەمەش پشتیوانیکە بۆ ئەو

فهرمود انمی تر که نه فهرمویت: "لَا يَرُدُّ الْقَضَاءَ إِلَّا الدَّعَاءُ، وَلَا يَزِيدُ فِي الْعُمُرِ إِلَّا الْبِرَّ"^۱، "الدعاء يرد القضاء، وإن البر يزيد في الرزق، وإن العبد ليحرم الرزق بالذنب يصيبه"^۲، "لا ينفع الحذر من القدر، ولكن الله عز وجل يمحو بالدعاء ما شاء من القدر"^۳، "مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ رِزْقُهُ، أَوْ يُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ، فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ"^۴، "نیماسی سیوتی له رافهی تم فهرموده یه دا کۆمه لئیک قسه ی جوان نکات و نه فهرموی: "من سره أن يبسط عليه في رزقه" یانی: رزقی فراوان بکریت و بزوی زیاد بکریت، نه شلین: یانی: بهره که تی تینه خات، "ینسأ فی اثره" واته: نه جهلی دوا بگریت، چونکه نه جهل سه بره ژیا نه، نه وهی له حه دیسه که وه ده نه که ویته نه وهیه که نه جهل زیادیش نکات و که میش نکات، نه مهش دوو رای مه شهوری له سه ره... (به لام) نه وانهی نه لئین: نه جهل ناگۆزی دین ته نویلی تم حه دیسه نه که نه و نه لئین زیاد بویون یانی بهره که ت نه که ویته کاته کانی و پشتیوانی نه کریت بز عیباده تی زۆرتتر، منیش کتییکی تایه تم لهو باره یه وه داناوه^۵.

سینیه: "نیمه له پیتشه وه نه وه مان سه لماند که بز فونه-یه کینکی وه ک عومهری کوری خه تتاب و عه بدولای کوری مه سعودو نین عه بیاس له ناو سه حابه کانداو زه ححاک و قه تاده له ناو تا بیهینداو شه وکانی و نالووسی و کئی و کئی له ناو

^۱ زماره: "۹۹۶۸" له کتیبی "الجامع الصغیر فی احادیث البشر النذیر، جلال الدین عبد الرحمن بن ابی بکر السیرطی.

^۲ زماره: "۲۴۵۷" له کتیبی "الجامع الصغیر فی احادیث البشر النذیر، جلال الدین عبد الرحمن بن ابی بکر السیرطی.

^۳ القضاء والقدر للبيهقي، ص ۱۸۷.

^۴ اللؤلؤ والمرجان فيما اتفق عليه الشيخان، محمد فؤاد عبد الباقي.

^۵ النبیاح علی صحیح مسلم، جلال الدین السیرطی

مُسْتَقِيمٌ وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ^۱، يانى: خىۋاي گەررە لەناۋ ھەررېكى پاكەۋەر ھاررې لەگەل فرېشتەكاندا دانەبەزىت كە ھەشت فرېشتە عەرشى خىۋايان ھەلگرتوۋەر، خىۋاي گەررەش لەكوتى زەررەكەيدا وىستى كورسىەكەى دانەنىت و بەدەنگى خۆى ئەفەرموى: نەى بەرەى پەرى و مرزۇ! من لەو رۇزەۋەى كە نىۋەم دروستكردوۋەر قسەكانى نىۋەر نەبىستم و سەرى كارەكانى نىۋەر نەكەم، كەۋاتە نىۋەش ئەمرۆ بىدەنگ بن و گوتم بۇ بگرن: دلتىابن! نەمانە ھەموو كسارى خۆتانن و نامەى كردهۋەكانى خۆتانن بۆتاننەخوئىرتتەۋەر، جا ھەر كەس كارى باشى تىدا بىنى نەۋەر باسوپاسى خوا بكات، و ھەر كەس شى جگە لەۋەى بىنى با لۆمەى كەس نەكات لۆمەى خۆى نەبىت. لە رىۋايەتتېكى تردا ئەفەرموى: (ياعبادي! إِنَّمَا هِيَ أَعْمَالُكُمْ أَخْفَظُهَا عَلَيْكُمْ، فَمَنْ وَجَدَ خَيْرًا فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ، وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذَلِكَ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ)^۲.

يانى: نەى بەندەكام! دلتىابن كە نەۋەى لەكارنامەكانتاندا نەبىنن كردهۋەكانى خۆتانن و بۆم پاراستون، جا ھەر كەس كارى باشى تىدا بىنى نەۋەر باسوپاسى خوا بكات، و ھەر كەس شى جگە لەۋەى بىنى با لۆمەى كەس نەكات لۆمەى خۆى نەبىت.

پېنچەم: نەۋەر فەرمودەى ەۋو نىعجازى زانستى زۆر گەررەى تىداىە، بەكەمىان دەرىبارى دروستبوۋى مرزۇ لەسكى داىكانداۋ دوۋەمىان دەرىبارى ژىانى مرزۇشە پاش دەرجوۋى لەسكى داىكى، بەكەمىان شىتېكى مادىي و فىزىكىيە: باسى

^۱ إتحاف المحررة المهرة بزوائد المسانيد العشرة، أحمد بن أبي بكر بن إسماعيل البرصدي.

^۲ الاذكار النبوية، عبي الدين أبي زكريا يحيى بن شرف النووي الدمشقي.

قۆناغەکانی دروستبوونی کۆریەلەیه که حەقەن ئەبێ بەو شیوەیه دەربجیت که خوا نیەویت و بەرنامە یۆ دانارەو زانستی تازەش ئەمە ی سەلماندووه، دووهمیان شتیکی مەعنەوی و غەیبییە: سنوور بۆ رزق و ژیان و کارو کامەرانی یان بەدبەختی ئەکیشریت که حەقەن هەر ئەبێ لەو سنوورەدا بەرزو نزم بکات، ئەمە نمونە ی لەناو مرۆفەکانیشدا هەیه، بۆ نمونە: دەوڵەت بە هاوڵاتیانی ئەلیت: ئەو سنووری بۆژیوی و مووچە ی تێدیە، ئەگەر ئەو کارانە بکەن بۆژیویە کەتان بەرزنەبیتهوه بۆ ئەو سنوورەو ئەگەر ئەو کارانە ی تر بکەن بۆژیوتان نزمەبیتهوه بۆ ئەو سنوورە، پاش ئەو بەلانسیان بۆ دانەنرتیت و پەییوەست ئەکرین بەبەرنامەیه کەوه که پێپەروی لەو سیستەمە بکات، واتە: (ئەگەر ئەو کارانە بکەن بۆژیویە کەیان بەرزنەبیتهوه بۆ ئەو سنوورەو بەلانسە کەیان زیادنەکریت، ئەگەر ئەو کارانە ی تر بکەن بۆژیویان نزمەبیتهوهو دیتەخوار بۆ ئەو سنوورە). ئەم فەرموودەیه شتیکی لەو شیوەیه، ئەو سنوورانە دیارینەکرین و داخڵ بەو سیستەمە ئەبن که هەموو کارەکان رێژە ی دیاریکراوی خۆیان ئەبیته و قابیلیەتی ئەوەشیان پێنەدرتت کە زیادو کەم بکەن بە پێی هەول و کۆششی کەسە کە. ئەکەس ئەتوانن لەو بەرنامانە دەبجیت، ئەکەسیش بۆی هەیه لۆمە ی جگە لەخۆی بکات ئەگەر وەک کەسانی تر ئەو قەدەرانی ئەگۆری بەرەو باش و باشتر، فەرموودە کە ی پێغەمبەر (صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم) ئەم روونکردنەو یە روونتر و رۆشنتر ئەکاتەوه که ئەفەرموی: "مثل علم الله فيكم كمثل السماء التي أظلمتكم، والأرض التي أقلتكم، فكما لا تستطيعون الخروج من السماء والأرض فكذلك لا تستطيعون الخروج من علم الله تعالى، وكما لا تحملكم السماء والأرض على الذنوب فكذلك لا يحملكم علم الله تعالى عليها"، نمونە ی زانستی-واتە سیستەمەکانی خوا که

له‌په‌روی زانستی خواوه داتراون بۆ ژيان-وهك نهم ناسمانه وايه كه سه‌رى لىنگرتوون و وهك نهم زه‌مینه وايه كه ژىرى لىنگرتوون، وهك چۆن ناتوانن له سنوورى ناسمانه‌كان و زه‌مىن بچنه ده‌روه هه‌رواش ناتوانن له سنوره‌كانى زانستى خوا بچنه ده‌روه، به‌همان شيوه وهك چۆن ناسمانه‌كان و زه‌مىن ناچارتان ناكهن گوناھىكى ديارىكرائ بكه‌ن، به‌همان شيوه زانستى خواش ناچارتان ناكات گوناھىكى ديارىكرائ بكه‌ن.¹

نهميه كه خواى گه‌وره له ده‌يان نايه‌تدا لۆمى خه‌لكى به‌دبه‌خت نه‌كات كه خۆيان به‌دبه‌خت نه‌كهن و له‌برى نه‌وى عه‌قلىيان به‌ولتێنن و قۆلى كارو هه‌ولتى لىته‌لبمالن و له‌و به‌دبه‌ختيه خۆيان رزگار بكه‌ن و به‌رزى و به‌پىزى خۆيان به‌مىلێنن دىن خۆيان فرىووته‌ده‌ن و نه‌و به‌دبه‌ختى و دواكه‌وتنه‌يان نه‌خه‌نه سه‌ر خواى په‌روه‌ردگار و نه‌لێن: "لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا". نه‌گه‌ر خوا بى‌بىستايه نه‌وه ئىمه هاوبه‌شمان بۆ نه‌و دانه‌نه‌ناو به‌رنامه‌ى سه‌رامكردنى هىچ شتىكىشمان

¹ بۆ تىزىكرده‌وى نهم چه‌مه‌كه له زېهن رووتىن نمونه بۆ مرۆڤ و قه‌ده‌ره‌كان بى‌تېپيه له به‌رنامه‌كانى "پله‌ى ستمىن"، به‌تايپه‌تى ياره‌يه پله‌ به‌رزىكان، كه نه‌وانى ياره‌يه كه ده‌كهن نازادن نه‌نانه‌ن له هه‌لبژاردنى يارىزان و ته‌شكىله پىتكه‌وه‌نان... تا ته‌واوى ياره‌يه كه له سه‌ره‌تاوه بۆ كو‌تايى، كه‌مىش نايه‌ت به‌خمايلدا له‌حاله‌تى دۆراندا لۆمى دانه‌رى به‌رنامه‌كان بكات، نه‌و وهك ته‌و كه‌سه وايه كه‌نه‌بلمسه‌نه‌كان نه‌لێن: "مرۆڤ نازاده له دوىنياه‌ى كى په‌سنووردا"، يان وهك نه‌وى هه‌ندى له‌زانايان نه‌لێن: (مرۆڤ خولقاوتىكى نازادى ناچاره) يان (مرۆڤ شتىكه له نىزان نه‌مىش و نه‌وشدا)، جا نه‌گه‌ر مرۆڤتىك بترانېت به‌رنامه‌يه‌ى كه‌و شىويه دابىت نازاديه‌كانى يارىزانه‌كان بيارىزىت له‌ناو به‌رنامه‌يه‌ى ناوه‌ها ورده‌ا، تىتر بۆ په‌روه‌ردگار نه‌ترانېت مرۆڤ داخه‌ل به‌به‌رنامه‌يه‌ى بكات نازادى بكات له‌وه‌دا ته‌شكىله‌ى خۆى هه‌لبژىرت و به‌نازادى گه‌مى ژيان بكات و كه برديه‌وه خۆى به‌راوه‌ بزانىت و كه دۆراش خۆى به‌دۆراو بزانىت نه‌ك يه‌كێكى ترو لۆمى خۆشى بكات نه‌ك به‌رنامه‌كان و كۆمپيو‌ترة‌كه‌و نهم و نه‌و.

نەئەبوو، ئابەو شۆبەش خەلکانی پێش ئەوان دەستیاندایە درۆکردن تا سزای
سەختی ئێمەیان چەشت!

مەرلەوی لەگەڵ پەرەژنیکدا کە تا ئەو تەمەنەش نوێژی نەئەکرد کەوتە
گفتوگۆیەکی خۆشک و بڕایانە، مەرلەوی پێی نەئیت: ئەری دایەگیان تۆ بۆچی
نوێژناکە ی دوای ئەو هەموو تەمەنە؟! پەرەژنە کە نەئێ: مامزستا گیان! خرا
لەئەزە لا بۆمەنی نووسپووە کە نوێژنە کەریم! بۆیە من ئەگەر نوێژی بکەم ئەو عیلمی
خو ئە کەوتیتەوه بەدرۆه! مەرلەویش فەرمووی:

دەفتـــــــەری عیلم و لەوحت لەبەر بوو؟!

غەمت هەر جەهلی صاحیب دەفتەر بوو؟!

گروفتـــــــاری نەفس ئەمارە ی خۆتی

شەل و پەت نە کـــــــەمی ئە ی شیتتی پەتی!

شەشەم: ئەم فەرموودەییە ئەو فەرموودانە ی تریش کە باس لەو ئەکەن کە خرا
ناگادارە لەسەرەتاو لە کۆتایی هەموو شتێک و ئەزانێ کێ کامەرانەو کێ
بەدبەختەو کێ بەهەشتیەو کێ جەهەننەمییە، وە ک لەم فەرموودە ی نیین
مەسعودەدا دەرئە کەوت و لە دەیان فەرموودە ی تردا ئەمە دوایاتکراوەتەوه، ئەو
مانایەکی ناسکی تێدایەو نزیکە لەم خالی پێنجەمە ی کە وەمان..

نیمامی بوخاری لە حەزەرەتی عەلییەوه ئەگێریتەوه کە فەرموویەتی: **قَالَ**
كُنَّا فِي جَنَازَةٍ فِي بَيْعِ الْفَرَقِدِ فَأَتَانَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَعَدَ وَقَعَدْنَا حَوْلَهُ
وَمَعَهُ مِخْصَرَةٌ فَتَكَسَّ فَجَعَلَ يَنْكُتُ بِمِخْصَرَتِهِ ثُمَّ قَالَ: « مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ مَا مِنْ
نَفْسٍ مَنفُوسَةٍ إِلَّا وَقَدْ كَتَبَ اللَّهُ مَكَانَهَا مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ وَإِلَّا وَقَدْ كُتِبَتْ شَقِيَّةٌ أَوْ
سَعِيدَةٌ ». قَالَ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا نَمُكُّ عَلَى كِتَابِنَا وَتَدْعُ الْعَمَلَ » فَقَالَ «

مَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ السَّعَادَةِ فَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ فَيَصِيرُ إِلَى عَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ «، فَقَالَ «اعْمَلُوا فِكُلُّ مُسِيرٍ، أَمَا أَهْلُ السَّعَادَةِ فَيُيَسِّرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ السَّعَادَةِ وَأَمَا أَهْلُ الشَّقَاوَةِ فَيُيَسِّرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ». ثُمَّ قَرَأَ (فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْفَى وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى)^۱، واته: له گۆرستانى به قىمى غهرقه ددا بىروين و جهنازه يه كمان پييسو، پيغه مبهى (صلى الله عليه واله وسلم) هات بۆ لامان ونه دانىشت و تيمهش دانىشتين به دهورى نه ودا، پيغه مبهى (صلى الله عليه واله وسلم) عهصا بچكۆلانه يه كى به دهسته وه بوو، سه ريدانه واندو عهصا بچوكه كه ي نه خشانده به زهويه كه دواو پاش ماويه كه فرمورى: كه سى نيه له نيوه، راحتيك نيه له رۆحه دروستكراوه كان شويتى خۆى له به ههشتدا يان له جهه نه مدا نه نووسرابى بۆى، يان نه نووسرابييت كامه رانه يان به دبه خته! پيارتيك وتى: نه ي پيغه مبهى خوا! جا كه وايه بۆچى دانه نيشين به ديار كارنامه ي خۆمانه وه واز له نيش و كار نه هينين و پالى ليه يينه وه؟ فرمورى: ههركهس هاوه لى كامه رانى بيت له داهاتوى نزيكدا به ره و نه و ريبه شه پروات و ههركهس هاوه لى به دبه ختى بيت له داهاتوى نزيكدا به ره و نه و ريبه شه پروات، ههروه ها فرمورى: هه موو كهس گو نغيتراره بۆ نه و شته ي بۆى دروستكراوه، نه وه ي هاوه لى كامه رانى بيت له داهاتوى نزيكدا به ره و نه و ريبه شه پروات و نه وه ي هاوه لى به دبه ختى بيت له داهاتوى نزيكدا به ره و نه و ريبه شه پروات، پاشان شه نايه تانه ي خويند: (فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى وَأَمَّا

^۱ صحيح مسلم، كتاب القدر، باب: كيفية خلق الادمي في بطن امه، ژماره ي حديسه كه (۹۹۰۱)، ههروه ها صحيح البخاري، كتاب القدر، باب: وكان امرا لله قدرا مقدورا، حديسى ژماره (۱۳۶۲).

مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْتَى وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى، نهو كهسهی كه ببه خشیت و خۆی له گوناھ بیاریزیت و سپروا ببه ههشت بهیتیت نهوه نیمهش ناسانكارى بۆته كهین پروات بهره و سانایی و بهخته وهری، بهلام ههركهس پیسكهو رهزیل بیت و بیمنهت بیت و خۆی به دهوله مه ند بزانی و بههشت به درۆ بزانی نهوه نیمهش ناسانكارى بۆته كهین پروات بهره و گرانی و به دبه ختی. بیان له نمونهی نهو هه دیسهی ثین عه بباس كه نه فهرموی: (كنت خلف النبی - صلى الله عليه وسلم - يوماً ، فقال : (يَا غُلَامُ ، إِنِّي أَعْلَمُ كَلِمَاتٍ : احْفَظِ اللَّهَ يَحْفَظَكَ ، احْفَظِ اللَّهَ تَجِدْهُ تُجَاهَكَ ، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ ، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ ، وَاعْلَمْ : أَنَّ الْأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ ، وَإِنْ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ ، رُفِعَتِ الْأَقْلَامُ وَجَفَّتِ الصُّحُفُ) .

وفي رواية : (احْفَظِ اللَّهَ تَجِدْهُ أَمَامَكَ ، تَعْرِفْ إِلَى اللَّهِ فِي الرَّحَاءِ يَعْرِفَكَ فِي الشَّدَّةِ ، وَاعْلَمْ : أَنَّ مَا أَحْطَاكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ ، وَمَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُحِطِّتِكَ ، وَاعْلَمْ : أَنَّ النَّصْرَ مَعَ الصَّبْرِ ، وَأَنَّ الْفَرَجَ مَعَ الْكَرْبِ ، وَأَنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا)^۱ .

نهم جۆره فهرمودانه وهك كاری نهو لیژنه پسپۆرانه وایه كه وه زاره تی پهروه ده - بۆمونه - دروستی شهكات بۆ شهوی هه مرو شهو كه سانهی كه له قوتباخانه كاندا نه خوینتن ههلبسه نگینتن تا له داهاتوودا سوود له به ره و توانا کانیان وه رېگرن^۲ ، نهوانیش پاش شهوی پێره ویشه كه ن له وردترین پێوه ره زانستهی كان و

^۱ جامع الاصول من احادیث الرسول، ابن الاثیر، رقم الحديث (۹۳۱۵).

^۲ ههلبسه گاندنی خهك به درزیایی میژووی مرۆفایه تی به به ره و وامی هه بووه له عرووی چه ند پێوه ریکه وه شهو کاره کراوه: له عرووی زانستی قیافه ناسیه وه، یان زانستی حهوت نه نه روییه کوه، یان زانستی ژماره کانه وه، زانستی پیتی ناوه کانه وه، یان له عرووی زمانی جهسته و حهوه کاتی جهسته وه... سهیرنییه نه گهر كه سیک سهیری قیافه ی به کیکی

ئەزمونەکانی خۆشیان، ھەموو پېشبینی و ئەگەرەکان تۆمارنەکەن بۆ یەکەیکەمە
 ئەو قوتابیانە لەرووی خەشەیکە وردو ئالۆزەو، پاش لیبونەسەو لەکارەکانیان
 وتەبێژی لیژنەکە لەناو وەزارەتدا رایئەگەبەنیت کە: بەپێ ئەو خەشەنە ئیئە
 کردوومانە ئەوەندە کەسیان نەبنە قوتابی کۆلیژی پزیشکی و ئەوەندەیان ئەبنە
 قوتابی کۆلیژی ئەندازبازی و ئەوەندە بۆ پەیمانگاگان و ئەوەندە بۆ شوانی و ئەوەندە
 بۆ گاوانی و..... رینگەیان گرتووەتەبەر. جا ئەگەر یەکیک لەو قوتابیانە بیان
 ھەرکەسێکی تر بلی: کەواپە بۆچی دانەنیشین بەدیار کارنامەیی خۆمانەو وەز لە
 نیش و کار نەھیتن و پالی لیبەینەو؟ ئەندامانی ئەو لیژنەیکە دەستەبەجی نەئین:
 پتویست بەو ناکات، ھەموو کەس گونجێنراوە بۆ ئەو شتەیکە بۆی دروستکراوەو
 ئەوێ گونجیتیت گول ئەدوووتتەو و ئەوێ درک بەجیتیت درک ئەدوووتتەو و
 پەلەپەلی پیناوی! ئەوەشی ئیئە و تومانە لەسەر بناغەیی توانای زبھنی و ھەول و
 ئەزمونەیکە چەند سالەو وردترین پتووری زانستی و تومانەو چەند سالە ھەر واش
 دەرچوو، مەگەرکەسانتیک نەیت کە لەساتیکە گونجاردار ریتمی خۆی گۆزبیت و
 چووبیتەسەر رینگەیکە تر، ئەگینا فلائە قوتابی دکتۆریئەیکە مسۆگەرەو فلائی

کرد دوتایەیکە پشبینی بکات بۆ ئەو کەس: ئەمە سەری نەسلەح نەبیت لەدەھاتووە، لەناوەراستی تەمەنیدا
 لیتومانتیکە گەرە دت بەسەردا، ئەگەری توشیرونی بەفلائە نەخۆشی ھەبە، ئەمە لە کۆتایی ژیایدا خۆی
 تەکووتت... ئەوەش سەیر نەیکە کەسی وا ھەبە ئەگەر ئەو کەس نەبیت و تەنیا ناوەیکە پیلین لەرووی چەند
 پتووریکەو دەیان پشبینی بۆ کەسایەتی و ژیانی شەخسی و خانوادەیی بکات... ئەگەر ئەمە لەتوانای بەشەردا
 ھەبیت ئەبێ خوا چەند شتی سەیر و سەرسوڤھینەری لاپیت و نەم بەشەرە سەرسام بکات، وەک پشبینیکردنی
 داھاتووی ماددی و مەعنەوی ئەم مەزۆفە بۆ ئونە: خراپ پەروردگار پتویستەیکە ژیانی ماددی ئەم ھەمروە
 بەشەرە لەنادەسەرە تادونیاوونیاپە بەم ھەسارە بچووکە کە پشی نەئین زەوی دەستەبەرکردووە... بەھەمان شتە
 پتویستەیکە ژیانی مەعنەوی ئەم بەشەرە لە سەردەمی پتەمبەری نەسلەو تادونیاوونیاپە بەم کتیبە بچووکە
 کەناوی قورتانە دەستەبەرکردووە...

تر ئەندازیاربەكەى و ئەوى تر شوانى يان گاوانىبەكەى مسۆگەرەو بىئەنەت بن چۆن ئەتانەوى ئەو زانىياربەنە بۆنە ژۆر تاقىكردنەو.هه..!

يان بۆ نمونه: كەسىكى گەردوونناس يان تىمىكى پىسپۆر لەرووى ئەزمون و زانستى زۆرى خۆيانەرە راپۆرتىك نەدەنە خەلكى كە لەفلائە كات و لەفلائە سەعاتدا خۆر -يان مانگ- ئەگىرئەت و لەفلائە شوئەنەو باش ئەبىنرئەت و لەفلائە شوئەنەو كەمتر ئەبىنرئەت، ئەمە عىلمەو هەشتا روونەداو، نایا ئەم ناگاداربوونەى ئەم زانايە يان ئەم تىمە هەيچ جۆرە دەخالەتىكى هەبە لەو خۆرگىرانە-يان مانگگىرانە-دا؟! نایا مەنتىقى تىدايە خەلكىك ئەو خۆرگىرانە-يان مانگگىرانە- بكن بەخەتاي ئەو زانايە يان ئەو تىمە گەردوونناسو بلئىن زانىارى و ناگاداربوونى پىتەوختى ئەوان وایكرد ئەو رووبەت؟! ديارە كەسى بەئاوەز شتى وانالئەت..

ئەم نمونەبەو ئەو نمونەبەى سەرەو هەش شتىكى نزیكە لەو مانايانەى ئەم حەدىسەى ئىبن مەسعود ئەو جۆرە حەدىسانەى تر باسیانئەكەن لەگەل چەند جىاوازیبەكدا:

۱- ئەم پىتەبىنىكردن و داهاوو خۆتەندنەو بۆ مرزۇ قورس و گرانەو پىتەبىستى بە چەندىن پىتەبى زانستى و زانىارى جۆرەبە جۆر هەبە تا دروست دەرىجىت، بەلام بۆ خوا ناسانە، وەك ئەفەرموى: (وَمَا يُعْمَرُ مِنْ مُعْمَرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمْرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ)، فاطر: (۱۱)، نەكەسىك هەبە كەتەمەن زۆر بكات و نەكەسىك هەبە كە تەمەن كەم بكات هەموو لەكتىبىكدا نەنووسرايئەتەو، ئەمەش بۆ خوا كارىكى ناسانە، چونكە خواى پەروردگار سنوور بۆ زانست و زانىاربەكانى نىه "سبحانەو تعالى"، خۆى ئەفەرموى: (أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ)،

وانیهو زانایه بدهاتوو وهك زانایه بهئیتستاو رابردوو. (وَمَا يَعْرُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ) ﴿یونس: ٦١﴾، وئابیتت له پهروهردگارت تۆسقالتیک شت چیه، نه تۆسقالتیک شت له زهویدا بیتت یان نه له ناسمانه کاندایا بیتت یان نه له وهه بچوکر یان له وهه گهروهتر هه بیتت و هه مووی له کتیبیککی رووندا تۆمارنه کرابیتت.

٣- وهك كهس بۆی نیه به جیماوی و به گارانبرونی خۆی بچاته سهر پیتشبینیه کانی نهو لیۆنهیه، ههرواش كهس بۆی نیه به ده به ختی و سهه رگهردانی خۆی بچاته سهه خوای پهروهردگار..

٤- نهو کارانهی نهو لیۆنه ئهیکات کاریککی عه بهس و بیتهوده نیه، چونکه ولات له ژیر رۆشناهی نهو جۆره توپۆینه وه زانستیانه دا نه خسهی خۆی دانهرپیتت و داهاتوو نه وه کانی دیاریته کات و کیتشه چاره سه ره کان کۆنترۆلنه کات، نه وهش بۆ خوا عه بهس و بیتهوده یی نیه، به لکو له ژیر رۆشناهی نهو زانیاریانه دا خوای گهروه نه خسهی ته مهن و سالانه مانگانه و رۆژانهی شه م رۆژه دانه بیتت وهك هه ندی له زانیان به درێژی شه م باسانه یان کردوه.^١

٥- خوا نهواتیتت لهو قهدهرانه قهزا دروستبکات یان نهیه بیتت قهزایان لیتدروست بیتت و گۆرانیان تیدا بکات نه گهه م رۆژه کان خۆیان گۆرپی و دهستکاری شهو هه لومهرجانه یان کرد که دهووی داو و وهك خوای گهروه په یمانیداوه نه فه رموی: (إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ)، م رۆفیش به هه مان شتیه دهسه لاتی نه وهی هه یه نهو

^١ بۆ نهو نه خشانه سهیری "معارج القبول بشرح سلم الوصول الى علم الاصول" می حانیز جه که می بکه، جهلدی

تەقدیرانە قەزایان لێندروستبکات یان بیانگۆریت وەك کردنەوهی خوولی بەهێزکردن بۆ قوتاییان، یان ناسانکاریکردن لە تاقیکردنەوه کاندا یان گۆرپینی مەرجی وەرگرتن لە زانکۆو پەیمانگاکاندا... و بەو شێوەیە، لەگەڵ ئەمەدا خوا ئەوهی ویستی بۆی ئەچیتەسەر، بەلام مەرۆق ئەگەر خوا نێزن ئەدات ئەوه چەند هەولبەدات بێهۆدەیه..

هەوتەم: من سەرغیچکی تاییەتم لەم فەرموودانە وەرگرتووهو لە خوینەری بەرپێزی ناسارمەوه ئەویش ئەوهیه: ئەو نزمترین سنووری خوا بۆ عەبدی دانەنیت بریتیه لە نیمانداری ئەك کافریتی، کامەرانی ئەك بەدەبەختی، رزق و تەمەنیکی دیاریکراو ئەك بپێزقی .. و ئەمەش بۆ هەموو کەسیکەو خۆی گەورەش ئەم بریارە لە هەقی هیچ کەسیکدا ناگۆریت و کەس بە کافری لەسەرەتادا دروست ناکات و بەدەبەختی بکات، بەلام ئەوه مەرۆق خۆیەتی دواویی ئەو ئیمانە فیتیری و بنچینەییە ئەکوژیتیتەوهو ئەیگۆریت بۆ کوفرو بێدینی و شەقاوەت و بەدەبەختی... بەلگەش بۆ ئەمە بریتیه لە نایەتی صەریحی قورئان و حەدیسی صەریح و صەحیحی پێغەمبەر (صلی الله علیه واله وسلم).

خوای گەوره ئەفەرموی: (فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ). تۆ هەر پروو لەم دینە بکەو هەر بەرهو هەق هەنگاو بنی! دینیکی بنەرەتییهو خوا خەلکی لەسەر ئەو سەرۆشتە خولقاندووه، کاری خوداش گۆرانی بەسەردا نایەت، دینی پتەوو پایەدارو راگەر هەر ئەمەیه، بەلام زۆرەبی خەلکی ئەمە نازان!!

پێغەمبەریش (صلی الله علیه واله وسلم) ئەفەرموی: (مَا مِنْ مَرُؤِدٍ إِلَّا يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يَهُودَانِهِ أَوْ نَصْرَانِهِ أَوْ يَمَجْسَانِهِ كَمَا تَنْتَجِ الْبَيْهِيْمَةُ بَيْهِيْمَةً جَمْعَاءَ هَلْ تُحْسِنُونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ، ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: (فِطْرَةُ اللَّهِ

الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ، ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ^۱ . هيج منائىك نىيە به موسلمانىتى لەدايك نەبىت، دواتر تىتر لە لاين بارك و داىكيەوہ يان نەكرى به جوولەكە يان بە گاوریان بە ناگرىەرست، وەك چۆن نازەلى لسوت و گوى ساغ بەگوى و لووتى ساغەوہ لەدايكى نەبىت نایا نەبينن لووت و گوى براويست كە لەدايك نەبىت؟ پاشان نەبوهورەبىرە نەم نایەتەى خویندەوہ:(فَطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ، ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ).

لەبەر نەمە هيج كەستىك بيانوى نەوہى نىبە كە بلى: "لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ شَيْءٍ"^۲، يان بلى: قەدەر چى نوسى تىپەرى تازە! چونكە نەو بەموسلمانىتى لەدايكبووہو پەروردگاريش عەقلى پىداوہو ھەموو نىمكاناتىكى خۆيتىگەياندىشى لەرووہ مەعنەوى و مادىيەكانەوہ بۆدەستەبەركردوودو لەسەر و نەمانەشەوہ پىتغەمبەرانىشى بۆ ناردوہ ھاورى لەگەل پەيامە پىرۆزەكانى خۇيدا كە پەرن لەبىرۆكەو بەرنامەى خۆيتىگەياندن و خۆكاملكردن، و بيانوىسانى پىرەو بوارى خۆفريودان و خۆدزىنەوہيان بۆ نەھىلاوہتەوہ، و نەبى پىرەوى لەو بەرنامانە بكات كە خوا بەپىتغەمبەراندا ناردوويتى ئەگەر سەربەرزى و سەرفرازى ئەوئىت، ئەگەر رسوايى و نادروستىشى ئەوئىت ئەوہ كەيفى خۆبەتى و ھەر خۆى زەرەر ئەكات و نەبى لۆمەى خۆى بكات ئەك خەلكى تر، خواى گەورە ئەفەرموى: (رُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ تَقُصِّهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا) (۱۶۴) رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِنَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ

^۱ البخارى، كتاب الجنائز، باب إذا أسلم الصمى فمات هل يصلى عليه، الزُّلْوَ والمرجان فيما اتفق عليه الشيخان.

^۲ ئەگەر خوا بىرستايە نەوہ نەئىتمو نە باويابەرمان شەرىكمان بۆ خوا بىرار نەئەدا!

وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا (۱۶۵) لَكِنَّ اللَّهَ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ
وَالْمَلَائِكَةُ يَشْهَدُونَ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا (۱۶۶) إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ
قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا (۱۶۷) إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيُغْفِرَ لَهُمْ وَا
لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا (۱۶۸) إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا
(۱۶۹) يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَآمَنُوا خَيْرًا لَكُمْ وَإِنْ
تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا (۱۷۰)

هیوادارم بهم چند روونکردنه ویه توانیبیتم شه مهسه له یهم روشنکردبیتته ووه
وهلامی شه پرسیارانهم دابیتته وه که زورجار لهم بابه ته دا نه بنه گری و پهرچ
له بدردهم بینینی روشندا .

و ان الله هاد الذين امنوا الى صراط مستقيم

سەرچاوەکان

١. نظام الإسلام، تقي الدين النبهاني.
٢. الاداب، البيهقي.
٣. المسند، أحمد.
٤. روح المعاني في تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني، ثالووسي.
٥. البحر المحیط، ابوحیان الاندلسي.
٦. المنطلق، محمد احمد الراشد.
٧. هكذا ظهر جيل صلاح الدين، ماجد عرسان الكيلان.
٨. شرح الطحاوية في العقيدة السلفية، صدر الدين علي بن علي بن محمد بن أبي العز الحنفي، تحقيق أحمد محمد شاكر.
٩. المفهم لما أشكل من تلخيص كتاب مسلم، أبو العباس أحمد الأنصاري القرطبي.
١٠. موقع شبكة المشكاة الإسلامية .
١١. دليل الفالحين شرح رياض الصالحين، ابن علان الصديقي.
١٢. <http://www.yasoob.com>
١٣. فرق وطبقات المعتزلة، القاضي عبدالجبار.
١٤. مفاتيح الغيب، الرازي.
١٥. موقع شبكة المشكاة الإسلامية.
١٦. كتاب الشريعة، الاجري.
١٧. مجموع الفتاوى، ابن تيمية.
١٨. المستدرک، الحاكم.

١٩. الجامع الصغير في أحاديث البشير النذير، جلال الدين عبد الرحمن بن أبي بكر السيوطي.
٢٠. اللؤلؤ والمرجان فيما اتفق عليه الشيخان، محمد فؤاد عبد الباقي.
٢١. الديباج على صحيح مسلم، جلال الدين، السيوطي.
٢٢. إتحاف الخيرة المهرة بزوائد المسانيد العشرة، أحمد بن أبي بكر بن إسماعيل البوصيري.
٢٣. الانكار النووي، محيي الدين أبي زكريا يحيى بن شرف النووي الدمشقي.
٢٤. پرختهدك له كتيبي چۆن له بنه ماكانی نیسلام تیبگهین؟، نیکرام کهریم.
٢٥. عهقیده ی مه رضییه، مه ولهوی، مه لاهه بدولکه ره یی موده ره یس.
٢٦. سیر اعلام النبلاء، الذهبي.
٢٧. المختار من كنوز السنة النبوية، د. محمد عبدالله الدراز.
٢٨. تهذيب التهذيب، العسقلاني، دار الفكر-بيروت، ١٤٠٤هـ - ١٩٨٤م.
٢٩. العقيدة الطحاوية، التركي، الأرنؤوط، شرح العقيدة الطحاوية.
٣٠. شرح العقيدة الطحاوية، سفر الحوالي.
٣١. منهج الاشاعرة في العقيدة، سفر بن عبدالرحمن الحوالي.
٣٢. جامع لطائف التفسير، عبد الرحمن بن محمد القماش.
٣٣. روح المعاني في تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني، محمود الألوسي.
٣٤. القضاء والقدر في القرآن الكريم، بابا علي الشيخ عمر القرداغي.
٣٥. نيشكردن يان ته مه لى، عه بدولعه زيز پارەزانی، ژماره (٢٥) ی كتيبه بلاژكراوه كانی پرژۆه ی تيشك.
٣٦. معارج القبول بشرح سلم الوصول الى علم الاصول، حافظ حكيمي.
- هه مندی سه رچاوه ی تریش که له په راویژه کاندانا ماژه کراوه بۆیان.

ئاومرۇك

- ۳.....پېشەكى
- ۵.....تېيىنىك لەم باسەدا.
- ۹.....چەند بىنەمايەك پېش دەستېيىكىردن.
- ۲۴.....ئىمان بەقەدەر و قەزا چەند بىرگەيەكە.
- ۲۵.....تىرادە سىّ حالەتى ھەيە.
- ۴۳.....دىدى ئەھلى نىسلام لە قەزا و قەدەردا.
- ۵۶.....قەزا و قەدر دوو پلەيە.
- ۶۷.....ئايا قەدەر سايتە و ناگورپىت يان ئەگورپىت؟
- ۷۶.....وئلامى چەند گومانىك.
- ۸۸.....كۆتايى.
- ۸۸.....ھوت تېيىنى لەسەر قەرموودەكەي نىن مەسعود.
- ۱۰۵.....سەرچارەكان.